

พิธีกรรมและความเชื่อแขนงโหราตาของชาวบ้านละลม
จังหวัดสุรินทร์

นายบันเทิง บุตรเทศ

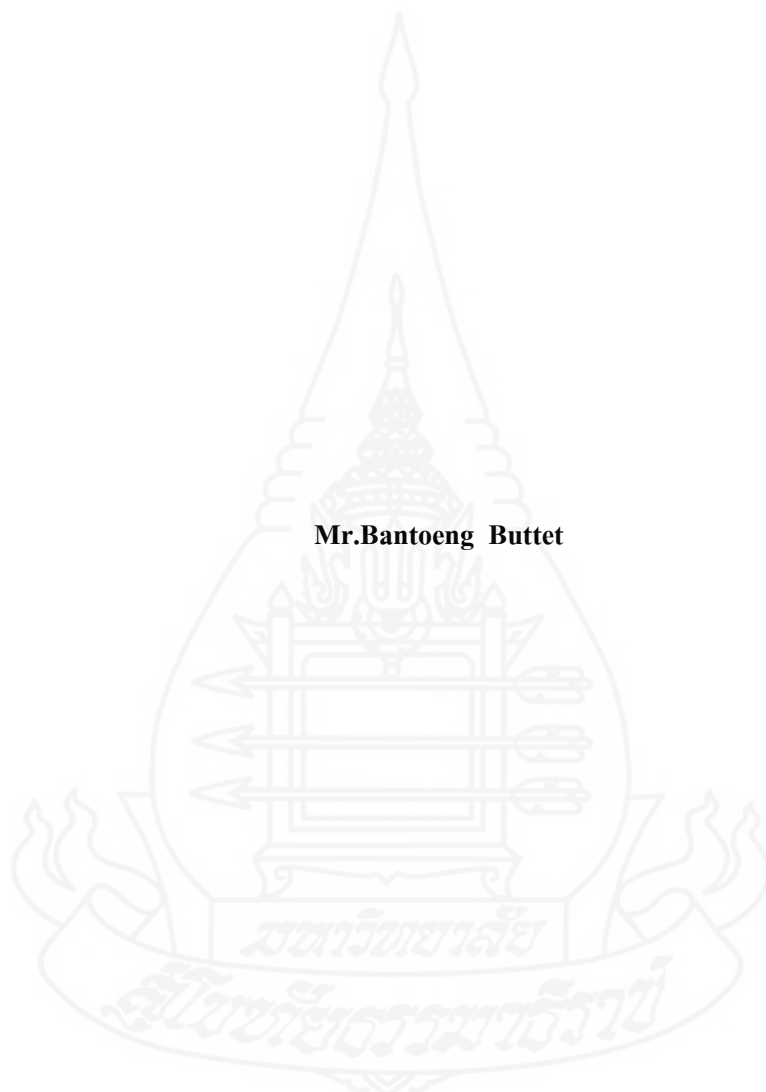

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2559

Ritual and Belief of Sandonta of Ban Lalom, Surin Province

Mr.Bantoeng Buttet

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2016

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม
จังหวัดสุรินทร์
ชื่อและนามสกุล นายบันเทิง บุตรเทศ
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินนท์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยหะกร

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2560

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประชานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินนท์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยหะกร)

..... ประชานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์รสลิน ศิริยะพันธุ์)

๔๒

ชื่อวิทยานิพนธ์ พิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์
ผู้วิจัย นายบัณฑิต บุตรเทศ รหัสนักศึกษา 2531000301 ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(ไทยคดีศึกษา) อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินทร์
(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยะหะกร ปีการศึกษา 2559

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ 2) แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสำรวจชุมชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้นำชุมชน ไวยาวัจกร และพระสงฆ์ รวมทั้งสิ้น 30 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แซน โฉนตา เป็นประเพณีที่รับอิทธิพลความเชื่อ จากประเพณี “ปุพพเปตพลี” ในทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย ต่อมาได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับการบูชาผีบรรพบุรุษ ของชาวไทยเชื้อสายเขมรบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษจะกลับมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ ความเชื่อและพิธีกรรมในอดีตและปัจจุบันพบว่ามี ความแตกต่างกัน โดยการปรับเปลี่ยนไปจากอดีต เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยและฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงรักษาสาระสำคัญของพิธีกรรมแซน โฉนตาไว้ 2) แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ การพานบุตรหลานเข้าร่วมพิธีกรรมแซน โฉนตา การส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในสถานศึกษา และการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเกี่ยวกับพิธีกรรมแซน โฉนตาประจำชุมชน

คำสำคัญ แซน โฉนตา พิธีกรรม ความเชื่อ

Thesis title: Ritual and Belief of Sandonta of Ban Lalom, Surin Province

Researcher: Mr.Bantoeng Buttet ; **ID:** 2531000301;

Degree: Master of Arts (Thai Studies) ;

Thesis advisors: (1) Dr.Chitra Veeraburion; Associate Professor;

(2) Dr.Sarayudth Yahakorn; Assistant Professor; **Academic year:** 2016

Abstract

The objectives of this study were to study 1) the history, background, rituals and beliefs surrounding the “Sandonta” tradition of villagers in Ban Lalom, Surin Province; and 2) approaches for preserving the Sandonta tradition.

This was a qualitative research based on in-depth interviews, participatory observation and a community survey. The target groups of key informants who were interviewed included elders aged 50 and older, ritual leaders, ritual participants, community leaders, Buddhist monks and the monks’ lay assistants, for a total of 30 people. Data were analyzed through descriptive analysis.

The results showed that 1) “Sandonta” is a tradition that was influenced by the beliefs of the “Buppabetpli” Buddhist ritual for making merit to transfer the merit to those who have already died. The ritual was then integrated with aspects of ancestor worship that were a part of the community culture of people of Khmer descent living in Ban Lalom, Surin Province. They believed that the spirits of deceased ancestors would return to Earth to receive the merit bestowed by their living descendents. A comparison of the ritual practices in the past and the present showed that there are some differences, because the practices have been modified to be more appropriate for the times and for present people’s economic status; however, the main important core of the Sandonta ritual has been conserved. 2) Approaches for preserving the Sandonta ritual of the people of Khmer descent in Surin Province are to have villagers’ children and grandchildren participate in the ritual, to promote the compilation of information about the tradition in the local culture curriculum for educational institutions, and to set up a local information center about the tradition.

Keywords: Sandonta, Ritual, Belief

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับคำแนะนำและเสนอแนะอย่างดียิ่งจากคณาจารย์แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยหะกร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้กรุณาให้คำชี้แนะและข้อคิด อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีเนื้อหา ครอบคลุมและสมบูรณ์มากที่สุด

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ เสนอแนะให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณเจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์วัดต่างๆ ในจังหวัดสุรินทร์ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซน โฉนตา และขอขอบคุณชาวบ้านละลมและชาวบ้านใกล้เคียงกับวัดอมรินทราวารีที่ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนและให้กำลังใจในการศึกษาจากบิดา มารดา จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อประยงค์-คุณแม่ชาติ บุตรเทศ เป็นอย่างสูง รวมทั้งคุณตา คุณยายและญาติพี่น้องทุก ๆ คน ที่คอยห่วงใย ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยเสมอมา คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเพื่อบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน

บันเทิง บุตรเทศ

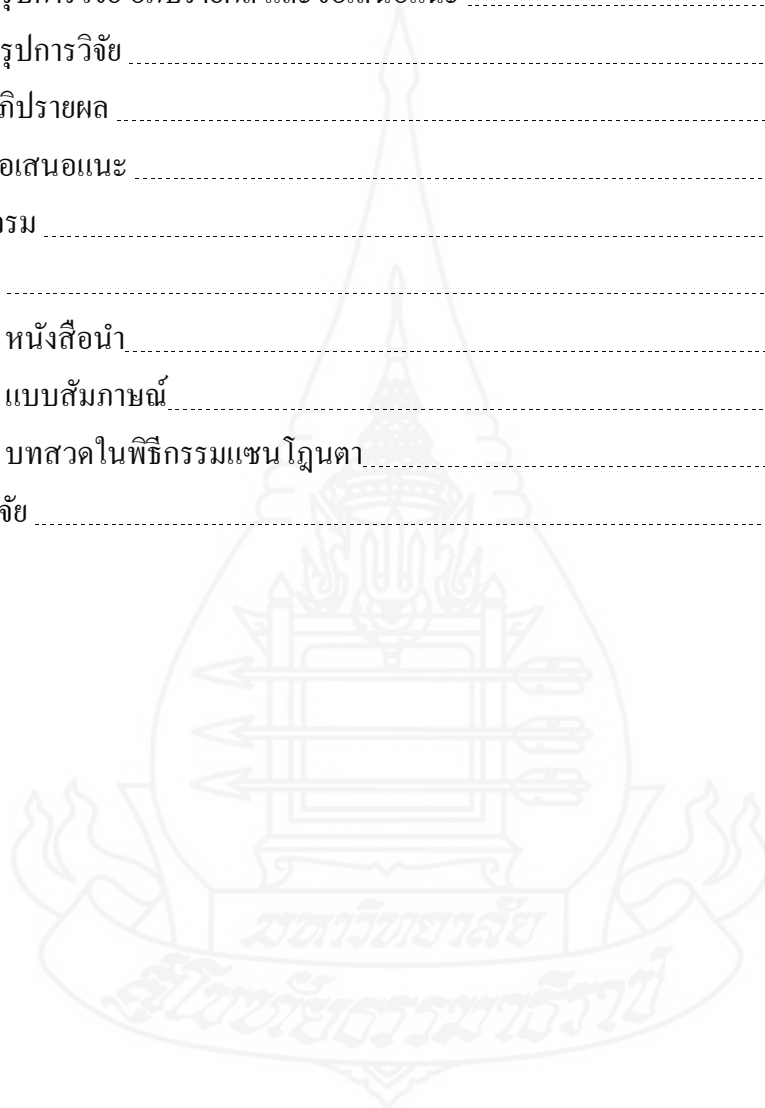
ธันวาคม 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดทฤษฎี	8
ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร	39
ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซน โฉนตา	40
ประวัติศาสตร์จังหวัดสุรินทร์	45
ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านละลม	62
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	67
รูปแบบการวิจัย	67
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	69
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	71
การเก็บรวบรวมข้อมูล	72
การวิเคราะห์ข้อมูล	74
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	76
ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง	77
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล	87

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ	100
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	109
สรุปการวิจัย	109
อภิปรายผล	110
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	132
ภาคผนวก	140
ก หนังสือแนะนำ	141
ข แบบสัมภาษณ์	146
ค บทสวดในพิธีกรรมแซนโฌนตา	161
ประวัติผู้วิจัย	166

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 การประกอบพิธีกรรมในช่วงวันเริ่มต้นของพิธีกรรมแซน โฉนตา	99
ภาพที่ 4.2 การทำพิธี”คาร” ของชาวบ้านละลมที่วัดอมรินทราวารี	100
ภาพที่ 4.3 ชาวบ้านมาประกอบพิธี “กันสงฆ์” ที่วัดอมรินทราวารี	102
ภาพที่ 4.4 ชาวบ้านละลมช่วยกันทำขนมที่ใช้ในพิธีกรรมแซน โฉนตา	102
ภาพที่ 4.5 อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแซน โฉนตา	104

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งบรรพบุรุษได้สั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีวิตมาโดยตลอด การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจะมีวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้ในเรื่องของวิถีชีวิต ประเพณี ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อเรื่องการนับถือบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดหรือใช้พิธีกรรมซึ่งเป็นรูปธรรมมาเป็นสัญลักษณ์แทนแนวความคิดที่เป็นนามธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้น พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ เทวดา และความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือมนุษย์เชื่อว่าถ้าประกอบพิธีกรรมเช่น สรงบูชาสิ่งที่มีอำนาจหรือสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นย่อมจะบันดาลหรือช่วยให้มนุษย์บรรลุผลหรือวัตถุประสงค์ตามความเชื่อและความต้องการที่ตั้งเอาไว้ พิธีกรรมจึงเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมของประเพณีที่คนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อประกอบพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งไปแล้ว ผู้ทำพิธีกรรมนั้นย่อมมีความสุขและมีความหวังในชีวิต เพราะเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวังไว้

ความเชื่อมีบทบาทและมีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย หม่อมเจ้าหญิงพูนพิสมัย ดิศกุล (2518 : 1) ทรงอธิบายไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นเหตุต่าง ๆ มนุษย์ย่อมเกลียดความทุกข์และรักความสุขเป็นธรรมดา ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ และเมื่อพ้นภัยก็แสดงความรื่นเริงรู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยการบูชาคุณให้เป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความรู้ความเชื่อในกาลสมัยนั้นๆ เป็นยุคๆ มา

ความกลัวและความไม่รู้ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ ซึ่งความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนา ในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ (Primitive Society) อย่างไรก็ตามแม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ (ภิญโญ จิตต์ธรรม 2522: 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในเรื่องผี เรื่องวิญญาณ ซึ่งแบ่งแยกผีออกเป็น 2 ประเภท คือ ผี

ธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากวิญญาณของโลกธาตุ เช่น ป่าไม้ ลำธาร ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ เป็นจำพวกผีฟ้าหรือ เทวดา ส่วนผีอีกประเภทหนึ่งเป็นผีที่เกิดจากวิญญาณของคนที่ยายแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีบรรพบุรุษซึ่งมีความสำคัญมากต่อวิถีการดำเนินชีวิตของลูกหลาน วิญญาณของคนที่ยายแล้วอาจจะเป็น เจ้าผีหรือผีชั้นสามัญหรือผีร้ายก็ได้ แล้วแต่คุณงามความดีหรือความเก่งกล้าสามารถของบุคคลนั้น ๆ ในสังคมไทยปัจจุบันความเชื่อเรื่องผียังมีปรากฏอยู่ในสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะอยู่ในสังคมชนบท ที่ประกอบอาชีพเกษตร ยังคงมีลักษณะที่คนในพื้นที่มีความรู้สึกใกล้ชิดและยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน ทั้งระหว่างผู้คนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันระหว่างความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ มีส่วนทำให้ความเชื่อเรื่องผีหรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละชุมชนตามคติความเชื่อ ซึ่งอาจจะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันตามคติความเชื่อโบราณแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สืบเนื่องมาจากความแตกต่างของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในที่ต่างๆ ของประเทศ จึงเป็นบ่อเกิดด้านวัฒนธรรมของตนเองเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน อาจมีส่วนที่ทำให้แตกต่างกันบ้างอันเนื่องมาจากเรื่องภาษา ประเพณี และภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ที่นำไปยึดถือและปฏิบัติตามในด้านความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของกลุ่มอย่างเด่นชัด

จังหวัดสุรินทร์มีอาณาเขตทางทิศใต้ติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ภาษาเขมรสูง (ร้อยละ 70) ภาษาลาว (ร้อยละ 20) และภาษาส่วย (ร้อยละ 10) (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และสุขุมมาดี ขำศิริธู 2527 : 1) มีหลักฐานยืนยันหลายประการว่าเมืองสุรินทร์เคยเป็นแหล่งอารยธรรมและวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรือง เปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่มชนที่เคยครอบครอง วัฒนธรรมที่ปรากฏในปัจจุบันจึงเป็นเครื่องบ่งชี้หรือแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่บรรพชนชาวสุรินทร์ได้สืบทอดความเจริญวิวัฒนาการมายาวนานนับพันปี เมื่อศึกษาประวัติเมืองสุรินทร์ก็พบว่านักประวัติศาสตร์มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันว่าเป็นที่ที่มีกลุ่มชนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยที่ขอมเรืองอำนาจ คือประมาณ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว (บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์ 2534: 1) ในสมัยนั้นขอมแบ่งเขตการปกครองดินแดนแถบนี้ออกเป็น 3 เขต คือ เมืองละโว้ (ลพบุรี) เมืองพิมาย เมืองสทกลนคร โดยทั้ง 3 เมืองเป็นเมืองประเทศราชที่มีฐานะเท่าเทียมกัน และขอมคงยึดเอาเมืองสุรินทร์เป็นเมืองหน้าด่านขนาดใหญ่ เพื่อติดต่อกับทั้ง 3 เมืองและขึ้นตรงต่อนครวัดนครธมซึ่งเป็นราชธานีของขอมในขณะนั้น เมืองเหล่านี้ในสมัยโบราณมีเส้นทางติดต่อคมนาคมติดต่อถึงกัน ตามเส้นทางคมนาคมดังกล่าวขอมได้สร้างปราสาทหินไว้

หลายแห่งเพื่อเป็นที่พักกำลังพลในระหว่างเดินทาง และเพื่อเป็นสถานที่ประกอบบูชาเทพเจ้าตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ (ยุพดี จรรย์ยานนท์ 2522: 32) ดังสังเกตได้จากซากปรักหักพังของปราสาทหินในจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันมีอยู่มากมายตามท้องที่อำเภอต่าง ๆ และบริเวณชายแดน ซึ่งส่วนมากเป็นปราสาทหินขนาดเล็ก คำนวณอายุได้ประมาณ 1,100 ปีเศษ (ประวัตินหาคไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสุรินทร์ 2526: 36) ปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ขอมเสื่อมอำนาจลง อาณาจักรสุโขทัยเริ่มมีอำนาจบทบาทขึ้นและสามารถครอบครองดินแดนบริเวณนี้ได้ ขอมต้องถอยร่นข้ามเทือกเขาพนมดงรักเข้าสู่ดินแดนกัมพูชาประชาธิปไตยในปัจจุบัน ทำให้พื้นที่ดินแดนบริเวณนี้ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าจนกลายเป็นป่าดงอยู่ยงนาน (บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์ 2534: 1) ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวสุรินทร์ก็คือวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมเขมรนั่นเอง ชาวไทยเชื้อสายเขมรส่วนใหญ่ต่างมีความเชื่อในเรื่องของบุญ กรรม นรก สวรรค์ และเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงนิยมทำบุญทำทานอยู่เป็นเนืองนิจ เพราะเชื่อว่าจะยังผลประโยชน์ให้ตนในชาติภพต่อไป จึงส่งผลให้เกิดงานเทศกาลและงานบุญประเพณีต่าง ๆ ตลอดทั้งปีในสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีปฏิบัติที่คนในชุมชนแถบนี้ถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นคติความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม คติความเชื่อเรื่องการเพาะปลูก คติความเชื่อเรื่องการครองเรือน ฯลฯ ประเพณีต่าง ๆ เช่นการแต่งงาน การบวช การขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมบางอย่างอันมีลักษณะเฉพาะ เช่น แชน โฉนตา

“แชน โฉนตา” (แชน-โคน-ตา) เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน “แชน โฉนตา” หรือภาษาไทยเรียกว่า “สารทเขมร” นี้เป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษตลอดจนอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรดาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่และสำคัญมากอย่างหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ยังคงรักษาและปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา โดยขั้นตอนแชน โฉนตานี้กินเวลานานถึง 17 วัน เริ่มตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 จนถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 แม้ว่าสังคมโลกจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปมากเพียงใดก็ตาม พิธีกรรมนี้ก็ยังเป็นพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุด ซึ่งแสดงออกถึงการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเขมรและถือเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นรูปแบบของการควบคุมให้รู้จักความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ เป็นผลให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่เครือญาติและสังคมในหมู่ญาติอีกด้วย (เช่น ศรีสวัสดิ์ 2531: 39) เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะรุดหน้าไปมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ความศรัทธาของคนในชุมชนเขมร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านละลมและละแวกใกล้เคียงที่มีต่อพิธีกรรมดังกล่าว ก็ยังคงเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย

บ้านละลม หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรชาวไทยเชื้อสายเขมรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมและการบริการด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดกับถนนลาดยาง มีรถโดยสารประจำทางรับส่งถึงตัวอำเภอ ด้วยระยะทางเพียง 7 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของโรงเรียนอัมรินทร์วาริซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับชั้นอนุบาล 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านละลม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกยาง สถานีตำรวจภูธรทอม และเป็นที่ตั้งของวัดอมรินทร์วาริซึ่งมีเจ้าอาวาสวัดเป็นเจ้าคณะตำบลโคกยาง จะพบว่าบ้านละลมเปรียบเสมือนเป็นศูนย์ราชการในระดับตำบลโคกยาง ที่มีความเจริญรุ่งเรือง แต่ชาวบ้านละลมยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมวันแซน โฉนตาไว้เป็นอย่างดี ถือเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย วันแซน โฉนตาเป็นวันที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรที่เดินทางไปทำงานอยู่ต่างถิ่น ต้องเดินทางกลับมาสู่ถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อเช่นไหว้วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ทุกคนจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ อย่างพร้อมเพียง เช่น ขนมนมเนย ผลไม้ อาหารหวานคาว เป็นต้น เพื่อใช้เช่นสรวงวิญญาณของบรรพบุรุษของตน ความเชื่อดังกล่าวเป็นพลังที่ก่อให้เกิดความแน่นแฟ้นของความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติและระดับชุมชน ดังปรากฏว่าชาวบ้านละลมยังมีความเอื้ออาทรต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การช่วยเหลือแรงงานในงานบุญต่างๆ การแลกเปลี่ยนสิ่งของที่มีในหมู่บ้าน เป็นต้น ดังนั้นพิธีกรรมแซน โฉนตาจึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคม และเป็นพิธีกรรมที่เด่นชัดที่ทำให้เห็นการกระทำทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมรต่อผีบรรพบุรุษซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิม

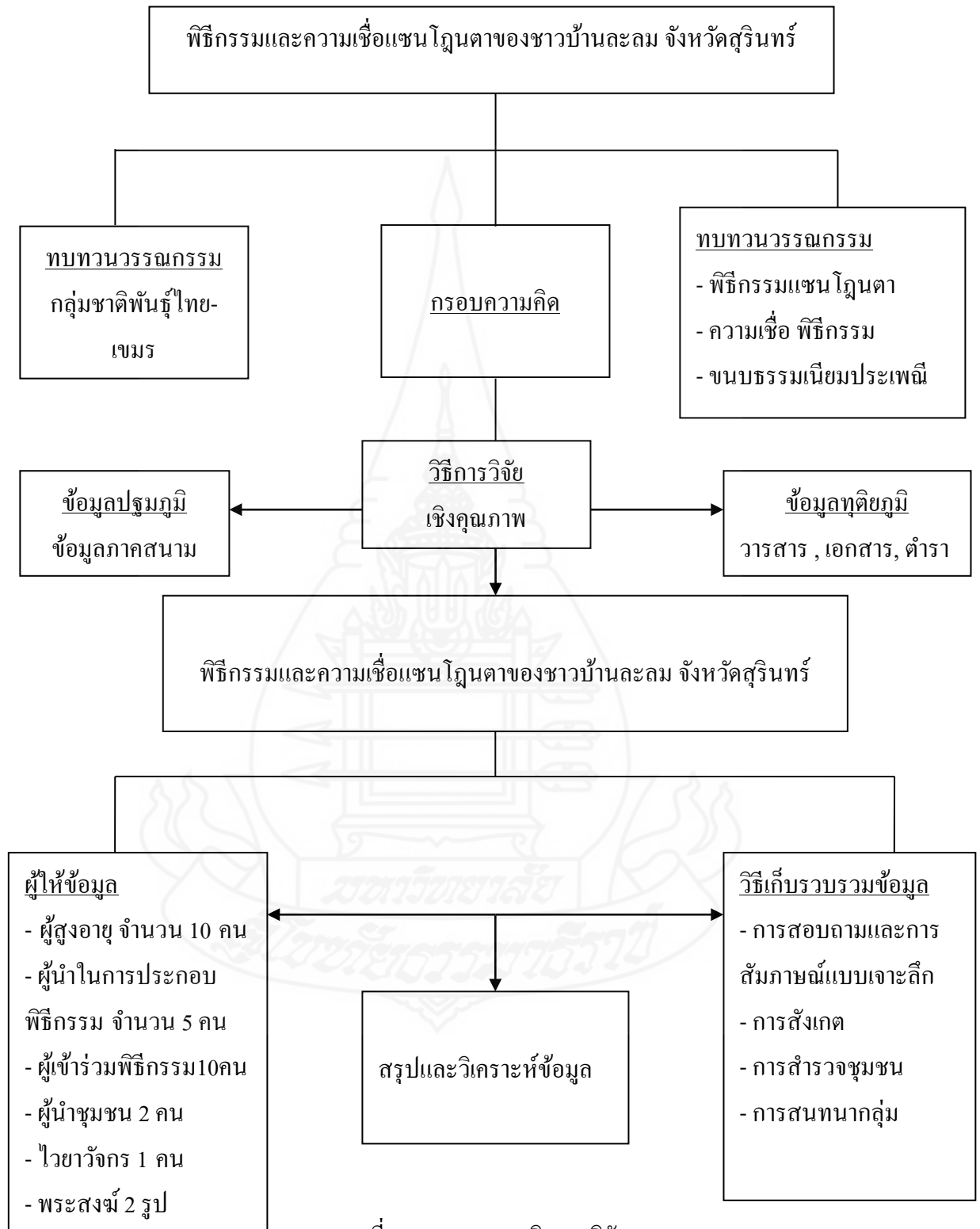
ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ รวมถึงแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่เป็นอย่างยิ่ง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

2.2 เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรมแซน โกลนตาและแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โกลนตา

4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยกลุ่มตัวอย่างต้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมจำนวน 5 คน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ไวยาวัจกร จำนวน 1 คน และพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป รวมทั้งสิ้น 30 คน

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาพื้นที่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเวลาในการศึกษาเพื่อให้เห็นประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โกลนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ โดยกำหนดระยะเวลาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นบ้านละลมจนถึงปัจจุบัน ประมาณปี พ.ศ.2467- พ.ศ.2558

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 แซนโกลนตา หมายถึง พิธีเช่นสรวงวิญญานของบรรพบุรุษ และญาติผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

5.2 พิธีกรรม หมายถึง การกระทำหรือวิธีการกระทำเพื่อเข้าถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามขั้นตอน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โกลนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์

6.2 ได้แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โกลนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี
 - 1.1 แนวคิด
 - 1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
 - 1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม
 - 1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี
 - 1.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์
 - 1.2 ทฤษฎี
 - 1.2.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม
 - 1.2.2 ทฤษฎีสัมพันธสัญลักษณ์
 - 1.2.3 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
2. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร
3. ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซน โฉนตา
4. ประวัติความเป็นมาของบ้านละลม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎี

1.1 แนวคิด

1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

1) ความหมายของความเชื่อ

กึ่งแก้ว อรรถาธิบาย (อ้างในเรณู อรรถาธิบาย. 2539, น. 158) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความตกลงใจในความมีหรือความเป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น นรกสวรรค์ภูตผี หรือเทวดามีจริง และความตกลงใจในความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่าถ้าเราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใคร สิ่งนั้นย่อมสนองเรา เป็นต้น

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2533, น.106-113) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวันและปัญหานั้นเกินความสามารถจะแก้ไขได้ จึงสร้างความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับหรือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตัวเอง มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ ถ้ามีการบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องจะทำให้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่างๆ และส่งผลให้อยู่เย็นเป็นสุข จึงมีการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

โชคชัย มาศสรรค์สกุล และคณะ. (2545, น.81) ได้ให้ความหมายของคติความเชื่อไว้ว่าเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์มาช้านานไม่ว่าจะมีพิธีกรรมในเรื่องใดก็ตาม จะมีคติความเชื่อเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ ความเชื่อทางศาสนาก่อให้เกิดปรัชญาและหลักคำสอนซึ่งเป็นรูปธรรม พุทธศาสนิกชนตอบสนองความเชื่อดังกล่าวด้วยพิธีกรรม เช่น คติความเชื่อทางพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องบุญกรรม ซึ่งเชื่อว่าบุญกรรมสามารถกำหนดชีวิตของคนเราได้ ผลบุญส่งผลให้คนมีความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงคิดสะสมบุญด้วยการทำบุญ คือการประกอบกรรมดี เช่น การใส่บาตร การทอดผ้าป่า และการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ เป็นต้น

ธวัช ปุณโณทก. (2530, น.350) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ต่อจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเทวกรงกลัว

พิสมัย แสงจันทร์เทศ. (2536, น.263) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่าความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านในกลุ่มที่มีความเชื่อเหมือนกันอย่างลึกซึ้ง มีการปลูกฝังสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วคน ผู้ให้การสืบทอดล้วนแต่ยึด

ปฏิบัติให้ประจักษ์เป็นต้นแบบอย่างกว้างขวางและมั่นคงและมีเจตนาที่ปลูกฝังให้คนในสังคมนั้น ปฏิบัติสืบต่อเจริญรอยตามอย่างเคร่งครัดและมักถือเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน ผู้ที่ปฏิบัติตาม ย่อมเป็นที่ยอมรับของญาติพี่น้องและสังคม ส่วนผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามย่อมไม่เป็นผู้พึง ประารถนา การปลูกฝังความเชื่อล้วนมีขึ้นนับแต่ผู้สืบต่อเริ่มเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมนั้น แล้ว ค่อยๆ ปลูกฝังความเชื่อให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น จนกลายเป็นผู้ให้สืบทอดแก่คนรุ่นต่อไป

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536, น.18) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ ว่า ความเชื่อเกิดจากพลังอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ อำนาจของดินฟ้า อากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นก็มีการอ้อนวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่เร้นลับที่คิดว่าจะช่วยเหลือได้ เมื่อสิ่งที่อ้อนวอนขอสัมฤทธิ์ผลก็เกิดความกลัวใน พลังอำนาจเหล่านั้นจึงเป็นบ่อเกิดแห่งพิธีกรรม เพื่อเป็นการสร้างพลังแห่งศรัทธาและขจัดความ กลัวให้พ้นไป คนไทยดั้งเดิมส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีว่า ผีแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือผีดีหรือผีให้คุณ เช่น ผีบรรพบุรุษ เทวดาอารักษ์ กับผีร้ายหรือผีให้โทษ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผี กระสือ ดังนั้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผีจึงยังปรากฏอยู่ในท้องถิ่นทุกกลุ่มชาติพันธุ์ของ สังคมไทย เช่น พิธีเช่นสรงพระหลักเมือง การบนบานศาลกล่าว การไล่ผี การบั้งรวงควนสิ่งชั่วร้าย เป็นต้น

การบูชาหรือการเช่นสรงวิญญาณผีบรรพบุรุษ ถือเป็นความเชื่อดั้งเดิม ที่คนไทยทุกคนได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอด จึงทำให้เกิดพิธีกรรมเช่นไหว้ดวงวิญญาณของผี บรรพบุรุษในเดือนต่าง ๆ ของไทย โดยเฉพาะในช่วงเดือนสิบมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติ ผู้ล่วงลับไปแล้วของชาวไทยทุกกลุ่มชาติพันธุ์เป็นประจำทุกปี

สุวรรณ สุวรรณเวโช. (2546, น.1) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพื้นฐานของ ความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำทั้งในทางดีและทางร้าย ตามธรรมดาคนเรา จะมีความเชื่อ และความไม่เชื่อในเรื่องเดียวกัน เพราะความเชื่อส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดทาง วัฒนธรรมประเพณี และต่างสังคมต่างท้องถิ่นจึงมีคติความเชื่อที่แตกต่างกัน แต่เดิมนั้นบรรพบุรุษ จะนับถือผี เทวดา และบรรพบุรุษ จึงกำหนดให้สิ่งนั้นๆเป็นเจ้าของปรากฏการณ์ธรรมชาติและ สามารถบันดาลในสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับสังคมนั้นๆ ได้ เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นมีอิทธิพลเหนือ มนุษย์

จึงสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดจากจิตใจสำนึกของ มนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือต่อพลังอำนาจหรือความมีหรือความเป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่าทำ ดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

2) สาเหตุของความเชื่อ

ขนิษฐา จิตชินะกุล. (2545, น.34) กล่าวถึงสาเหตุของความเชื่อว่ามีมาจากการค้นหาคำตอบในเรื่องที่ยังไม่รู้ และเมื่อถึงนั้นมาสอดคล้องกับความรู้ที่ติดเค็มที่เคยมีอยู่ก็จะตกลงใจเชื่อในทันที นอกจากนี้ความเชื่อของมนุษย์ยังมีสาเหตุมาจากสิ่งอื่นๆ สรุปได้ดังนี้

1. เกิดจากความกลัวหรือความไม่รู้ของมนุษย์ ที่ไม่สามารถหาเหตุผลหรือคำอธิบายใดๆ มาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ เช่น ทำไมฝนจึงตก ทำไมฟ้าจึงผ่า เป็นต้น จึงทำให้มนุษย์เกิดความกลัว และเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ลึกลับที่จะต้องมีการทำขึ้น มนุษย์จึงได้สมมติให้มีเทพประจำสิ่งต่างๆ เช่น พระพิรุณ พระพาย พระเพลิง ฯลฯ แล้วจึงทำพิธีเช่น สรวง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล แต่เมื่อมนุษย์ได้มีพัฒนาการมากขึ้น สามารถหาเหตุผลมาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้แล้ว ความเชื่อในสิ่งเหล่านี้จึงเสื่อมคลายลง

2. เกิดจากการที่มนุษย์มีพัฒนาการมากขึ้นแล้วต้องการให้สังคมเกิดความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มนุษย์จึงตั้งความเชื่อขึ้นมา โดยแฝงเหตุผลต่างๆ ไว้ในความเชื่อ นั่นคือ

2.1 ความเชื่อที่ต้องการสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ความเชื่อที่ว่านักรดคันไม้ให้ผู้รูกขะเทวดาจะโกรธ ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ขบถายเป็นที่เป็นทาง หรือความเชื่อที่ว่าหากหิวผมในตอนกลางคืนผีจะมา ทั้งนี้ก็เพื่อจะไม่ให้ไปเที่ยวกลางคืนนั่นเอง

2.2 ความเชื่อที่ต้องการให้คนมีมารยาท มีความละเอียดรอบคอบ เช่น ตำครกแตกจะไม่ได้แต่งงาน ถอดผ้าถุงเป็นวงทิ้งไว้จะเป็นเสนียด เป็นต้น

2.3 ความเชื่อที่ต้องการให้มีสุขอนามัยและความปลอดภัย เช่น ไม่ให้พาเด็กที่ฟันยังไม่งอกเข้าใต้ถุน เดี่ยวจะไม่งอก ห้ามปลุกมะพร้าวไว้ใกล้บ้านเพราะเชื่อว่าอัปรีชัญไร คนท้องห้ามอาบน้ำเวลากลางคืนจะแผลน้ำ เป็นต้น

2.4 ความเชื่อที่ต้องการผลทางจิตใจ เช่น นุ่งผ้าไหมในวันจันทร์จะมีเสน่ห์ จะทำการมงคลใดให้ดูฤกษ์ยาม ให้นุ่งผ้าตามสีวันจะมงคล เป็นต้น

2.5 ความเชื่อที่ต้องการผลอื่นๆ เช่น หวงน้ำทองมาน ไม่ให้เกาะหัวแมว เพราะเมื่อแก่หัวจะสั้นเหมือนแมว ต้นไม้ที่ออกผลห้ามขึ้นเพราะผลจะเน่า เป็นต้น

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521, น.106) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อของมนุษย์แต่ละท้องถิ่นเกิดขึ้นด้วยสาเหตุจากการมีปัญหาในการดำรงชีวิต เช่น เมื่อประสบภัยพิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ เป็นต้น ปัญหาที่เกินความสามารถของมนุษย์ธรรมดาที่จะแก้ไขได้ จึงคิดว่าน่าจะมาจากอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะป็นภูตผีปีศาจ วิญญาณหรือเทพเจ้า ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นมนุษย์

จึงสวดมนต์อ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาตินั้น ด้วยการตอบสนองความต้องการหรือแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการเช่นบวงสรวง บูชา ฟ้อนรำ หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ

พระยาอนุมานราชชน. (2520, น.28-29) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความเชื่อไว้ว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ถ้ายังมีสิ่งใดที่คนยังไม่รู้หรือยังไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เรื่องนั้นย่อมเป็นที่อยากรู้อยากเห็นและเมื่อไม่สามารถที่จะรู้ได้ก็จะใช้วิธีการเดา โดยอาจจะอาศัยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเคยรู้มาก่อนหรือไม่ก็เดาจากเรื่องราวที่เคยมีผู้เล่าไว้ก่อน และหากเรื่องนั้นสอดคล้องกับความรู้อีกก็จะเชื่อทันที

จึงสรุปได้ว่า สาเหตุของความเชื่ออาจเกิดจากความกลัว การมีปัญหาในการดำรงชีวิต หรือเรื่องที่สอดคล้องกับความรู้อีกของคน

3) ประเภทของความเชื่อ

กิ่งแก้ว อัครถาวร และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. (2528, น.262-267) ได้อธิบายความเชื่อของคนออกเป็นสองระดับ คือความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่หรือศาสนาประจำชาติ เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลอธิบายสิ่งที่คนสงสัยได้อย่างแจ่มชัด มีระบบ มีตัวกำหนดพฤติกรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในชาติ และความเชื่อพื้นบ้านซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีความเชื่อที่ไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ แต่ความจำเป็นในการยอมรับมาปฏิบัติไม่ต้องการให้เสียเวลาในการหาเหตุผลความเชื่อทั้งสองระดับนี้ แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสียและการได้กลับคืน และความเชื่อเกี่ยวกับครวเรือน

ผาสุก มุททเมธา. (2535, น.54-56) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ
2. ความเชื่อเรื่องความเป็นความตาย
3. ความเชื่อเรื่องการทำนายทายทักและเสี่ยงทาย
4. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เครื่องราง เวทมนต์และไสยศาสตร์
5. ความเชื่อเรื่องกสิกรรม
6. ความเชื่อเรื่องครอบครัว
7. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
8. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

มรรยท กิจสุวรรณ. (2526, น.14-20) ได้กล่าวถึงลักษณะความเชื่อของคนไทยแต่ดั้งเดิมว่ามีความเชื่อเหมือนชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือ เชื่อสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตนโดยเข้าใจว่ามีฤทธิ์อำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้ายแก่คนได้ ความเชื่อเช่นนี้คือเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural) ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใดๆ แต่ความเชื่อเช่นนี้มีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคนไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใด ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติบางชนิดก็อาจจัดอยู่ในรูปของศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) ก่อนจะพัฒนามาเป็นศาสนาใหญ่ๆ ในปัจจุบัน ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติอาจแบ่งออกได้เป็นประเภท คือ

1. ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทมนตร์
4. ความเชื่อเรื่องถือฤกษ์ยามและลางสังหรณ์
5. ความเชื่อเรื่องความฝัน
6. ความเชื่อเรื่องขวัญ
7. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ
8. ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน
9. ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล

ความเชื่อเหล่านี้จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะร่วมของคนแทบทุกท้องถิ่น ซึ่งมักเกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน

วิเชียร เกษประทุม. (ม.ป.ป. : น.24-25) ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นเรื่องที่คนไทยเชื่อกันมานานและถือเป็นสัจธรรมว่าผู้ก่อกรรมอะไรจะได้รับผลแห่งกรรมนั้น เชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ สัตว์โลกทั้งหลายย่อมเวียนว่ายตายเกิดตามผลแห่งกรรมของตน เชื่อเรื่องกฎแห่งธรรมชาติปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกนี้ล้วนแต่เป็นผลผลิตของสิ่งที่เกิดเป็นเหตุ เป็นความเคลื่อนไหวไม่หยุด เพราะอำนาจธรรมชาติไม่มีใครไปหยุดธรรมชาติได้ เชื่อเรื่องสวรรค์มีจริง เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับวิทยาคม เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องด้วยสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติไม่สามารถจะทราบและพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งแยกออกเป็นความเชื่อ 2 เรื่อง คือ

- 2.1 ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา อักขระหรือข้อความที่ผูกขึ้นถือว่ามีความอำนาจลึกลับเร้นอยู่ เมื่อนำไปใช้ตามลัทธิที่กำหนดไว้ บริกรรมเสกเป่าหรือสวดขับก็เกิดความขลัง

ศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้ประโยชน์ในทางปิดป่าหรือป้องกันสิ่งร้ายหรือลดบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ขึ้นตามความต้องการของผู้ใช้

2.2 ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษ เป็นของที่ถือว่าป้องกันอันตรายยังไม่ออกฟันไม่เข้า เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่มีผู้ประดิษฐ์หรือปรุงแต่งขึ้น มีหลายประเภท เช่น เหล็กไหล เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือ เพชรตาแมว เป็นต้น

3. ความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นของคู่กับคนไทยมาทุกยุคทุกสมัยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเกือบทุกหมู่บ้าน ถือว่าเป็นของคู่บ้านคู่เมือง ส่วนมากเป็นพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน พระประธานในพระอุโบสถหรือศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่างๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อสักการะบูชาและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าจะลดบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เขาได้ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ส่วนมากจะแฝงไว้ด้วยคำอธิษฐาน กล่าวคืออธิษฐานใจต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นก็จะลดบันดาลให้เป็นไปตามที่ขอหรือตามที่ได้อธิษฐานไว้ การอธิษฐานขอให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ และถ้าได้ตามประสงค์แล้วจะตอบแทนด้วยสิ่งต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยสังเกตได้จากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ จะมีประชาชนนิยมไปกราบไหว้บูชาบนบานศาลกล่าวกันอย่างต่อเนื่อง

4. ความเชื่อในคติผีสงเทวดา ผีสงเทวดาเป็นสิ่งลึกลับมองไม่เห็นตัว แต่เราถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือร้ายคือให้คุณและโทษแก่คนได้ คนคงจะมีความเชื่อในคติผีสงเทวดากันมาก่อนที่จะนับถือศาสนา การจำแนกผีตามเกณฑ์ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ผีกองกอย ผีปอบ ผีโคมด เป็นต้น ความเชื่อในคติผีสงเทวดานี้ยังไม่สามารถสรุปแน่นอนลงไปได้ว่ามีจริงหรือไม่ เพราะว่ามีบางเรื่องมีผู้สามารถยืนยันได้และมีเหตุผลเป็นที่น่าเชื่อถือ แม้ในต่างประเทศก็ยังมี การพิสูจน์เรื่องนี้กันอยู่

5. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพยากรณ์โชคชะตาชีวิตของมนุษย์ โดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวและสิ่งอื่นในท้องฟ้าเป็นเครื่องชี้ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์นี้ได้เผยแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางในกลุ่มชนเกือบทุกชั้น จนถึงเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งมีการเรียนการสอนการถ่ายทอดกันอย่างไม่เป็นทางการจนยึดเป็นอาชีพได้ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์นี้ไม่ใช่จะมีแต่เฉพาะคนไทยเท่านั้น ชาวต่างประเทศก็มีความเชื่อในเรื่องนี้คล้าย ๆ กัน แม้ชนชาติที่ได้ชื่อว่าพัฒนาแล้วก็ตาม

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536, น.8) ได้อธิบายประเภทของความเชื่อไว้ 2 ประการคือ

1. ความเชื่ออย่างงมงาย เป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล เนื่องจากความกลัวและความไม่รู้ ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อ และแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ตามความเชื่อที่คิดว่าทำอย่างนั้นแล้วสิ่งนั้นจะดับทุกข์ และช่วยคลี่คลายทุกข์ให้เกิดขึ้นกับตน

2. ความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นลักษณะความเชื่อที่มีหลักการ มีเหตุผลน่าเชื่อถือ หรือมีหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจน เมื่อกระทำแล้วจะเกิดผลอย่างนั้นขึ้นจริง ความเชื่อทั้งหลายแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ 12 ประเภท ดังนี้

- 2.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
- 2.2 ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน
- 2.3 ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยามต่าง ๆ
- 2.4 ความเชื่อเรื่องนิมิตและความฝัน
- 2.5 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องราง ของขลัง และคาถาอาคม
- 2.6 ความเชื่อเรื่องลักษณะของคนหรือสัตว์
- 2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา
- 2.8 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ
- 2.9 ความเชื่อเรื่องเคล็ด
- 2.10 ความเชื่อเรื่องภูติ ผี ปีศาจ
- 2.11 ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ การทำความดี ความชั่ว
- 2.12 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และหมอดู

กล่าวโดยสรุปความเชื่อมีหลายประเภท แต่อาจแบ่งอย่างง่าย ๆ ได้คือ ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลหรือความเชื่ออย่างงมงาย เช่น ความเชื่อที่เกิดจากความไม่รู้ กับความเชื่อที่มีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน เช่น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

1) ความหมายของพิธีกรรม

กึ่งแก้ว อรรถาการ. (2523: 1-29) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อประกอบพิธีกรรมใดไปแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นๆย่อมมีความสบายใจและมีความหวังในชีวิต เพราะเชื่อว่าพิธีกรรมนำไปสู่ผลที่คาดหวังไว้ พิธีกรรมมักเป็นไปรูปของพิธีกรรมทางการเกษตรกรรมที่มุ่งหวังความอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมทางศาสนา และพิธีกรรมเพื่อความป็นสวัสดิมงคล และความเป็นสุขของคนในสังคม นอกจากนี้พิธีกรรมอาจจะประกอบขึ้นในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต พิธีกรรมเหล่านี้จะเป็นสิ่งบอกการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ เปลี่ยนวัย เปลี่ยนอาชีพ

และเปลี่ยนฐานะทางสังคม ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ซึ่งเป็นพิธีกรรมในการรักษาโรคและช่วยให้จิตใจคลายกังวล

ธิดา โมสิกรัตน์. (2544, น.19) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า วิธีการหรือกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อ ทั้งความเชื่อภูตผีวิญญาณ เทวดาและความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือมนุษย์เชื่อว่าถ้าประกอบพิธีกรรมด้วยการเช่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจสิ่งนั้นย่อมลดบันดาลหรือช่วยให้มนุษย์บรรลุผลตามความเชื่อและความต้องการ พิธีกรรมทางศาสนาเป็นกลอุบายที่ใช้อบรมสั่งสอนคนนั้นมาตั้งแต่เล็กๆ ให้เข้าใจศาสนาเป็นขั้นตอนไปตามระดับอายุและความรู้ พิธีกรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคน ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งตาย ฉะนั้นพิธีกรรมจึงเกิดจากความเชื่อของมนุษย์ อันเนื่องมาจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่มีตัวตนและพิสูจน์ไม่ได้ว่าคืออะไร แต่มนุษย์ก็เชื่อและประจักษ์ด้วยใจว่ามีอยู่และมีพลังอำนาจ ซึ่งมนุษย์จะต้องทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้สิ่งนั้นบันดาลสิ่งที่มนุษย์ต้องการ นอกจากนี้เมื่อมนุษย์ให้การยอมรับนับถือศาสนาแล้ว มนุษย์ได้จัดทำพิธีกรรม โดยมีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน คือเพื่อให้เกิดความสบายใจมีจิตใจมั่นคง เพราะพิธีกรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมทั้งเป็นสิ่งที่รวมจิตใจของคนในสังคมให้ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน

ศิราพร ณ ถลาง. (2548, น.9-10) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรมเป็นสื่อและวิธีการที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารและต่อรองกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้ระบบศาสนาคบวงจร หากระบบศาสนามีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือความเชื่อและพิธีกรรม พิธีกรรมก็เป็นสิ่งที่ทำให้ความต้องการของมนุษย์หรือความเชื่อของมนุษย์บรรลุผล เพราะพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม พิธีกรรมสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นกลวิธีสำคัญที่ใช้ในการถ่ายทอดความคิดความเชื่อ

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536, น.19) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรมเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำและเพื่อให้เกิดความขลัง สังคมแบบดั้งเดิมจึงมักจะถือว่าพิธีกรรมถ้ากระทำอย่างถูกต้องมีแบบแผนที่ดำเนินตาม โบราณกาล ถูกต้อง และเคร่งครัด ก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาและให้ความไว้วางใจ

สุพัตรา สุภาพ. (2520, น.148) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า การประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีซึ่งเกิดจากความเชื่อ ความคิด ค่านิยม ทศนคติ ศิลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

ของประเพณี การประพฤติปฏิบัติที่มีในอดีตจนถึงปัจจุบันว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อสังคม จึงได้รับการสืบทอดต่อกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

จึงสรุปได้ว่า พิธีกรรม หมายถึง สื่อหรือกลวิธีที่คนในสังคมสร้างขึ้น เพื่อให้มีความมั่นคงทางจิตใจหรือช่วยให้นุชนับบรรลุผลตามความเชื่อนั้น ๆ

2) ความสำคัญของพิธีกรรม

ปราณี วงษ์เทศ. (2536, น. 242) กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมไว้ว่า มนุษย์จะแสดงออกให้เห็นซึ่งความเชื่อทางศาสนา โดยอาศัยพิธีกรรม เพราะการที่มนุษย์ทั้งหลายสร้างพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมา มนุษย์เหล่านั้นย่อมจะต้องมีวัตถุประสงค์และมีความหมายตามความเข้าใจอันเกิดจากพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนาของตน นั่นก็หมายถึงว่าตัวพิธีกรรมเองนั้นแท้จริงแล้วก็คือพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อจึงเห็นรูปธรรมของศาสนาอันได้แก่การกำเนิดจากความเชื่อ

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536, น.20) กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมไว้ว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามค่านิยม ทศนคติ ความคิดและความเชื่อ และยอมเข้าใจว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้ผู้ที่ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังไว้ซึ่งกระทำแล้วมีผลทำให้จิตใจเบิกบานหรือบางอย่างอาจจะเกิดจากสิ่งที่มีมนุษย์บัญญัติขึ้น การประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ไม่ว่าจะเป็พิธีทางศาสนาหรือขนบธรรมเนียมประเพณี จะต้องมีการปฏิบัติหรือวิธีการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามความคิด ในประการดังกล่าวอาจจะได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อความกตัญญูตเวทิตาต่อบรรพบุรุษ เมื่อบุคคลในสังคมนั้นประพฤติหรือกระทำพิธีกรรมอย่างนั้นในรูปแบบที่เหมือนๆ กัน พิธีกรรมนั้นจะกลายเป็นพิธีกรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่งและยึดถือปฏิบัติกันอย่างขาคมิได้

จึงสรุปได้ว่า พิธีกรรมเป็นการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ต่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทศนคติให้เป็นรูปธรรม มักจะเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ เพื่อให้จิตใจเบิกบานได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังไว้

3) ประเภทของพิธีกรรม

กิ่งแก้ว อุตถากร. (2523, น.1 - 29) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เป็นพิธีกรรมที่กำหนดแน่นอนในแต่ละเดือนในรอบปี ปฏิบัติกันในกลุ่มชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะระดับชนชั้นใดหรืออาชีพใดในสังคม จะต่างกัน

บ้างในรายละเอียดที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน พิธีกรรมสืบทอดสิบสอง เป็นต้น

2. พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต จะมีการประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนในพิธีกรรมเหล่านั้นมีลักษณะเป็นการบอกสถานภาพเดิม การก้าวไปอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ และการผสมผสานเข้าสู่สถานภาพใหม่

3. พิธีกรรมรักษาโรค พิธีกรรมนี้ใช้รักษาโรคในสมัยใหม่ที่เชื่อกันว่าสาเหตุหนึ่งของการเจ็บป่วย เนื่องมาจากการถูก “ทำ” ซึ่งอาจเกิดจากถูก “เสก” ของเข้าไปในร่างกายหรือไม่ก็เนื่องจากถูกวิญญาณเข้าสิง เมื่อเป็นดังนี้วิธีการรักษาจึงต้องประกอบพิธีกรรมร้ายเวทมนตร์คาถาเพื่อแก้กัน พิธีกรรมรักษาโรคบางพิธีกรรมสามารถทำให้เรื่องร้ายกลับกลายเป็นดี ทำให้ผู้กำลังประสบอุปสรรคต่างๆ คลายความกังวลได้

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530, น.189-190) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมส่วนรวม ปฏิบัติกันทั้งประเทศ ได้แก่พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมช่วงสำคัญของชีวิต

2. พิธีกรรมจำเพาะถิ่น ปฏิบัติกันเฉพาะถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง เป็นเอกลักษณ์ที่สังคมของท้องถิ่นนั้นๆ อันเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พิธีกรรมจำเพาะถิ่น เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

ปรานี วงษ์เทศ. (2536, น.243-251) ได้กล่าวถึงประเภทของพิธีกรรมไว้ว่าพิธีกรรมที่สังคมไทยนิยมปฏิบัติกันนั้น ย่อมที่จะมีหลักของความเชื่อเป็นแรงโน้มถ่วงทางจิตใจเป็นหลักสำคัญ อาจจะมีที่มาจากสภาพสิ่งแวดล้อมหรืออาจจะเป็นบริบทของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ทำให้เกิดการพิจารณาการประกอบพิธีกรรมที่แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม

สรุปได้ว่า พิธีกรรมอาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้เป็นพิธีกรรมส่วนรวมที่ปฏิบัติกันตามประเพณี เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา กับพิธีกรรมเฉพาะถิ่น เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี

1) ความหมายของประเพณี

กิ่งแก้ว อัดถากร. (2520, น.94 - 95) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความประเพณีที่สืบต่อกันมาจนกลายเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่าเอคนิยมหรือพหุนิยม เช่นการแต่งงาน การเกิด การทำบุญ เป็นต้น หรือความประเพณีที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย ซึ่งเรียกว่าสัมพันธนิยม ตามธรรมชาติของประเพณีนั้นบางอย่างคงต้องรักษาไว้เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างก็ต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและบางอย่างต้องถือเป็นแบบสากล

เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2545, น.621) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียม องค์ประกอบรวมของกระแสนิยมของสังคม ความเคยชินที่ได้ก่อตัวมาเป็นเวลานานจนถือปฏิบัติกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

พระยาอนุমানราชชน. (2524, น.37) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ความประเพณีที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนมาอย่างเดียวกันและสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประเพณีออกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี

สุพัตรา สุภาพ. (2543, น.107) ได้กล่าวไว้ว่า ประเพณี หมายถึงแบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีคือเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

จึงสรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง ความประเพณีที่ยึดถือเป็นแบบแผนเดียวกันและสืบต่อกันมาจนกลายเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม และยังคงมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

2) ความสำคัญของประเพณี

กรรณิการ์ พันชนะ. (2537, น.162) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีไว้ว่า

1. สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยต่อสังคม
2. แสดงความรู้ความสามารถของมนุษย์ในการนำชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัย
3. สร้างกำลังใจอันเป็นพลังกำลังในการดำเนินชีวิต
4. สร้างเอกลักษณ์ประจำชาติบ่งบอกและแสดงออกถึงความเป็นไทย
5. แสดงความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชาติด้านต่าง ๆ คือ
 - 5.1 เป็นมรดกของสังคม
 - 5.2 มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย
 - 5.3 เป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. (2546, น. 60-62) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ ประเพณีไว้ว่า ประเพณีและพิธีกรรมเป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมโดยตลอด ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีบทบาทต่อมนุษย์ คือ

1. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
2. เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม
3. เป็นสัญลักษณ์ซึ่งนำไปเข้าใจสาระสำคัญของชีวิต
4. เป็นเครื่องผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน
5. เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันจากอดีตที่ผ่านมา

จนถึงปัจจุบัน

มณี พะยอมยงค์. (2529, น.4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีไว้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามที่ตนได้พบเห็นในสังคมของตน หากทำผิดแผกแตกต่างไป คนในสังคมจะประณามว่าฝ่าเหล่าฝ่ากหรือเป็นกาในฝูงหงส์ ดังนั้นการปฏิบัติตามประเพณีจึงเป็นสิ่งที่ดีงาม เพราะเป็นเครื่องที่แสดงถึงคุณลักษณะของบุคคลว่าเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรม ควรเอาเป็นแบบอย่างได้หรือเป็นคนมีความรู้ทางขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างดี

จึงสรุปได้ว่า ประเพณีมีความสำคัญกับชีวิตและสังคม ที่ทุกคนต้องปฏิบัติร่วมกัน เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นคนดีมีศีลธรรม และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้กับสังคม

3) ประเภทของประเพณี

กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ.2485 ได้จำแนกประเภทของประเพณีออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับศีลธรรมและสวัสดิภาพของสังคม ส่วนรวมมีการบังคับให้กระทำ ถ้าไม่ทำถือว่าผิดหรือชั่วต้องมีการลงโทษ เช่น ลูกควรกตัญญูคุณเดวทิตต่อพ่อแม่ ใครอกตัญญูก็จะเป็นที่สาปแช่งของคนทั่วไป เป็นต้น

2. ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่ได้มีระเบียบแบบแผนวางไว้โดยตรงหรือโดยอ้อม โดยตรงคือมีระเบียบกฎเกณฑ์พิธีต่าง ๆ กำหนดไว้ชัดเจน เช่น ไหว้ครูจะต้องทำอย่างไรหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ เป็นต้น โดยอ้อม เป็นประเพณีที่รู้จักกันโดยทั่วไปไม่ได้วางไว้แน่นอน แต่ที่ปฏิบัติได้เพราะมีการบอกเล่าสืบต่อกันมา เช่น แหนางแมวหรือการจุดบั้งไฟของภาคอีสาน เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดา ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ไม่มีผิดถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นเรื่อง que ปฏิบัติกันมาจนเกิด

ความเคยชินจนไม่รู้สึกรู้สีกเป็นภาระหน้าที่ ถ้าทำผิดบ้างก็ไม่ใช่เรื่องร้ายแรงอะไร นอกจากเห็นว่าเป็นผู้ที่ไม่รู้กาลเทศะ

พระยาอนุমানราชชน. (2508, น.1) ได้แบ่งประเพณีเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม
 - 1.1 ประเพณีส่วนท้องถิ่น
 - 1.2 ประเพณีของชาติ
 - 1.3 ประเพณีเนื่องด้วยศาสนา
 - 1.4 ประเพณีของโลก
2. ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว
 - 2.1 ประเพณีเนื่องในการเกิด
 - 2.2 ประเพณีเนื่องในการแต่งงาน
 - 2.3 ประเพณีเนื่องในการปลุกเรื้อน
 - 2.4 ประเพณีเนื่องในการทำมาหากิน ทำบุญ สุนัข รื่นเริง
 - 2.5 ประเพณีเนื่องในการตาย

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2532, น. 4-6) ได้กล่าวไว้ว่าประเพณีแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ประเพณีราษฎร์ หมายถึงประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติอยู่ในระดับชาวบ้านตามท้องถิ่นต่าง ๆ และประเพณีหลวง ซึ่งเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติโดยเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงที่มีศูนย์กลางอยู่ในสังคมเมือง แต่ประเพณีคู่นี้มิได้แยกกันอยู่โดดเดี่ยว เพราะต่างก็มีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันตลอดมา

สรุปได้ว่า ประเพณีอาจแบ่งได้เป็น จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี และธรรมเนียมประเพณี

1.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

1) ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน. (2548, น. 24) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นมี 2 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นความแตกต่างในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เข้าสัมพันธ์กัน ความแตกต่างในบทบาทของผู้เข้าสัมพันธ์ และความแตกต่างในเป้าหมายหรือการทำหน้าที่ของสถาบันสังคม

2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) หมายถึง ความแตกต่างในระบบวัฒนธรรมหรือเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรม เช่น ความแตกต่างในด้านค่านิยม ความเชื่อ อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรม สัญลักษณ์ และโลกทัศน์ รวมทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุด้วย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับในเวลาที่แตกต่างกันไป เช่น 10 ปี 20 ปี หรือ 50 ปี

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2528 : 100) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบและขนาดของสังคม ลักษณะและระบบความสัมพันธ์ของบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างกลุ่มบุคคล ระบบความเชื่อความคิด ค่านิยม และประเพณีวิทยาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม

เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล และคณะ (2548, น. 239) ได้กล่าวถึงความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรจากแบบบังคับเป็นแบบให้อิสระเสรี และยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณของพฤติกรรม เช่น อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน อัตราการย้ายถิ่น เป็นต้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ภาษา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2546, น.5-6) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงองค์การทางสังคม (Social organization) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องขนาดขององค์การทางสังคม (size) คือใหญ่ขึ้นหรือเล็กลง ลักษณะขององค์การทางสังคม (characteristics) และสถานภาพและบทบาท (status-role) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (culture change) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม ซึ่งอาจแบ่งเป็น 3 ด้านคือ ด้านความคิด (idea) ได้แก่ ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม และอุดมการณ์ ด้านการกระทำ (behavior) ได้แก่บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งอาจแบ่งย่อยออกเป็นวิถีประชา (folkways) จารีตประเพณี (mores) และกฎหมาย (laws) และด้านวัตถุ (material) ได้แก่ส่วนที่เป็นวัตถุของวัฒนธรรม เช่นบ้านเรือน เครื่องใช้ เครื่องมือ เครื่องประดับ

สุริชัย หวันแก้ว (2535, น.155-157) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นไปในด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเองหรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้นและที่สำคัญก็คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ

จึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมและรูปแบบทางสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้น

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จางง์ อติวัฒน์สิทธิ (2543, น. 171-172) ได้กล่าวถึง ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ปากฎการณ์ธรรมชาติบางอย่าง เช่น ความแห้งแล้ง น้ำท่วม หรือภัยธรรมชาติอื่นๆ อาจเป็นสาเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เช่นมีการอพยพย้ายถิ่น เปลี่ยนอาชีพ หรือมีการคิดค้นวิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ

2. ประชากร การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการผลิตและวิธีการกระจายผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการอาหารและสิ่งจำเป็นต่างๆ แก่สมาชิกสังคม นอกจากนี้ยังอาจต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการปกครอง ระบบครอบครัว และมีการขยายตัวของเมืองเกิดขึ้น

3. เทคโนโลยี การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่หรือการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ ในสังคมย่อยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำรงชีวิตหลายด้าน

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในที่นี้ไม่ใช่เทคโนโลยีหรือวัตถุสิ่งของ แต่เป็นเรื่องของกฎระเบียบของสังคมที่บังคับควบคุมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม

5. ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของคนในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2545, น. 79) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้เร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. สภาพแวดล้อมธรรมชาติ
2. ประชากร
3. โลกทัศน์ของคนในสังคม
4. การมีนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่

5. การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

สนธยา พลศรี. (2545, น.196-197) ได้กล่าวถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสรุปได้ดังนี้

1. การสังสมทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่หน่วยต่างๆ ของสังคมได้สังสมวัฒนธรรมติดต่อกันมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยี ทำให้สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก

2. ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น การรับและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกัน โอกาสที่จะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมีมากขึ้น เช่นสังคมไทยอยู่ใกล้ชิดกับสังคมจีน

3. การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่นโดยตรง คือการที่บุคคลในสังคมได้ติดต่อกับบุคคลในอีกหนึ่งสังคม ทำให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้สิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ แล้วนำมาสู่สังคมของตน

4. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่นที่ตั้งภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ถ้าสิ่งเหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงด้วย

5. ปัจจัยทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพขนาดของประชากร การเพิ่มการลดจำนวนประชากร การย้ายถิ่น การเปลี่ยนอัตราส่วนของเพศชายและหญิง อัตราส่วนของคนหนุ่มและคนสูงอายุซึ่งเพิ่มภาวะทางประชากร จะมีผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

6. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางเศรษฐกิจคือการผลิต การบริโภค การจำหน่าย และการแบ่งปันผลประโยชน์รวมทั้งระบบเศรษฐกิจและโครงสร้างทางเศรษฐกิจมีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกล่าวคือสังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

7. ปัจจัยทางการเมือง การเกิดสงครามหรืออิทธิพลของผู้นำในสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

8. ปัจจัยทางศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์และศาสนา อาจจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงได้

9. วิฤติการณ์ในสังคม การเกิดความวุ่นวายและความยุ่งยากในสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

10. ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าวิจัยและประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นในสังคมเสมอ เป็นสาเหตุสำคัญทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และในทุก ๆ ด้านทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

11. ปัจจัยทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาเชื่อว่าสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องมาจากความรู้สึกของมนุษย์ในสังคมที่ชอบการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ชอบค้นคว้าสิ่งแปลกใหม่ ชอบหาประสบการณ์ใหม่ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น

12. ความสนใจและความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม จนกลายเป็นประชาคมติหรือเสียงส่วนใหญ่ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. (2527, น.11) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1. ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ซึ่งได้แก่ ท่าเลที่ตั้งหมู่บ้าน ทรัพยากรรอบ ๆ หมู่บ้าน สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศของชุมชน อาจจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่บ้างไม่มากก็น้อย เช่น ถ้าหากชุมชนตั้งอยู่ในสภาพนิเวศวิทยาที่เหมาะสมทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2. ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค รัฐบาลได้ดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการเร่งสร้างถนนหนทาง ไฟฟ้า โรงเรียน ทำให้ชุมชนชนบทได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น เมื่อถนนหนทางสามารถเข้าไปถึงหมู่บ้านชาวบ้านจะสามารถนำผลผลิตนำไปสู่ตลาดได้อย่างรวดเร็วและมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน

3. ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่น่าสังเกตได้ง่ายๆ ก็คือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่ในเรื่องของครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

4. ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน การสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลอย่างมากและรวดเร็วต่อชุมชนมากในปัจจุบัน ทำให้ชาวชนบทได้รับข่าวสารต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

5. ปัจจัยด้านชาติพันธุ์ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันไม่มากก็น้อย บางวัฒนธรรมอาจจะเอื้ออำนวยในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว บางวัฒนธรรมอาจจะยังคงอยู่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่นกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มอาจจะ

ไม่นิยมแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ทำให้การรับเอาวัฒนธรรมใหม่มาปฏิบัติในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็
น้อยลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ช้า

6. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ บุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลหรือสมาชิกแต่ละคนใน
ชุมชนก็มีส่วนที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้วยเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะว่า
ถ้าหากบุคคลได้รับการศึกษาสูง มีประสบการณ์ต่าง ๆ จากการทำงานหรือท่องเที่ยวอาจทำให้เกิด
การยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่ายกว่าบุคคลอื่น ๆ ตลอดจนบุคลิกภาพของผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความฉลาด
และความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น อาจมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
เช่นกัน

สนิท สมักรการ. (2545, น. 8) ได้กล่าวถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
วัฒนธรรม โดยสรุปได้ว่าวัฒนธรรมอาจจะเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ซึ่งรวมกันกับการสร้างเทคนิควิทยาการใหม่
และการคิดสร้างธรรมเนียมประเพณีหรือระบบความเชื่อใหม่ ๆ เมื่อได้มีการยอมรับและนำไปใช้
กันแพร่หลายในสังคมแล้วย่อมถือได้ว่ามีแบบแผนการดำเนินชีวิตอย่างใหม่เกิดขึ้น และถ้าแบบ
แผนนั้นมีความคงทนอยู่นานมากกว่าหนึ่งชั่วอายุคนขึ้นไปก็นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทาง
วัฒนธรรมเกิดขึ้นแล้วอย่างแท้จริง เพราะว่าวัฒนธรรมนั้นตามปกติย่อมจะต้องมีอายุยืนยาวมากกว่า
หนึ่งชั่วอายุคนขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Enculturation or
Socialization) ได้มีโอกาสดำเนินไปได้

2. วัฒนธรรมอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยวิธีการขอยืมหรือลอกเลียนแบบกัน
(Cultural Borrowing) การหยิบยืมทางวัฒนธรรมหรือการลอกเลียนแบบแผนวิถีการดำเนินชีวิตมา
จากวัฒนธรรมอื่นนั้น ปรากฏว่ามีอยู่เสมอมาในสังคมมนุษย์ต่างๆ ที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม
อื่นการติดต่อทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การติดต่อโดยตรงก็คือการที่คน
ต่างวัฒนธรรมกันได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยมและพฤติกรรมต่อกัน
ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ในหลายรูปแบบ อาทิ ทูตการเมือง กაც้า การศึกษาในต่างประเทศ รวมไปถึง
การเผยแพร่ศาสนาของคณะธรรมทูตต่าง ๆ และการอพยพเข้ามาทำมาหากินของคนต่างสังคมและ
วัฒนธรรม เป็นต้น การที่คนต่างวัฒนธรรมมีโอกาสได้เห็นแบบอย่างของวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่าง
ไปจากวัฒนธรรมของตนอยู่ในเวลานานพอสมควร อาจเป็นสาเหตุให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงใน
วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งหรือในบางส่วนของวัฒนธรรมทั้งสองก็ได้ นอกจากการติดต่อ
โดยตรงแล้ว วัฒนธรรมอาจติดต่อกันได้โดยผ่านสื่อต่างๆ ที่มีใช้ตัวบุคคลได้อีก สื่อสำคัญใน
ปัจจุบันที่เป็นตัวการให้วัฒนธรรมติดต่อกันได้ก็คือสื่อสารมวลชน ซึ่งรวมทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ
โทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นต้น แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนต่างวัฒนธรรมได้ถูกถ่ายทอดไป

ยังคนที่อยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งอยู่เป็นประจำ ในปัจจุบันนี้ยอมเป็นการกระตุ้นให้มีการเอาอย่าง หรือการเลียนแบบพฤติกรรมกันได้ง่ายขึ้น

เสรี พงษ์พิทยโณ. (2534, น.299-300) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ว่ามาจากปัจจัย 2 ประการ คือปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน คือสิ่งที่มีอยู่หรือการเกิดจากภายในชุมชนแยกเป็นปัจจัยทางด้านนิเวศวิทยา ได้แก่ที่ตั้ง ที่ดิน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ปัจจัยบุคลิกภาพ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ครู ผู้รู้ในหมู่บ้าน หัวหน้ากลุ่ม กรรมการบริหารกลุ่ม ปัจจัยด้านเจตคติของชาวบ้านที่ยอมรับในสิ่งใหม่ ทั้งกระบวนการและวิชาชีพที่ผลิต ซึ่งสร้างพลังในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็รักษาขนบธรรมเนียมอันดีงามเอาไว้

2. ปัจจัยภายนอก คือสิ่งที่มาจากหรือเกิดจากชุมชน ได้แก่สาธารณูปโภค เช่นการมีถนนหนทางเข้าสู่หมู่บ้าน การมีไฟฟ้า มีเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น และด้านนโยบายพัฒนาของรัฐ เช่นการแพร่กระจายของอำนาจรัฐเข้าสู่ชุมชน มีงบประมาณ มีโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือ ปัจจัยภายใน มักจะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในชุมชนของตนเอง เช่น ความคิด ความเชื่อ ทักษะของคนในสังคม และปัจจัยภายนอก มักจะเกิดจากสิ่งที่มาจากภายนอกสังคม แต่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี เป็นต้น

1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

1) ความหมายของการอนุรักษ์

จารุณี สิริมงคลา. (2532, น.11-12) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสงวนรักษา ป้องกัน ดูแลเพิ่มคุณค่า ปรับปรุงและพัฒนาให้ใกล้เคียงที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ สังคมและเทคโนโลยีทั้งที่มีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โบราณวัตถุ โบราณสถานหรือส่วนของเมืองที่ไม่ได้มีการใช้สอยอีกต่อไปแล้วก็ได้ ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของเมืองตลอดจนสภาพแวดล้อม

พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก. (2551, น.19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือสภาพที่ยังเอื้อประโยชน์ต่อการใช้สอยได้

วรรณ วุฒิตะกุล. (2538, น.35) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรักษา ระวัง ป้องกัน จะดำรงอยู่ได้ต้องมีการหาทางระวังรักษาและป้องกันมิให้เสื่อมสูญไป คือให้คงอยู่และ

หาทางทำนุบำรุงส่งเสริมให้เจริญงอกงามหรือก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพื่อให้คงอยู่เป็นของคู่บ้านคู่เมืองตลอดไป

จึงสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแล รักษา ปรับปรุง และพัฒนาให้คงอยู่หรือเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม

2) วิธีการอนุรักษ์

กฤษฎา วงษาสันต์. (2542, น.117) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีไว้ 14 ประการ ดังนี้

1. ส่งเสริมการศึกษาถึงคุณค่าของธรรมเนียมท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีอันสำคัญของท้องถิ่นต่างๆ ทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบลหรือหมู่บ้าน เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าอันเหมาะสมที่สามารถนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบันของท้องถิ่นได้
2. ส่งเสริมการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นที่มีคุณค่าให้กลับมามีความสำคัญเป็นที่ยอมรับและถือเป็นวิถีชีวิตอันสำคัญของท้องถิ่น
3. สนับสนุนกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนที่ดั้งเดิมมีต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ทั้งมวลในชุมชนต่างๆ
4. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวของตนตามโอกาสและความเหมาะสม การทำบุญให้ญาติผู้ล่วงลับ
5. ส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น
6. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน โดยให้ความรู้ที่ถูกต้อง การสาธิต การสร้างสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่นของตนเองและท้องถิ่นอื่น
7. ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดให้มีกิจกรรมที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีในและนอกชุมชนตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม
8. ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเพื่อให้เป็นองค์ความรู้ในการเผยแพร่
9. ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดให้เป็นแหล่งความรู้สถานฝึกอบรมและพัฒนาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและประเพณี
10. ส่งเสริมและให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีของชุมชน

11. ส่งเสริมให้สมาชิกในองค์การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย

12. เชิญชวนสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น

13. ให้วัดและศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของการให้ความรู้และรูปแบบที่ถูกต้องของขนบธรรมเนียมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ

14. ส่งเสริมให้องค์การภาครัฐและเอกชนประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของการสืบทอดและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยโดยใช้สื่อทุกประเภท

จิราภรณ์ กษเสนีย์. (2549, น.188) ได้กล่าวถึงวิธีการอนุรักษ์ว่ามีรากฐานมาจากการจัดการทรัพยากรและธรรมชาติวิทยา โดยมีกระบวนการขั้นพื้นฐาน 2 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ไม่สามารถเกิดขึ้นมาทดแทนใหม่ได้ และทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่สามารถเกิดขึ้นมาทดแทนใหม่ได้ จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้สูญสิ้นไป ดังนั้นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดความสูญเสียนั่นเองโดยเปล่าประโยชน์และเพื่อให้แน่ใจว่าคนรุ่นต่อไปจะมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างเพียงพอและมีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ไพฑูรย์ พงสะบุตร. (2548, น.188-196) ได้กล่าวถึงวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไปได้ 2 วิธี คือ

1. การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยการนำเอาสินค้าพื้นบ้านมาพัฒนารูปแบบและคุณภาพ เพื่อให้สามารถตลาดจำหน่ายได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการดำเนินการด้านนี้มีโครงการสนับสนุนที่สำคัญคืองานศิลปาชีพ เป็นงานที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงริเริ่มขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาฝีมือของตนในการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยจัดหาผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้และให้การฝึกอบรม รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นและการจัดหาตลาดจำหน่ายให้ด้วย

2. การสรรหาและประกาศยกย่องบุคคลดีเด่นทางภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกาศยกย่องบุคคลดีเด่นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น นับเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมชาวบ้านให้คงอยู่หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

เสาวภา ไพทยวัฒน์. (2538, น. 228) ได้เสนอแนวทางและบทบาทในการดำเนินการอนุรักษ์และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ดังนี้

1. บทบาทของรัฐและส่วนราชการ ผู้บริหารประเทศได้ดำเนินการ กำหนดปีแผนรณรงค์วัฒนธรรมไทย โดยมีหลักการ 3 ข้อ คือ

1.1 การสร้างความรู้และความเข้าใจโดยอาศัยสื่อโทรทัศน์วิทยุและ สื่อสิ่งพิมพ์

1.2 การสร้างทัศนที่เห็นคล้อยตามโดยส่งเสริมการเรียนการสอนผลิต และเผยแพร่คู่มือเสริมการเรียนการสอน

1.3 การสร้างพฤติกรรมร่วมโดยเน้นการส่งเสริมกิจกรรมโดยขอ ความร่วมมือจากศิลปินที่มีชื่อเสียง

2. บทบาทของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและประชาชน มี หลักการ 3 ข้อ คือ

2.1 สถาบันครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเพื่อการ ปฏิบัติตนให้คนในครอบครัวตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี การรู้จักบาปบุญคุณโทษ โดยผู้นำครอบครัว ควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างอันดีให้แก่บุตรหลาน

2.2 สถาบันการศึกษา จะต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยให้เยาวชนทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการรักษามรดกไทยและมีบทบาทในการชี้นำและสร้าง จิตสำนึกให้แก่เยาวชนถึง “แก่นแท้” ของวัฒนธรรมไทย

2.3 ประชาชนซึ่งเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมไทยต้องรู้จักวัฒนธรรมของ ตนเองวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เข้ามาและก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ไทย การปลูกฝังให้รู้จักและการ อบรมสั่งสอน การสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนเป็นพลังสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

สรุปได้ว่า วิธีการอนุรักษ์มีหลากหลายวิธีการด้วยกัน เช่น การ ส่งเสริมด้านการศึกษา การจัดตั้งศูนย์กลางความรู้ด้านต่าง ๆ แต่สิ่งที่จะทำให้การอนุรักษ์เกิดผล เป็นรูปธรรมนั้น จะต้องเริ่มต้นที่ตัวบุคคล โดยการสร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึก และปลูกฝัง ให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ อีกทั้งจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จะทำให้การ อนุรักษ์เกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ

1.2 ทฤษฎี

1.2.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) เป็น ทฤษฎีที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมทั้งหมด เพื่ออธิบาย ปรากฏการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเชื่อว่าโครงสร้างของสังคมเป็นสิ่งที่ สำคัญที่สุด โครงสร้างแต่ละส่วนของสังคมจะมีหน้าที่ของตนเองและประสานสัมพันธ์กับ

โครงสร้างอื่น ๆ สังคมจะมีดุลยภาพ นักทฤษฎีคนสำคัญคือ ออกุสต์ คอมท์ เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ เอมีลี เดอร์ไคม์ ทัลคอตท์ พาร์สัน โรเบิร์ต เค เมอร์ตัน และ เจฟฟรีย์ อเล็กซานเดอร์

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมติฐานที่ว่าสังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่งที่มีองค์ประกอบต่างๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ (Stability) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม มีองค์ประกอบของทฤษฎี 2 ส่วน คือ

1. โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งเป็นรูปแบบถาวรอันเกิดจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคม เช่น วิถีชีวิตภายในครอบครัวและระบบเศรษฐกิจเป็นรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมประเภทหนึ่งที่เกิดจากพฤติกรรมทางสังคมโดยความร่วมมือระหว่างกัน ในครอบครัวจนเกิดเป็นระบบผลผลิต การบริโภค การจำแนกแจกจ่าย และการบริการที่มีขนาดใหญ่มีความเกี่ยวพันระหว่างกันทั่วทั้งสังคม

2. หน้าที่ทางสังคม (Social Functions) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างทางสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกัน การที่สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้นจะต้องมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปด้วยกันทั้งระบบ

นักทฤษฎีเหล่านี้ได้เสนอแนวความคิดและสาระสำคัญของทฤษฎีไว้โดยสังเขปดังนี้

ออกุสต์ คอมท์ เสนอว่าสังคมประกอบด้วยโครงสร้างต่าง ๆ หลายส่วน เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ โครงสร้างแต่ละส่วนเหล่านี้จะทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน แต่ต่างประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ สังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขหรือมีดุลยภาพ (Equilibrium)

เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ มีความคิดเห็นเช่นเดียวกับออกุสต์ คอมท์ และขยายความเพิ่มเติมว่า โครงสร้างของสังคมจะเพิ่มความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดความหลากหลายและแตกต่างไปจากโครงสร้างเดิมเสมอ แต่จะยังคงเชื่อมโยงประสานไม่ได้แยกออกจากกัน แต่จะรวมกันในลักษณะของการบูรณาการ (Integration) เมื่อสมาชิกของสังคมเพิ่มจำนวนขึ้นก็ยิ่งทำให้เกิดความแตกต่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น ทำให้สังคมขาดดุลยภาพ สมาชิกจึงต้องปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแบ่งงานกันทำ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นต้น ทำให้สังคมยิ่งเพิ่มความซับซ้อน และเกิดความแตกต่างกันเป็นความพิเศษเฉพาะอย่าง (Specialization) แต่สังคมจะมีดุลยภาพ เพราะโครงสร้างต่าง ๆ ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนและประสานสัมพันธ์กับโครงสร้างอื่นๆ ด้วย

เอมีลี เดอร์ไคม์ ได้เสนอเรื่องการมีดุลยภาพของสังคมว่าเกิดจากการยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Solidarity) โดยในสังคมขนาดเล็กที่มีโครงสร้างง่าย ๆ จะมีการยึดเหนี่ยว

ทางสังคมโดยยึดถือค่านิยม จารีต ประเพณี ความคิด ความเชื่อ เจตคติแบบเดียวกัน (Mechanical Solidarity) ส่วนสังคมขนาดใหญ่ที่มีโครงสร้างซับซ้อน การยึดเหนี่ยวทางสังคมจะเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่ดำรงอยู่ (Organic Solidarity) เปลี่ยนแปลงจากแบบแรกไปเป็นแบบที่สองตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีโครงสร้างง่าย ๆ ไปสู่สังคมที่มีโครงสร้างซับซ้อนเสมอ

ทัลคอตท์ พาร์สัน นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน เป็นนักทฤษฎีที่ทำให้ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง แนวความคิดที่สำคัญ คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับองค์การทางสังคม มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคมและรวมกันเป็นองค์การด้วยความสมัครใจ การตัดสินใจกระทำทางสังคมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำ (Actor) เป้าหมาย (Goals) วิธีการที่เลือกใช้ (Means) สถานการณ์ที่ผู้กระทำต้องเลือกวิธีใดวิธีหนึ่ง (Situational Conditions) และตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน คือบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม และความคิดต่างๆ ที่ผู้กระทำนำมาใช้เพื่อเลือกวิธีการที่จะให้บรรลุเป้าหมาย

2. แนวความคิดเรื่องระบบการกระทำ ระบบการกระทำเกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ดำรงอยู่ สถานภาพและบทบาทเหล่านี้ จะประสานสัมพันธ์กันในรูปแบบของระบบต่างๆ อันเป็นระบบการกระทำระหว่างกัน (System of Interaction) ประกอบด้วยผู้กระทำจำนวนมาก ซึ่งมีสถานภาพและบทบาทที่รวมกัน เรียกว่าระบบสังคม แต่การตัดสินใจในการกระทำทางสังคมของบุคคลก็ยังคงเป็นเช่นเดิม คือเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกวิธีการไปสู่เป้าหมายภายใต้กฎระเบียบหรือบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ความคิดต่าง ๆ และจะต้องนำสภาพการณ์ต่างๆ เข้ามาพิจารณาด้วย ที่สำคัญคือระบบย่อยของสังคม ความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่ แบบแผนต่างๆ ของตัวแปร กระบวนการทางสังคม และลักษณะที่สำคัญของระบบสังคม

3. แนวความคิดเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม ระบบการกระทำทางสังคมมีความต้องการจำเป็นพื้นฐาน 4 ประการ คือ การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การปรับตัว (Adaptation) การบูรณาการหรือผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Integration) และการจัดการกับความตึงเครียดโดยใช้กฎระเบียบต่าง ๆ (Latency)

4. แนวความคิดเรื่องลำดับขั้นของข่าวสารในการควบคุมระบบสังคม เนื่องจากระบบย่อยของสังคมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จึงต้องมีลำดับขั้นตอนของการควบคุมข่าวสาร เพื่อให้ความสัมพันธ์ประสานกลมกลืนกัน โดยระบบวัฒนธรรมจะควบคุมข่าวสารของระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบข่าวสารของระบบบุคลิกภาพ ระบบบุคลิกภาพจะควบคุมข่าวสารของระบบอินทรีย์ ตามลำดับ

5. แนวความคิดเรื่องสื่อกลางการแลกเปลี่ยน (Generalized Symbolic Media of Exchange) ระบบย่อยของสังคมจะมีความสัมพันธ์ทั้งภายในระบบและระหว่างระบบ โดยมีข่าวสารเป็นสื่อสัญลักษณ์กลางในการแลกเปลี่ยน ซึ่งกระทำได้หลายแนวทาง เช่น

5.1 การแลกเปลี่ยนระหว่างระบบโดยใช้สื่อเป็นสัญลักษณ์ เช่น อำนาจ อิทธิพล และความผูกพัน

5.2 การแลกเปลี่ยนภายในระบบใดระบบหนึ่ง มีลักษณะเช่นเดียวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างระบบ

5.3 การแลกเปลี่ยนหน้าที่เฉพาะของแต่ละระบบ เช่น การปรับตัว การบรรลุปเป้าหมาย จะเป็นตัวกำหนดสื่อกลางที่จะใช้ในระบบหรือระหว่างระบบ

6. แนวความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากกระบวนการความสัมพันธ์เกี่ยวกับข่าวสาร พลังงานภายในระบบ และพลังงานระหว่างระบบต่างๆ ถ้าหากมีข่าวสารและพลังงานมากเกินไป จะทำให้ข่าวสารหรือพลังงานเป็นผลออกของระบบมากเกินไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น เช่น ถ้าคนในสังคมมีเหตุจูงใจมากจะทำงานหรือแสดงบทบาทมาก และอาจทำให้ตนเองเกิดการจัดระเบียบ บทบาท บรรทัดฐาน และระบบค่านิยมของสังคมใหม่ แต่ถ้าหากมีข่าวสารหรือพลังงานน้อยเกินไป เช่น ถ้าคนในสังคมมีค่านิยมขัดแย้งกัน จะทำให้เกิดการขัดแย้งทางบรรทัดฐานหรือเกิดการเสียระเบียบขึ้น ก็จะส่งผลกระทบต่อระบบบุคลิกภาพและระบบอินทรีย์ ดังนั้น การควบคุมข่าวสารจึงเป็นทั้งแหล่งที่จะทำให้เกิดดุลยภาพและเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมขึ้นได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมควรเป็นแบบวิวัฒนาการ เพราะเหตุผลที่สำคัญคือ

6.1 ทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่างระหว่างระบบย่อยของสังคม

6.2 ทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่างในแต่ละระบบย่อยของสังคม

6.3 ทำให้เกิดการเร่งในเรื่องบูรณาการของสังคม เกิดหน่วยหรือโครงสร้างด้านบูรณาการใหม่ๆ

6.4 ทำให้ระบบย่อยของสังคมสามารถดำรงอยู่ได้

เจฟฟรีย์ อเล็กซานเดอร์ (Jeffrey Alexander) ได้เสนอแนวความคิดที่จะปรับปรุงทฤษฎีให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยเสนอให้เปลี่ยนแปลงทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีหน้าที่นิยมแนวใหม่ (Neo-Functionalism) และเสนอแนวความคิดไว้ ดังนี้

1. ต้องดำเนินการ โอโยอาศัยตัวแบบเชิงพรรณนาของสังคม ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน จะก่อให้เกิดรูปลักษณะอันเป็นแบบแผนขึ้น แบบแผนดังกล่าว จะทำให้ระบบมีความแตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมของระบบองค์ประกอบ

ของระบบจะมีความเกี่ยวพันกันในรูปของการสังเคราะห์ (Symbiotic Connected) และปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ นี้ จะไม่ถูกกำหนดโดยพลังครอบงำใด ๆ

2. ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการกระทำและความเป็นระเบียบ ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ทั้งการกระทำที่มีเหตุผลและการแสดงออกต่าง ๆ ด้วย ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น

3.บูรณาการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะการเบี่ยงเบนและการควบคุมทางสังคมเป็นสิ่งที่ทุกสังคมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ บูรณาการทำให้สังคมมีคุณภาพ แต่เป็นคุณภาพที่เกิดจากคุณภาพขององค์ประกอบต่างๆ ของระบบ

4. บุคลิกภาพ วัฒนธรรม และระบบสังคม มีความสำคัญต่อโครงสร้างสังคมและการแทรกซึมของระบบดังกล่าวเข้าไปภายใน จะก่อให้เกิดความตึงเครียด จึงทำให้สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง และต้องควบคุมอยู่ตลอดเวลา

5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดความแตกต่างในระบบสังคม ระบบวัฒนธรรมและระบบบุคลิกภาพ การเปลี่ยนแปลงจึงไม่ได้เป็นผลของการปฏิบัติตาม หรือความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เป็นผลจากความกดดันของบุคคลและสถาบันทางสังคม

6. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมแนวใหม่ ต้องเป็นอิสระในการสร้างแนวความคิดและทฤษฎี จากระดับอื่นๆ ของการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม สรุปสาระสำคัญได้ว่า สังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อยๆ หลายระบบ แต่ละระบบจะมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป ซึ่งทำหน้าที่ที่ต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมนั้น ๆ แต่ถ้าโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ ใดเกิดความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ จะทำให้สังคมนั้นขาดความสมดุล ระบบย่อยทั้งหมดก็จะต้องปรับตัวเข้าหากันใหม่ เพื่อให้เกิดความสมดุลดั้งเดิม ทำให้สังคมมีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง และปรับตัวอยู่เสมอ การปรับตัวนี้เป็นการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อควบคุมสังคม (สุรพงษ์ ลือทองจักร. 2552, น.163-166)

1.2.2 ทฤษฎีสัมพันธสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism Theory)

ทฤษฎีสัมพันธสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism Theory) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลสามารถรับรู้ตัวตนและโลกทัศน์ต่าง ๆ จากความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ผ่านการตีความสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลอื่นแสดงออกมา ก่อนที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองออกไป นักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธสัญลักษณ์คนสำคัญ ๆ คือ G.H.Mead, Charles H.Cooley, Herbert Blumer และ W.I.Thomas นักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้เสนอแนวความคิดและสาระสำคัญไว้โดยสรุปได้ดังนี้ (พัชรินทร์ สิริสุนทร. 2547, น.53)

มีค (G.H. Mead) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันให้ความสำคัญด้านการกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) และการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก Darwin ในเรื่องลักษณะทางพันธุกรรมที่มีผลกระทบต่อหรือมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมมนุษย์ โดย Mead อธิบายความรู้สึกเป็นตัวตนในทางสังคมของบุคคล (Social Self) ว่าเกิดจากการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้หรือการขัดเกลาทางสังคม โดยตัวตนจะเริ่มพัฒนาขึ้นตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยเด็กจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว จากเพื่อนในโรงเรียน และจากบุคคลอื่นในสังคม Mead แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาตัวตนของบุคคลออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนการเตรียมตัว (Preparatory Stage) จะอยู่ในช่วงวัยทารก การขัดเกลาทางสังคมมักอยู่ในลักษณะการเล่นแบบสมาชิกในครอบครัว โดยไม่เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ที่ตนเลียนแบบ

2. ขั้นตอนของการเล่น (Play Stage) เป็นขั้นที่เด็กเริ่มรับรู้ความหมายของภาษาง่าย ๆ แล้ว เป็นขั้นที่เด็กยังให้ความสำคัญกับบุคคลอื่น (Significant Others) หรือบุคคลที่เด็กประทับใจ เช่น พ่อแม่ คารา นักร้อง นักดนตรี เป็นต้น แล้วนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทโดยไม่สนใจกฎเกณฑ์ หรือบรรทัดฐานของกลุ่ม

3. ขั้นการรู้จักชุมชนหรือสังคม (Game Stage) อยู่ในช่วงที่บุคคลมีอายุมากขึ้น และมีการติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมมากขึ้นทั้งในรูปของความร่วมมือ ความขัดแย้ง และการแข่งขัน ดังนั้นบทบาทของบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ในขณะเดียวกันก็คาดหวังในบทบาทของผู้อื่นที่จะกระทำต่อตนด้วยเพื่อที่จะได้แสดงพฤติกรรมตอบสนองได้อย่างเหมาะสม ในขั้นตอนนี้บุคคลจะให้ความสำคัญกับสังคมหรือบุคคลทั่วไป (Generalised Others) ที่เขาได้มีโอกาสสัมพันธ์ด้วยมากกว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

มีค ได้แบ่งตัวตนออกเป็น 2 แบบ คือ “I” (การตอบสนองของร่างกายต่อทัศนคติตลอดจนถึงการกระทำของสมาชิกในสังคม) และ “Me” (ตัวตนในส่วนที่สังคมคาดหวังว่าบุคคลจะต้องกระทำในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคม) Mead มุ่งเน้นด้านจิตวิทยาสังคมเป็นส่วน โดยให้ความสำคัญของตัวตน การเกิดและพัฒนาตัวตนตลอดจนประเภทของตัวตน ละเลยเรื่องอำนาจการจัดลำดับขั้นทางสังคมและอิทธิพลของสถาบันทางสังคมต่างๆ ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ภาพกว้างของสังคมได้

เฮร์เบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) นักทฤษฎีชาวอเมริกัน ได้ศึกษาและสรุปหลักการพื้นฐานของทฤษฎีไว้ดังนี้

1. มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ชั้นต่ำ เพราะได้รับการสืบทอดความสามารถให้
รู้จักคิด
2. ความสามารถที่จะคิดของมนุษย์ ถูกหล่อหลอมขึ้นมาโดยการ
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
3. ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มนุษย์จะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและ
สัญลักษณ์ ที่จะทำให้สามารถใช้ความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะโดยเฉพาะของมนุษย์
4. ความหมายและสัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถมีการกระทำ
และปฏิสัมพันธ์ขึ้นได้
5. มนุษย์สามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกความหมายและ
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการกระทำและปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานของการตีความสถานการณ์
6. มนุษย์อาจจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงและยกเลิกความหมายและสัญลักษณ์ที่
ได้ เพราะสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง ทำให้สามารถที่จะสำรวจ
ความเป็นไปได้ของการกระทำ ตระหนักถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นแล้วจึงเลือกที่จะกระทำลงไป
7. แบบแผนต่างๆ ของการโต้ตอบระหว่างการกระทำและปฏิสัมพันธ์ของ
มนุษย์ทำให้เกิดกลุ่มและสังคมต่างๆ ขึ้น

เออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) นักทฤษฎีชาวอเมริกันในกลุ่มสำนัก
มหาวิทยาลัยชิคาโก มีแนวความคิดคือการกระทำต่าง ๆ และการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์มีลักษณะที่
เหมือนกับการแสดงละคร ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์นี้มีความเปราะบาง การที่สามารถดำรงอยู่ได้นั้นก็
ด้วยการแสดงออกที่ดีหรือเหมาะสม การแสดงออกที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสมเกิดการกยุดชะงัก จะมี
ผลกระทบอย่างสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่นเดียวกับการแสดงละครในโรงละคร กล่าวคือ
ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นจะมีบริเวณด้านหน้า (Front Region) เช่นเดียวกับหน้าเวทีของการ
แสดงละคร ผู้แสดงบนเวทีและชีวิตจริงในสังคมจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสนใจต่อการปรากฏ
ตัว การแต่งตัวและใช้เครื่องประดับ และจะมีบริเวณด้านหลังหรือหลังฉากอันเป็นบริเวณที่ผู้แสดง
จะถอยกลับเข้าไป เพื่อเตรียมตัวที่จะแสดงของตน หลังจากจึงเป็นสถานที่ซึ่งตัวละครเลิกแสดง
บทบาทและกลับเป็นตัวของตัวเองอีกครั้งหนึ่ง (สุรพงษ์ ลือทองจักร. 2552, น.180)

Charles H. Cooley นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันให้ความสำคัญกับการค้นหา
ความหมายของการกระทำของบุคคลและการตีความหมายพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาใน
สถานการณ์ต่าง ๆ Cooley มีความเชื่อว่าบุคคลและสังคมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้ยาก
วิวัฒนาการของบุคลิกภาพของบุคคลเกิดจากลักษณะทางพันธุกรรม เช่น การสืบสายโลหิต เชื้อชาติ
แต่ไม่ได้ยึดเอาชาติพันธุ์เป็นเกณฑ์ ตัวตนของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลได้มีการติดต่อ

สัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม การเกิดตัวตนของบุคคลเปรียบเหมือนการที่บุคคลมองกระจก และรู้ถึงลักษณะของตนเอง Cooley ให้ความสำคัญของสถาบันครอบครัวและกลุ่มปฐมนิเทศต่างๆ ว่าเปรียบเสมือนกระจกที่ส่องให้บุคคลเห็นตนเอง และเห็นถึงความต้องการของบุคคลอื่น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมี 3 ขั้นตอน

1. ขั้นตอนที่แรก เป็นขั้นที่บุคคลจินตนาการลักษณะตลอดจนพฤติกรรมของเขาที่จะไปปรากฏในสายตาของผู้อื่น
2. ขั้นตอนที่สอง เป็นการจินตนาการว่าบุคคลอื่นมองดูเขาอย่างไร ภายหลังจากที่เขาได้แสดงพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ไปแล้ว
3. ขั้นตอนที่สาม เป็นการนำท่าทีการตอบสนองและการมองของผู้อื่นมาประเมินว่าตนเองดีหรือไม่ดีอย่างไร

สรุปสาระสำคัญได้ว่าทฤษฎีสัมพันธ์สัญลักษณ์เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคม เกิดจากการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้หรือการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งตัวตนของบุคคลจะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม

1.2.3 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม (Cultural Progress)

นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2550, น.132-135) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอีกแนวทางหนึ่ง โดยมีนักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น เลสลีย์ เอ. ไวท์ (Leslie A. White) ชาวอเมริกัน ผู้เสนอทฤษฎีพื้นฐานของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมตามสูตร $E \times T = C$ โดยที่

E คือ ปริมาณพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี

T คือ ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางเทคนิควิทยาในการนำพลังงานมาใช้

C คือ ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีการขึ้นและลงของสังคม (Rise and Fall Theory)

นักมานุษยวิทยาของทฤษฎีนี้ คือ ออสวอลด์ สเปนเจอร์ (Oswald Spengler) โดยมีสาระสำคัญว่าสังคมและวัฒนธรรมมีจุดเริ่มต้นแล้วค่อยๆ เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จนถึงที่สุดก็จะเสื่อมหายไปเหมือนกับการเจริญเติบโตของมนุษย์ที่เริ่มจากทารก เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ แล้วตายไปในที่สุดหรือเช่นเดียวกับเวลาในวันหนึ่งๆ ที่เริ่มต้นจากเช้ามืดและค่อยๆ เปลี่ยนเป็นเวลาเช้า สาย และแดดกล้าเต็มที่ในตอนเที่ยงแล้วค่อยๆ อ่อนแสงลงในเวลาบ่าย เวลาเย็นและมีมืดเป็นลำดับ การ

เสื่อมหายของวัฒนธรรมไม่ได้สูญหายไปเลยทีเดียว แต่จะมีการพยายามปรับปรุงจนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาและแตกต่างไปจากวัฒนธรรมเดิม

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคูณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

นิยวรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ. (2550, น.85) กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กัน ส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจบ้างก็ต้องไปติดต่อค้าขายหรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้
3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนใจแลกเปลี่ยนวิถีการพฤติกรรมใหม่และความรู้ การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปเผยแพร่กระจายทางวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใครใคร่ และการแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงครามและความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกรานเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น
4. การคมนาคมขนส่ง เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ดีด้วย

โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ ขั้นตอนของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่ง ไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและ ข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

ทฤษฎีภาวะทันสมัยเกิดจากความสำเร็จอย่างรวดเร็วของโครงการมาร์แชล (Marshall Plan) ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและ สังคมภายหลังสงคราม โลกครั้งที่สองและนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยา ได้ประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยมีนักมานุษยวิทยา เช่น เดวิด แมคเคลแลนด์ (David McClelland) อเล็กซ์ อิงเคเลส (Alex Inkeles) และเดเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner)

ปกรณีย์ ปรีชากร. (2528:29 - 31) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของทฤษฎีภาวะทันสมัย ดังนี้

1. การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจาก สังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้า มีระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมล้าหลังไปสู่สังคมที่มีความ เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และมีเทคโนโลยีระดับสูงเช่นเดียวกับประเทศในกลุ่ม ยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ
2. เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และชีวิตส่วนตัวของบุคคล ในแต่ละประเทศ จะมีภาวะแตกต่างกัน 2 ประการ คือภาวะเก่าแก่โบราณที่ล้าหลังกับภาวะทันสมัยที่มีความ เจริญก้าวหน้า ต้องสร้างความทันสมัยแทนที่ความล้าหลังโบราณ ประเทศจึงจะเจริญก้าวหน้า
3. ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวสู่ภาวะทันสมัยได้ด้วยตนเองแต่ประเทศ ด้อยพัฒนาไม่สามารถที่จะดำเนินการได้สำเร็จ อาจจะสร้างความทันสมัยได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองขึ้น
4. กระบวนการสร้างภาวะทันสมัยของประเทศด้อยพัฒนาต้องเป็นไป เช่นเดียวกับลักษณะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น และการกระจายความเจริญทาง เศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งความเจริญก้าวหน้าตามลำดับขั้นนี้เกิดจากการที่สังคมยอมรับ เทคโนโลยีทันสมัยในแต่ละขั้น โดยไม่ข้ามขั้นตอน
5. ภาวะทันสมัยทางเศรษฐกิจ คือการมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่ทันสมัยแบบ สังคมอุตสาหกรรมและการสร้างชุมชนเมืองให้เกิดขึ้นโดยมีกระบวนการที่สำคัญ คือการกลายเป็น อุตสาหกรรม (Industrialization) และการกลายเป็นเมือง (Urbanization)

6. ภาวะทันสมัยในทางการเมือง คือการนำการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีตัวแทน (Representative Democracy) ตามแบบกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือมาใช้

7. ภาวะทันสมัยทางวัฒนธรรม คือการใช้แนวความคิดแบบสมเหตุสมผลเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินระบบค่านิยม บรรทัดฐาน เจตคติและเป้าหมายของสังคม โดยการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของบุคคลและการจัดรูปองค์กรของสถาบันต่าง ๆ เป็นองค์กรขนาดใหญ่ (Bureaucracy) แบบตะวันตก

8. บุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมทันสมัย (Modern Man) แบบชาวตะวันตก เช่นมีความรับผิดชอบ มุ่งความสำเร็จเป็นสำคัญ มีระบบค่านิยมและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Participation)

9. ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างภาวะทันสมัย คือผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแบบตะวันตก ซึ่งอาจจะเป็นคนในประเทศหรือต่างประเทศก็ได้

10. รัฐต้องมีบทบาทในการวางแผนเพื่อผลักดันให้เกิดภาวะทันสมัยด้วยการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ขึ้นดำเนินงานอย่างจริงจัง ขอความช่วยเหลือจากประชาชนในประเทศและความร่วมมือกับรัฐบาลต่างประเทศ ทั้งในด้านเงินทุน เทคโนโลยี การตลาดและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2547, น.92) ได้นำเสนอลักษณะที่สำคัญของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายในสังคมจารีตไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

2. เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพหรือทำเกษตรกรรมในที่ดินแปลงเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขาย มีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานในครอบครัว

3. มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น

4. วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบเป็นทางการ

5. เกิดเมืองเพิ่มขึ้นและมีการขยายตัวของสังคมเมือง

6. มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภค โรงเรียน โรงพยาบาล
 7. เกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น
 8. มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัวยุค และชุมชนนิยมเป็นความคิดเชิงเหตุผล บัณฑิตนิยมและวัตถุนิยม
 9. โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว
 10. สถาบันทางสังคมต่างๆมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น
 11. การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้นแทนที่บรรทัดฐานและวิถีประเพณีที่ใช้กันในสังคมจารีต
- ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น ล้วนเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยสำคัญและผลของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ซึ่งสามารถนำไปใช้ศึกษาปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันและอนาคตได้

2. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อีสานใต้มีจำนวนมากที่สุด คือ ชาติพันธุ์ไทยเขมร ซึ่งเรียกตนเองว่า เขมร แต่หากจะบ่งบอกถึงถิ่นภาษาและชาติพันธุ์ชาวไทยเขมรจะเรียกภาษาและชาติพันธุ์ของตนว่า เขมร-เลอ แปลว่า เขมรสูง หมายถึงชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและจะเรียกชาวเขมรในกัมพูชาว่า เขมรกรอม แปลว่าเขมรต่ำ เหตุที่เรียกว่าภาษากลุ่ม เขมร-เลอ ก็เพราะเหตุผลคือ อยู่ทางตอนเหนือของประเทศกัมพูชา (เขมร) สมัยโบราณเปรียบเทียบว่าประเทศกัมพูชาอยู่ต่ำกว่าประเทศไทยเจ็ดชั่วลำตาล ดังจะเห็นได้ชัด ถ้าเราชะโงกลงไปจากปราสาทเขาพระวิหารจะเห็นประเทศกัมพูชาอยู่ต่ำกว่า (สุริยา รัตนกุล, 2531 : 132-133) ปัจจุบันนักภาษาศาสตร์จะเรียกชาวไทยที่พูดภาษาเขมรว่า เขมรถิ่นไทย ชาวกัมพูชาจะเรียกชื่อเฉพาะถิ่น เช่น เขมรสุนทร (เขมรสระเร็น) และเรียกพื้นที่ในกัมพูชาว่าเขมรกันดาล (เขมรตอนกลาง) และเขมรเลอ หรือเขมรสูงในเขตมณฑลคีรี มงคลคีรี เป็นต้น

การสืบค้นทางโบราณคดี ได้พบร่องรอยของอาณาจักรเก่าแก่ร่วมสมัยกับอาณาจักรพูนันอยู่ด้านบนแนวเขาพนาดงรัก สิ่งที่ค้นพบได้แก่ ใบเสมา เสาหินจารึก ประติมาโคนันทิ ทับหลัง

ศิลปะลายน้ำวน (ธาราบรีวดี) และเจดีย์ศิลปะไพรกเมง สิ่งเหล่านี้จะมีให้พบเห็นอยู่เฉพาะในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ขุขันธ์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์ ที่พบเห็นนอกพื้นที่ดังกล่าวได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นโบราณสถานและ โบราณวัตถุรุ่นหลังแสดงว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นขอบขันธสีมานอกตำแหน่งดั้งเดิมของอาณาจักรเจนละ ไบเสมาที่พบเป็นเสมาธรรมที่ใช้เป็นสัญลักษณ์บอกว่า พุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามายังบริเวณที่เป็นจังหวัดสุรินทร์ปัจจุบันอย่างน้อยก็ตั้งแต่ปีพุทธศตวรรษที่ 12 เพราะไบเสมาเป็นศิลปะสมัยทวารวดี ส่วนเสมาหินจารึกหรือศิลาจารึกที่พบเห็นแทบทั้งสิ้นมีใจความบอกพระบรมเชษฐาภาพของพระเจ้าจิตเสนมเหศวรมัน กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่สมัยเจนละประติมาโคนันทิเป็นจำหลักรูปเคารพ ซึ่งได้รับการยืนยันว่าเป็นเทวรูปประจำพระองค์พระเจ้าจิตเสน ส่วนเจดีย์หรือที่นิยมเรียกว่าปราสาทที่ก่อสร้างด้วยศิลปะแบบ ไพรกเมง ได้รับการยืนยันแล้วว่าเป็นสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบเห็นในประเทศไทยลักษณะภูมิสถาปัตยกรรมรอบปราสาทดังกล่าวมีทั้งสระน้ำหลายสระมีคันคูชักน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรครอบคลุมพื้นที่แหล่งโบราณขนาดใหญ่เป็นชุมชนคนเมือง ลักษณะการสร้างสระและคูชักน้ำไม่ใช่เพื่อนำน้ำขึ้นมาใช้ในพิธีเกษียรสมุทราเช่นที่พบเห็นตามชุมชนโบราณอื่นแต่เป็นการเก็บและจัดหาน้ำเพื่อการเกษตรตามแบบฉบับของเทคโนโลยีวิศวกรรมชลประทานสมัยพุนัน อนึ่งทับหลังศิลปะธาราบรีวดีได้รับการกำหนดอายุเก่าแก่ที่สุดกว่าทับหลังศิลปะอื่น ๆ ทั้งหมด เป็นจำหลักที่ให้ความสำคัญต่อน้ำและฟ้า ประหนึ่งเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นจินตนาการของช่างที่ไม่มีอิทธิพลของระบบเทวราชครอบงำก็พบเห็น ณ บริเวณส่วนนี้เช่นกัน

ตลอดระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคประวัติศาสตร์ตอนต้น ไม่มีหลักฐานใด ๆ บอกว่ามีชาวกัมพูชาอพยพมาจากด้านใต้แนวเขาพนมดงรักเข้ามายังพื้นที่ที่เป็นเมืองสุรินทร์ จะมีบ้างก็แต่ตามจารึกไว้ที่ปราสาทบางแห่งว่า ได้มีการแต่งตั้งมอบหมายให้พราหมณ์หรือปราชญ์จากราชสำนักทำหน้าที่เหมือนหนึ่ง iva วาจักร ดูแลเทวสถานต่าง ๆ ซึ่งก็มีจำนวนไม่มาก จวบจนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงมีชาวกัมพูชาอพยพจากเมืองไผทเพชรและผไทพราตเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางใต้เมืองสุรินทร์ปัจจุบัน โดยชื่อเท็จจริงชาวกัมพูชาดังกล่าวไม่ได้มีความประสงค์จะอพยพเข้ามาเพียงแต่ขอหลบภัยสงครามอยู่ตามบริเวณรอยต่อของสองประเทศเท่านั้น แต่เพราะความเป็นผู้นำใจโอบอ้อมอารีของเจ้าเมืองสุรินทร์สมัยนั้น จึงได้เชิญชาวกัมพูชาเหล่านั้นเข้ามาตั้งรกรากเป็นการถาวรอยู่ในเขตเมืองคือระหว่างเจ้าภูสุรินทร์กับเจ้าหญิงผไทเพชรมาจนกระทั่งปัจจุบัน จากหลักฐานและชื่อเท็จจริงจะเห็นว่าชาวสุรินทร์เชื้อสายเขมรไม่ได้อพยพมาจากกัมพูชา แต่เป็นชาวพื้นเมืองที่นี่ เป็นชนส่วนใหญ่ของประชากรชาวสุรินทร์ แต่เนื่องจากภาษาที่ใช้ ณ ที่นี้และที่ประเทศกัมพูชาจัดอยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมรด้วยกัน เดิมทีเดียวอาจมีความละม้ายคล้ายคลึงกันมากกว่านี้ แต่ในปัจจุบันได้ผิดแผกแตกต่างกันไปมาก ส่วน

ขนบประเพณี ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด (เจริญ ไวรวัจนกุล. 2544 : 10 - 30)

3. ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฎนตา

“แซนโฎนตา” เป็นภาษาท้องถิ่นเขมร กล่าวคือ “แซน” แปลว่า “เช่น ไหว้” ส่วนคำว่า “โฎนตา” มีคำอยู่สองคำ คือคำว่า “โฎน” หมายถึง “จะ โฎน” คือโคตรตระกูล ส่วนคำว่า “ตา” หมายถึงบรรพบุรุษทุกชั้นที่สิ้นชีพไปแล้ว โดยเชื่อว่าบรรพบุรุษพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายที่ล่วงลับไปแล้ว นั้น แม้ร่างกายจะแตกดับแต่วิญญาณจะยังคงอยู่เพื่อคอยเวียนดูแลให้ความคุ้มครองลูกหลาน จึงมีวัฒนธรรมที่ต้องสร้างสถานที่ให้อยู่เป็นหลักแหล่ง เช่น การทำหิ้ง ไว้ในบ้านเพื่อกราบเช่นไหว้ ในขณะที่เวียนความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีบาปกรรมที่สร้างสมไว้ตั้งแต่มีชีวิตอยู่ เมื่อเสียชีวิตไปวิญญาณอาจต้องไปรับใช้กรรมที่ทำมาในยมโลก ซึ่งต้องได้รับความทุกข์ทรมานจากการถูกกักขัง ถูกทำโทษและหิวโหย เป็นผีเปรตต่าง ๆ ซึ่งในรอบปีหนึ่ง ๆ พญายมราชจะปล่อยให้กลับมาหาลูกหลาน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ ถึงแรม 15 ค่ำ เดือน 10 จำนวน 15 วัน จากนั้นวิญญาณก็จะกลับสู่ยมโลกตามเดิม ลูกหลานจึงต้องทำพิธีเช่นไหว้ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตลอดระยะเวลาดังกล่าว แซนโฎนตาของกลุ่มชนชาวเขมรสุรินทร์ จึงเป็นประเพณีที่ตรงกับกลุ่มชนชาวไทยในภาคอื่นๆ ของประเทศไทยที่เรียกว่า “วันสารท” “บุญข้าวสาก” “บุญสลาภกัณฑ์” “บุญเดือน 10” หรือ “บุญชิงเปรต” เป็นต้น

ประเพณีแซนโฎนตาหรือประเพณีวันสารทของชาวสุรินทร์นั้นจะมีความแตกต่างจากวันสารทของชุมชนอื่นๆ ในดินแดนประเทศไทย กล่าวคือ การใช้ระยะเวลาที่ยาวนานถึง 17 วัน และมีขั้นตอนวิธีการที่สำคัญหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะมีความหมายของพิธีกรรมนั้นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพัน ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษอย่างแนบแน่น ทั้งยังเป็นการแสดงถึงความศรัทธายึดมั่นต่อพระพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย (ศิริพร สุเมธารัตน์. 2543, น. 24-25) พิธีกรรมแซนโฎนตาเป็นพิธีกรรมการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ตลอดจนอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยพิธีกรรมนี้เป็นความเชื่อแต่โบราณของชาวบ้านในเรื่องผี วิญญาณ ธรรมชาติ ผสมผสานกับความเชื่อที่เข้ามาภายหลัง คือศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา (สุรชัย รัตนพนาวงษ์. 2549, น.100)

วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นวัน “สารทเล็ก” เป็นวันเริ่มต้นการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษในบ้าน และจากวันนี้ตลอดจนถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเรียกว่าวัน “สารทใหญ่” บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวและชาวบ้านทุกครัวเรือนต้องไปทำบุญถวายจันทน์พระทุก ๆ วันมิได้ขาด เรียกเทศกาลงานบุญช่วงนี้ว่าเทศกาล “บุญถือศีล” หรือจะเรียกว่า เทศกาล “บุญเลี้ยงพระ” ก็ได้ ซึ่งกินเวลารวมตลอดเทศกาลนานถึง 17 วัน (สุรชัย รัตนพนาวงษ์. 2549 : 99-100)

สำหรับการเริ่มต้นประเพณีแซนโฎนตาในวันสารทเล็กหรือวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 จะมีการแซนโฎนตาหรือเซ่นไหว้ศึบรพบุรุษที่บ้าน มีการนำภัตตาหารไปถวายพระในตอนเพลและบอกกล่าวให้พระสงฆ์ทราบว่าชาวบ้านพร้อมที่จะเข้าสู่กันซงหรือเทศกาลบุญถือศีลหรือบุญเลี้ยงพระแล้ว และยังเชื่อว่าผลบุญที่เริ่มกระทำในวันนี้จะเป็นการส่งไปยังพระยายมราช ซึ่งเป็นผู้ดูแลวิญญาณทั้งหลายในปรโลกให้เตรียมปล่อยวิญญาณเหล่านั้นมายังโลกมนุษย์ การเซ่นไหว้ศึบรพบุรุษนี้กระทำในตอนก่อนเที่ยงหรือตอนบ่ายก็ได้ โดยจัดที่ลานโถงบ้านหรือระเบียงบนบ้านแล้วแต่ความเหมาะสม

ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตลอดจนถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นช่วงกันซงหรือเทศกาลบุญถือศีลหรือบุญเลี้ยงพระ จะมีการถวายภัตตาหารเช้าและภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์เป็นเวลา 15 วันเต็ม ในแต่ละวันจะต้องมีชาวบ้านคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าภาพจัดเตรียมงานกิจกรรมต่าง ๆ ในวัด และชักชวนผู้คนให้มาร่วมทำบุญถวายปัจจัย แล้วแบ่งเวรกะเกณฑ์กันว่าในแต่ละวันใครบ้างจะมาช่วยกันทำสำหรับกับข้าวคาวหวานสำหรับถวายพระภิกษุเป็นประจำทุกวัน ในแต่ละวันเจ้าภาพจะคอยอยู่ช่วยดูแลจัดแจงธุระต่างๆแก่พระสงฆ์ ในตอนค่ำของแต่ละวันพระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์สวดพระอภิธรรมมาตिकाบังสุกุล (การสวดอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว) และเทศนาธรรม หลังจากนั้นทั้งพระสงฆ์และญาติโยมที่มาฟังธรรมจะนั่งสมาธิเพื่อแผ่เมตตาอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยปฏิบัติเช่นนี้ทุกวันจนถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10

ในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 หลังถวายภัตตาหารเพลพระที่วัดแล้ว ในตอนเที่ยงหรือบ่ายจะมีพิธีใหญ่และสำคัญอีกครั้งหนึ่งในแต่ละบ้าน นั่นคือการเซ่นไหว้ศึบรพบุรุษ โดยครั้งนี้แต่ละบ้านจะจัดเตรียมข้าวของเครื่องเซ่นไหว้ จัดเหมือนกับเมื่อวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 หรือวันสารทเล็ก แต่จะจัดเครื่องเซ่นไหว้มากกว่า ครบถ้วนกว่า เครื่องเซ่นไหว้และขั้นตอนของการเซ่นไหว้ศึบรพบุรุษในวันนี้ โดยมีเครื่องเซ่นไหว้ดังนี้

1. ข้าวต้มมัด จะมีทั้งข้าวต้มมัดมะพร้าว ข้าวต้มมัดกล้วย และข้าวต้มมัดตั้งหรือข้าวต้มมัดจิ้ม
2. ผลไม้ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลไม้รสเปรี้ยว ได้แก่ ส้ม (ใช้ได้ทั้งส้มโอหรือส้มเขียวหวานหรือส้มจี๊ม) มะขาม มะขามป้อม หงอน/ก้านเหลือง มะยม สมอ ฝรั่ง กล้วย ส่วนผลไม้มงคล ได้แก่ อ้อย จิง คันสาकु มะพร้าว พักทอง พักเขียว และดอกไม้บูชา (อาจจะใช้ดอกบัวก็ได้)
3. ขนมหวานต่างๆ ได้แก่ขนมชั้น ขนมง ขนมนางเล็ด กระจยาสารท ขนมผักบัว ขนมหียน

4. หมาก พลู บุหรี่ ยาสูบ รูป เทียนจัดเป็นสำรับ และเงิน เขียนหมาก และด้ายสำหรับผูกข้อมือ
5. กระเชอฝับริ้วบุรุษ ตำรับหรือภาชนะอย่างอื่นก็ได้ที่มีลักษณะคล้ายกัน
6. หมอน เสื้อ ผ้าโสร่ง ผ้าสไบ ผ้านุ่งสตรี เสื้อเชิ้ต (ผ้าต่างๆนี้พับจัดในชั้นหรือวางบนถาด)
7. ก้อนข้าวบิณฑ์ ข้าวบิณฑ์ทำจากข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้ว ปรุงด้วยกะทิและคลุกเคล้าด้วยข่าป่นเป็นก้อนๆวางบนถาดหรือจาน
8. สำรับกับข้าว ประกอบด้วยข้าว หมูต้ม ไก่ต้ม ปลาทอด ไก่ทอด หมูทอด ผัดหน่อไม้ ลาบหมู แกงฟักใส่เห็ดหอม ต้มยำไก่ เกาเหลาหมู
9. เหล้าขาว น้ำหวาน น้ำ เบียร์
10. ภาชนะอุปกรณ์ ได้แก่ แก้ว จาน ถาด ชันน้ำ ฟาน
11. ใบตองนำมาทำเป็นกรวยฝาช้างสูง เรียกว่ากรวยกระทรงคาร หมายถึงเครื่องบูชากรวยกระทรงคาร ใช้สัญลักษณ์แสดงการเฉลิมฉลองการผ่านวันสุดท้ายของประเพณีแซน โฉนตาและเครื่องบูชานี้เป็นเครื่องพิธีกรรมอุทิศและกรวดน้ำเมื่อเสร็จงาน กรวยนี้จะวางตรงกลางชั้นเงิน ข้างในกรวยใส่ข้าวพลีอุทิศ ข้างนอกกรวยใส่พืชมงคลพลีอุทิศ ยอดกรวยมีไม้แหลมเสียบเงินธนบัตรและยอดไม้ประดับด้วยลูกหมากอ่อนและเป็นดอกไม้ เรียกว่าดอกข้าวบิณฑ์ (กนกพร จิตรร์มานะโรจน์. 2553, น.15)

เมื่อเตรียมของครบแล้ว จึงจัดวางสิ่งของไว้บนเสื่อผืนใหญ่ที่ปูเตรียมไว้ ณ บริเวณที่จะประกอบพิธี อาจปรุงรองด้วยผ้าขาวอีกทีเพื่อความสวยงาม บนหัวเสื่อจะวางหมอน จัดวางเสื่อผ้าและผ้านุ่งห่มต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของเก่าของบุคคลที่ล่วงลับไปแล้วหรือจะเป็นของใหม่ก็ได้เพื่อเป็นการอุทิศให้ฝับริ้วบุรุษนำไปใช้ การจัดเรียงข้าวของมิได้มีการกำหนดตำแหน่งของสิ่งของแต่อย่างใด โดยจะจัดวางให้สวยงามและหัวเสื่อจะต้องหันไปทางทิศตะวันออกหรือทิศเหนือ ซึ่งถือกันว่าเป็นทิศมงคลเสมอ บางบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีสวดมนต์ก่อนทำการแซน โฉนตาพร้อมกับบังสุกุลแล้วถวายปัจจัยไทยทาน เมื่อเสร็จแล้วพระสงฆ์จะกลับหรืออยู่ต่อก็ได้ โคนจะทำพิธีเช่นไหว้ฝับริ้วบุรุษต่อ ซึ่งพิธีการจะเริ่มด้วยการจุดธูปเทียนหน้าของที่วางกองนั้น ผู้อาวุโสสูงสุดของบ้านจะเป็นประธานในพิธี จะกล่าวนำการเช่นไหว้ฝับริ้วบุรุษ โดยร้องเรียกเชิญด้วยเสียงดังว่า โฉนตา “ยาย-ตา,บรรพบุรุษ” ญาติพี่น้องที่นั่งรายรอบจะขานรับ “มาเน้อ ยาย-ตา” ผู้อาวุโสหรือประธานในพิธีจะขานอีกว่า “ลูกหลานเอาข้าวปลาอาหารมาส่งให้กิน” ในการร้องเรียกนี้อาจเป็นข้อความอื่น ๆ แต่มีนัยความหมายเช่นเดียวกัน มีการรินสุราหรือน้ำไปพร้อมๆ กับการเรียกชื่อของบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วให้มาดื่มกินเครื่องสังเวยโดยการเรียกชื่อนั้น ญาติพี่น้องที่รายล้อมอยู่จะช่วยกันเรียกขานชื่อ

ญาติพี่น้องและบรรพบุรุษของตนที่ล่วงลับไปแล้วหรือที่รู้จักมักคุ้นสมัยที่ยังมีชีวิตให้มารับเครื่องเช่นไหว้ที่ลูกหลานได้บรรจุแต่งใส่สำหรับ ใส่ถาด ใส่กระเชอ หรือภาชนะอื่นๆ เพื่อมาเช่นไหว้ การดื่มกินของผีจะใช้เวลาพอประมาณโดยผู้อาวุโสหรือประธานในพิธีจะคาดคะเนจากรูปที่จุดใกล้หมุดดอกและจะรินเหล้ารินน้ำลงแก้วแล้วเทรดตามพื้นรอบๆ เครื่องเช่นไหว้ไปสองหรือสามรอบก็ได้ เป็นการรินน้ำรินเหล้าให้ผีบรรพบุรุษกะว่าพอผีบรรพบุรุษอิ่มแล้วก็จะจุดบู่หรือยาสูบใบตองให้กับผี คล้ายกับว่าเมื่อกินอิ่มแล้วก็สูบบุหรี่สูบยาสูบเหมือนกับคน และถือว่าเป็นอันเสร็จการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

เมื่อเสร็จพิธี ผู้อาวุโสจะแบ่งข้าวปลาอาหาร หมากพลู บุหรืออย่างละเล็กละน้อยใส่ใบตองแล้วนำไปวางหรือโยนทิ้งไว้รอบ ๆ บ้านหรือตามทางเดินเท้ารอบๆ บ้าน เป็นการให้ผีบรรพบุรุษนำไปกินระหว่างเดินทางกลับหรือนำไปฝากผีคนอื่นที่ไม่ได้รับเครื่องเช่นไหว้ครั้งนี้ หลังจากการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษเสร็จสิ้นลง จะมีการแบ่งข้าวปลาอาหารส่วนหนึ่งนำมาเลี้ยงกันและมีการพูดคุยต่างๆ นานา ได้ถามสารทุกข์สุกดิบพร้อมกันนั้นคนเฒ่าคนแก่จะอวยพรให้ลูกหลานที่มาร่วมงานพอสมควรแก่เวลาแล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน (กนกพร จิตรมานะ โรจน์. 2553, น. 14)

นอกจากนี้จะมีการเช่นไหว้ผีที่ศาลผีบรรพบุรุษซึ่งเป็นศาลประจำหมู่บ้านด้วย โดยจะกระทำก่อนหรือหลังการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่บ้านตอนไหนก็ได้ (สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์. 2549, น. 100)

เมื่อการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่บ้านเสร็จสิ้นแล้ว คนในบ้านจะมีการนำข้าวของเครื่องเช่นไหว้นี้และอาจจัดหาบางส่วนมาเพิ่มเติม นำมาจัดใส่กระเชอหรือกระบุงให้สวยงามเพื่อนำไปทำบุญใหม่ร่วมกับชาวบ้านคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน ในช่วงเวลาทำวัตรเย็นของพระภิกษุสงฆ์ เวลาประมาณ 17.00 น. ของตอนเย็นวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ในตอนเย็นนี้ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะพากันแบกกระเชอหรือกระบุงที่จัดแต่งอย่างสวยงามด้วยผลไม้และขนมมมเนย หมากพลู และขันใส่กรวยกระตางที่ใช้ในพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่บ้านเมื่อตอนกลางวันนำไปยังศาลาการเปรียญที่วัดหรือจุดศูนย์รวมอื่นตามแต่กำหนด ชาวบ้านจะนำข้าวของที่ได้มาจำพวกผลไม้ขนมมมเนย ข้าวต้มต่าง ๆ มากองรวม ๆ กันไว้กลางศาลาเป็นกองใหญ่ หลังจากสวดมนต์ทำวัตรเย็นแล้ว ผู้เป็นประธานในพิธีจะนำชาวบ้านทำการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษรวม โดยเริ่มจากจุดรูปเทียนนำมาปักลงจานก่อนข้าวบิณฑ์และข้าวปลาอาหารที่นำมาจัดกอง ๆ นั้นอย่างละดอกจนทั่วพร้อม ๆ กับนิมนต์พระสงฆ์สวดหน้าข้าวของที่นำมาวางกองไว้ นั้น เพื่ออุทิศพลีให้ผีบรรพบุรุษและผีอื่น ๆ เมื่อพระสงฆ์จบสวดหน้าแล้ว ผู้อาวุโสหรือประธานในพิธีจะคอยรินเหล้า รินน้ำรดตามพื้นและพูดเรียกว่า ยาย-ตา ชาวบ้านที่นั่งอยู่รายล้อมกองข้าวของนั้นจะขานรับ “มาเน้อยาย-ตา” กันดังเซ็งแซ่ไปทั่วบริเวณ ผู้อาวุโสหรือประธานในพิธีจะขานอีกว่า “ลูกหลานเอาข้าวปลาอาหารมาส่งให้

กิน” การตะโกนแข็งแรงแช่นนี้อาจเป็นข้อความอื่น ๆ แต่มีนัยความหมายเช่นเดียวกัน โดยหลังการตะโกนนำแต่ละครั้งชาวบ้านจะขานรับ “มานือ ยาย-ตา” ตลอดเวลาการสวดมนต์จบบทหนึ่ง ๆ ของพระสงฆ์ ชาวบ้านจะตะโกนเรียกเช่นนี้ตลอดพิธีการอาจใช้เวลาหลายชั่วโมง เวลาอาจล่วงเลยไปจนถึงตอนดึก การเช่นไหว้ศีบรรพบุรุษครั้งใหญ่รวมกันของชาวบ้านในตอนเย็นของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ก็เสร็จสิ้นเพียงเท่านี้

เข้ามิดของวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของประเพณีแซน โจนตานี้ เรียกว่า “วันสารทใหญ่” ชาวบ้านจะจัดเตรียมสำหรับข้าวนำมารวมกันใหม่อีกครั้งในตอนเข้ามิดและนำมารวมกันกับกองที่รวมไว้ตั้งแต่เมื่อเย็นวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ที่ได้ทำการเช่นไหว้ศีบรรพบุรุษไปแล้ว ผู้ที่อยู่ใกล้วัดมักมาแต่เข้ามิด เพื่อร่วมสวดมนต์ทำวัตรเข้ากับพระสงฆ์ในโบสถ์ มีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า โดยทางวัดจะตั้งบาตรไว้ 9 ลูก ชาวบ้านจะค่อย ๆ ตักบาตรเรียงไปเรื่อย ๆ ให้ครบทุกลูก นัยว่าให้ครบถ้วนบริบูรณ์ไม่ให้เกิดตกบกพร่อง เพื่อศีบรรพบุรุษทุกคนจักได้รับอานิสงส์นั้นเต็มครบถ้วน เมื่อตักบาตรเสร็จและมีการถวายภัตตาหารเข้าพระเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนำพานหรือขันที่ใส่ก้อนข้าวบิณฑุ์และพานหรือขันกรวยกระทงคารที่บรรจุด้วยข้าวพลีอุทิศและพีชมงคลพลีอุทิศให้พระสงฆ์พรมน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อสิ่งของเหล่านี้และทำการสวดมนต์แผ่อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านจะนำกระเชอที่บรรจุข้าวของจำพวกขนม ผลไม้และข้าวต้มมัดไปเทกองรวมกันที่ลานวัดหรือลานที่ได้จัดเตรียมไว้พร้อม ๆ กัน เพื่อทำพิธีที่เรียกว่าการเทของให้ศีบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูเสียดสละจากลูกหลาน เป็นนัยว่าลูกหลานทุก ๆ คนได้เทข้าวของออกมากองให้ผีปู่ย่าตายายจนหมดกระเชอ และถือเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมารับสิ่งของทั้งหมดนี้เป็นครั้งสุดท้าย จากนั้นชาวบ้านและเด็ก ๆ ต่างจะเข้ามาซื้อแย่งขนมมนมเนย ข้าวต้มมัดและผลไม้ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นที่สนุกสนานเอิกเกริก ในตอนเช้านี้ถือว่าการเสร็จสิ้นการทำบุญและพิธีการเทของให้ศีบรรพบุรุษแต่เพียงเท่านี้ ชาวบ้านต่างพากันเก็บของและแยกย้ายกลับบ้านของตน

ต่อจากนั้นชาวบ้านในแต่ละบ้านจะนำพานหรือขันก้อนข้าวบิณฑุ์และพานหรือขันกรวยกระทงคารที่บรรจุข้าวพลีอุทิศและพีชมงคลพลีอุทิศที่นำกลับมาจากวัดไปยังที่นาของตน เพื่อไปโปรยหว่านลงในที่นาเป็นขวัญข้าว เพื่อให้เป็นสิริมงคลทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงามเก็บเกี่ยวได้มาก เมื่อลูกหลานนำไปขายก็จะมีรายได้ดีรำรวยอยู่สุขสบายต่อไปในภายภาคหน้า และอีกนัยหนึ่งเชื่อว่าเป็นการบูชาถวายอาหารแด่พระแม่โพสพ ผู้ที่จะบันดาลให้ฝนนาฝนไร่อุดมสมบูรณ์ เพื่อให้พระแม่โพสพได้รับประทาน เพราะช่วงเดือน 10 นี้จะเป็นช่วงข้าวตั้งท้องออกรวงพอดี นั่นถือว่าพระแม่โพสพก็อยู่ในช่วงตั้งท้องด้วยเช่นกัน ชาวบ้านเชื่อว่าคนท้องนั้นชอบทานขนมมนมเนยและ

ของที่มีรสเปรี้ยว และเมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนดังกล่าวนี้ก็ถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นประเพณีแซน โฉนตา โดยสมบูรณ์ (ศิริพร สุเมธรัตน์. 2543, น. 33-35)

ประเพณีแซน โฉนตาเป็นประเพณีที่สำคัญซึ่งสมควรมีการอนุรักษ์และยึดถือให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่ายิ่งต่อชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ โดยเฉพาะหมู่บ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ ที่ยังคงมีพิธีกรรมที่ครบสมบูรณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างแท้จริง และเป็นการสืบทอดประเพณีนี้ให้คงอยู่สืบไป

4. ประวัติความเป็นมาของบ้านละลม

4.1 ประวัติความเป็นมา

จากการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านละลม โดยการสัมภาษณ์จากบุคคลในชุมชน มีเค้าความเป็นไปได้ในทำนองเดียวกันว่า เดิมบริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีหมู่บ้านเพียงแค่ 2 หมู่บ้านเท่านั้น คือ บ้านอังกัญโพธิ์ และบ้าน โศกยาง ต่อมาเมื่อมีจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นจึงมีความคิดร่วมกันว่าควรจะสร้างวัดประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ประมาณปี พ.ศ.2467 พระอุปัชฌาย์แจ่ม จนุโท ได้เดินธุดงค์จากวัดอมรินทรารามมาปฏิบัติธรรมบริเวณป่าละลม จึงปรึกษากับชาวบ้านอังกัญโพธิ์และบ้าน โศกยางเรื่องการสร้างวัด ได้ข้อสรุปร่วมกันว่าควรสร้างบริเวณป่าละลมแห่งนี้ เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ระหว่างบ้านอังกัญโพธิ์และบ้าน โศกยาง ระยะทางในการเดินทางมาวัดใกล้เคียงกัน อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่มีความกว้างใหญ่ มีต้นไม้ที่สามารถใช้ในการสร้างวัดได้เพียงพอ ไม่ต้องขนย้ายไกล และมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์

นายเสาะ ชะเนติยัง ผู้ใหญ่บ้านอังกัญโพธิ์ในขณะนั้น ถือเป็นผู้เริ่มต้นในการสร้างวัด และตั้งชื่อว่า “วัดอังกัญโพธิ์” ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดอมรินทราราม” เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อวัดที่หลวงปู่แจ่ม จนุโท เคยจำวัดมาก่อนนั่นคือ “วัดอมรินทราราม”

ช่วงที่มีการสร้างวัด ชาวบ้านก็มาอาศัยค้างแรมบริเวณป่าละลม เพื่อประหยัดเวลาในการเดินทางมาสร้างวัด ทำให้เห็นทำเลที่เหมาะสมและมีความคิดว่าควรจะมีหมู่บ้านมาตั้งบริเวณที่ใกล้เคียงกับวัด ดังนั้นครอบครัวของนายพรม-นางอิด ชมเมิน เป็นกลุ่มแรกที่ย้ายจากบ้านอังกัญโพธิ์มาสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้กับบริเวณที่ตั้งวัด เมื่อการสร้างวัดเสร็จสิ้นได้ไม่นานก็มีครอบครัวอื่นย้ายติดตามมาอีก เมื่อมีจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจึงปรึกษากันว่าควรตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น เพื่อแยกตัวออกจากบ้านอังกัญโพธิ์ เดิมบ้านอังกัญโพธิ์อยู่ในเขตการปกครองของตำบลทมอ หมู่ที่ 9 มีเพียงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านดูแลปกครองเท่านั้น ชาวบ้านจึงตกลงกันว่าควรตั้งชื่อบ้านว่า

“บ้านละลม” โดยตั้งชื่อตามลักษณะพื้นที่ของบริเวณหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำล้อมรอบหมู่บ้าน และเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ มีความลึก ตั้งแต่เป็นช่วง ๆ และไม่มีทางน้ำไหลผ่านไปยังแหล่งน้ำอื่น จึงกล่าวได้ว่าบ้านละลมสร้างขึ้นพร้อมๆ กับการสร้างวัดอมรินทราวารี

เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2522 ได้มีการกำหนดจัดตั้งตำบลโคกยางขึ้น โดยแยกจากตำบลท่อม ส่งผลให้บ้านละลม อยู่ในเขตการปกครองของตำบลโคกยาง หมู่ที่ 3 และมีผู้ใหญ่บ้าน ดังนี้

1. นายสอด ดีพาชู ดำรงตำแหน่งปี พ.ศ.252 - 2527 ประมาณห้าปีกว่าก็ลาออก เนื่องจากมีปัญหาทางด้านสุขภาพ ในช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากเพิ่งแยกหมู่บ้านละลมออกจากเขตการปกครองของตำบลท่อม มีการสร้างถนนลูกรังระหว่างหมู่บ้าน มีการสร้างสถานีอนามัยประจำบ้านละลม เป็นต้น

2. นายเอ็ด เสาประโคน ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. 2527 - 2535 ประมาณแปดปีก็ลาออก เนื่องจากมีปัญหาทางด้านสุขภาพ ช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งมีการพัฒนาหมู่บ้านละลม เช่น การพัฒนาปรับปรุงวัดอมรินทราวารี การตัดถนนหนทางระหว่างหมู่บ้าน เป็นต้น

3. นายปรีกษ์ เมินดี ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ.2535 - 2557 ประมาณ 22 ปี และเกษียณอายุราชการเมื่อปี พ.ศ. 2557 ช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งนั้น บ้านละลมมีการพัฒนาหลายด้าน เช่น มีการจัดสร้างสถานีอนามัยแห่งใหม่ การสร้างถนนลาดยางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน การสร้างระบบน้ำประปาของหมู่บ้าน การสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำหมู่บ้าน การสร้างศาลาประจำหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มสตรีออมทรัพย์พัฒนา การจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มผู้ทำนา และการจัดโครงการกีฬาพื้นบ้าน เป็นต้น ถือว่าเป็นผู้ใหญ่บ้านนักพัฒนาคนหนึ่งที่น่าความเจริญรุ่งเรืองมาสู่บ้านละลมอย่างมาก

4.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของบ้านละลมจะเป็นที่ราบสลับที่ดอน มีป่าท่าเล โลกเพชร-ตาแย้มที่ใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์และหาของป่าตามธรรมชาติ เนื้อที่ประมาณ 68 ไร่ และมีลำห้วยละลมและอ่างเก็บน้ำโคกยาง ซึ่งเป็นโครงการชลประทาน เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร และอุปโภคบริโภค

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านเกษมสุข หมู่ที่ 1 ตำบลโคกยาง
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านบันร้ว หมู่ที่ 5 ตำบลตาเบา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านใหม่ หมู่ที่ 2 ตำบลโคกยาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านอังกัญโพธิ์ หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง

4.3 การปกครอง

ปัจจุบันบ้านละลม หมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกยาง มีจำนวนครัวเรือน 226 ครัวเรือน มีผู้ใหญ่บ้าน คือนายปรีกษ์ เมินดี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือนายเอกชัย อาญาเมือง มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือนายนิพนธ์ ดีพาชูและนายจันทงค์ เมินดี อีกทั้งยังเป็นสถานที่ตั้งของหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น

1. วัดอมรินทราวารี
2. โรงเรียนอมรินทราวารี
3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกยาง
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านละลม

4.4 การคมนาคม

การคมนาคมติดต่อโดยทางรถยนต์ ห่างจากอำเภอปราสาทประมาณ 10 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 32 กิโลเมตร สภาพของถนนส่วนใหญ่จะเป็นถนนลาดยาง รพช.ราเบอะ-บุญาติ ส่วนการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านจะเป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตเสริมเหล็กสภาพถนนใช้ได้โดยทั่วไปติดต่อกันได้สะดวก

4.5 ภาวะเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง หลังฤดูเก็บเกี่ยวจะประกอบอาชีพเสริมเป็นบางกลุ่ม เช่น ทอผ้า ทำขนมค้าขาย รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 46,000 บาทต่อปี

4.6 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และใช้ภาษาเขมรซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นในการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน มีประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของหมู่บ้าน คือ การรำตรุษในช่วงวันสงกรานต์ และการแซน โฉนตา ซึ่งจะกระทำกันทุกปี

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกพร จิตรมานะโรจน์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแซน โฉนตา พบว่าประชาชนที่เข้าร่วมงานประเพณีแซน โฉนตามีการรับรู้ต่อประเพณีแซน โฉนตาได้แก่ ประเพณีแซน โฉนตาแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว การแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร การปลูกฝังการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

สร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด และเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ตลอดจนทำให้ญาติพี่น้องได้พบปะกัน

อย่างไรก็ตาม ประชาชนบางกลุ่มกลับมองว่าประเพณีแซนโชนตาเป็นสิ่งแปลก น่าสนใจ เป็นความสนุกสนานบันเทิง และเป็นเรื่องไสยศาสตร์งมงาย แม้ว่าประชาชนจะมีการรับรู้ ต่อประเพณีแซนโชนตาที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่คุณคนมีความเห็นที่สอดคล้องและเป็นไปในแนวทาง เดียวกันคือควรอนุรักษ์ประเพณีแซนโชนตาไว้โดยคงรูปแบบเดิม และประชาชนบางกลุ่มมี ความเห็นว่าควรปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย แต่ไม่มีผู้ใดระบุว่าควรยกเลิกประเพณีนี้

นัตรชัย วิชัยผิน และคณะ (2547) ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมแซนโชนตา บ้านบัวถนน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าการประกอบพิธีกรรมแซนโชนตาเป็นพิธีกรรมที่ ชาวไทยเขมรถือปฏิบัติจนเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มเป็นการกระทำเพื่อแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อ บรรพบุรุษ ระลึกถึงบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณ

นอกจากนี้ยังใช้คติความเชื่อเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาและการขัดเกลาทาง สังคม ให้ยึดมั่นในสิ่งที่ดีงามด้วยคำนิยามทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพเชื่อ ฟังผู้ใหญ่ และก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของญาติพี่น้อง ทั้งที่เป็นพี่น้องร่วม สายโลหิตและโดยการแต่งงาน ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของสังคมทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ ของพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายที่สนอง ความต้องการความจำเป็นเบื้องต้นของคนในสังคมในด้านวิถีชีวิตและความต้องการความอุดม สมบูรณ์ในการผลิต เป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติและเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ของคนในสังคมอีกด้วย

ประพัฒน์พงษ์ แก้วไธสง และคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมแซนโชนตา: กรณีศึกษาบ้านสระสองตอน หมู่ที่ 5 ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าการประกอบพิธีกรรมแซนโชนตา มี 3 ขั้นตอน คือขั้นเตรียม ขั้นดำเนินการ และขั้นส่งกลับ ซึ่งต้องใช้เวลาและการจัดเตรียมสิ่งของมาก เพราะถือว่าเป็นประเพณีปฏิบัติกันมาจนกลายเป็น เอกลักษณ์ของกลุ่ม การประกอบพิธีกรรมแซนโชนตาถือว่าการแสดงออกถึงความกตัญญู ทวดที่ต่อบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วสามารถให้คุณให้โทษกับลูกหลานที่ ยังมีชีวิตอยู่ได้ ฉะนั้นจึงต้องทำพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ เพื่อช่วยให้ช่วยปกป้องรักษา คุ้มครองให้ ลูกหลานไม่เจ็บไม่ไข้ เพาะปลูกได้ผลดี อยู่เย็นเป็นสุข รักใคร่ปรองดองกันและมีความ เจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ มีการทำงานที่มั่นคง

พระอธิการช่วง วิฑูตโสภโณ (ตั้งอยู่) (2555) ได้ศึกษาเรื่องศึกษาคติทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโชนตา) ของจังหวัดสุรินทร์ พบว่าประเพณีสารทของชาว

จังหวัดสุรินทร์นี้ ได้มีกำเนิดมาจากความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ คติความเชื่อเรื่องบุญ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การภาวนา เพื่อความสุขของตัวเอง และเพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย คติความเชื่อเรื่องการทำบุญ เช่น การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ และการปฏิบัติ แต่การทำบุญตามคติความเชื่อแบบโบราณก็ยังปรากฏอยู่เพราะมีการฆ่าสัตว์คือ ไก่ ปลา และหมู เป็นเครื่องเซ่นไหว้ด้วย คติความเชื่อเรื่องความกตัญญู คือการปรนนิบัติบิดามารดา ครูอาจารย์ ยอมรับคำสั่งสอน และตอบแทนผู้มีพระคุณด้วยปัจจัยสี่ และคติความเชื่อเรื่องสังกหัตถ์ คือในประเพณีสารทนี้จะมีการแบ่งปันกันของคนในครอบครัวและชุมชน

เพชรภรณ์ โสลาภา (2537) ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมแซน โคนตา ที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมแซน โคนตา มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญูต่อกตเวทิจของชาวไทยเขมร ที่มีต่อบรรพบุรุษในการประกอบพิธีกรรมแซน โคนตานี้ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือระดับครอบครัว หัวหน้าครอบครัวหรือผู้อาวุโสสูงสุดของครอบครัว เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม โดยจะจัดเช่นสรวงขึ้นที่บ้านของตนเอง ระดับเครือญาติจะจัดประกอบพิธีกรรมขึ้นที่บ้านผู้อาวุโสสูงสุดของวงศ์ตระกูล และผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลจะเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม และระดับชุมชนจะประกอบพิธีกรรมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคือผู้อาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูล

ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมแซน โคนตานี้ มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ชาวไทยเขมรจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอ ด้านคติความเชื่อ ชาวบ้านเชื่อว่าโคนตาคือผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมแซน โคนตาก็จะถูกสังคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต หากความสุข ความเจริญไม่มี ความเชื่อดังกล่าวจึงมีการเซ่นสรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ทานก็จะคอยคุ้มครองอวยชัย ให้พรให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าโคนตานั้นจะคลบนันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเขมรได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

เมธาวี ศิริวงศ์ (2556) ได้ศึกษาเรื่องประเพณีประดิษฐ์กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา งานเทศกาลประเพณีแซน โคนตา อำเภอขุนขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่างานเทศกาลประเพณีแซน โคนตาชุมชนปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่สร้างพลังและจิตสำนึกร่วมของกลุ่มคนท้องถิ่นและเป็นพื้นที่ทางสังคมแห่งใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการของกลุ่มคน

ที่เกี่ยวข้องยังมุ่งเน้นการสร้างภาพลักษณ์เพื่อนำเสนอตัวตนต่อสาธารณชนมากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนท้องถิ่น ทำให้เป้าหมายของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปจากการส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าด้านเศรษฐกิจร่วมกันของชุมชน กลายเป็นการช่วงชิงบทบาทเพื่อผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนแทนการร่วมมือระหว่างกลุ่มคนท้องถิ่น

งานเทศกาลประเพณีแซน โฉนตาชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้สาธารณะของชุมชนผ่านกระบวนการสื่อความหมายและการถ่ายทอดชุดความรู้ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในท้องถิ่น พร้อมการพัฒนาผลผลิตทางวัฒนธรรมในรูปแบบสินค้าวัฒนธรรมและการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และจำหน่ายสินค้าวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

สารภี ขาวดี (2559) ได้ศึกษาเรื่องประเพณีแซน โฉนตา : การสืบทอดและการดำรงอยู่ในบริบทพื้นที่ดั้งเดิม พบว่าตลอดระยะเวลาตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 จนถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ พุทธศาสนา และผีหรือดวงวิญญาณ อันเป็นหัวใจของงานบุญหรือประเพณีแซน โฉนตา ยังคงได้รับการสืบทอดมาอย่างโบราณ นับตั้งแต่การเตรียมงาน พิธี “โชดการเบ็ณฑ์ตุง” พิธี “กันซ้อง” พิธี “ฉลองซ้อง” พิธี “แซน โฉนตา” พิธี “จูน โฉนตา” พิธี “จะกันเจอโฉนตา” พิธี “โชดการเบ็ณฑ์ทม” และ พิธี “จูนโฉนตาหลบสรุก”

ถึงแม้ชาวชุมชนจะพยายามรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพชนเพียงใด แต่ปัจจัยภายนอกบางประการ เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม เวลา สถานที่ และกระแสโลกาภิวัตน์ ฯลฯ มีส่วนทำให้ต้องมีการปรับรูปแบบ ขั้นตอน หรือรายละเอียดของกิจกรรมและพิธีกรรมบางช่วงตอน หากแต่สาระสำคัญของประเพณีที่มุ่งเน้นให้คนที่มิชีวิตอยู่ได้ตอบแทนบุญคุณคนตาย คนเป็น และ พุทธศาสนา ผ่านทุกช่วงกิจกรรมยังคงได้รับการรักษาและสืบทอดไว้อย่างมั่นคงตามฐานความเชื่อเดิม ลักษณะเช่นนี้ช่วยตอกย้ำให้เห็นความเข้มแข็งและจิตวิญญาณด้านการอนุรักษ์ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมร

สุรชัย รัตนพานางษ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซน โฉนตา พบว่าคำศัพท์ที่ใช้ในประเพณีแซน โฉนตา มีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในประเพณีแซน โฉนตาและไม่ปรากฏการใช้ในที่อื่นจำนวน 13 คำ นอกนั้นเป็นคำศัพท์ที่มีใช้ทั่วไป แต่มีความเกี่ยวข้องในการใช้ประกอบในงานประเพณีแซน โฉนตา

นอกจากนี้ยังพบว่าประเพณีแซน โฉนตานี้ เป็นการสั่งสอนลูกหลานให้ยึดถือปฏิบัติ และสืบทอดในเรื่องของคุณความดี ซึ่งสิ่งที่เห็นเด่นชัดคือความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ รวมถึงต่อบุพการีและญาติพี่น้อง รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน และประเพณีแซน โฉนตายังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่ออัน

เกี่ยวเนื่องในประเพณีที่มีรากฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทย
เชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ที่ผสมผสานเข้ากับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ
อีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์” ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม และศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลและการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่

1.1.1 เอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ตำรา บทความ วารสารหรือเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา พิธีกรรม ความเชื่อแซน โฉนตา ประวัติความเป็นมาของบ้านละลม

1.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากวิทยานิพนธ์ เรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ที่จะช่วยในการศึกษาวิจัยและใช้ประกอบเขียนวิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตา รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยทำการสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลสำคัญของชุมชน ที่มีความรู้ความสามารถในการให้ข้อมูลที่ชัดเจน โดยมีการสัมภาษณ์ซ้ำแบบเจาะลึกหลาย ๆ ครั้ง และใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key – Information Interview) โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structure Interview) และแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Non-structure Interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิคดังกล่าวตลอดระยะเวลาในการวิจัย โดยการพูดคุยกับในชุมชนหรือนอกชุมชน เพื่อหาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนให้ได้มากที่สุด เป็นวิธีการที่ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญ ๆ อีกวิธีหนึ่ง

1.3 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

1.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และร่วมพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้แบบสังเกตที่กำหนดขึ้นเพื่อหาข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยโดยตรง ซึ่งการที่ผู้วิจัยได้สัมผัสกับการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว จะทำให้มีโอกาสดำเนินการวิจัยที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลทำให้ข้อมูลมีความแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น

1.3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยการสังเกตในเชิงสำรวจสภาพทั่วไป แบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ เพื่อหาหลักฐานทางความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม การปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1.4 แบบสำรวจชุมชน เป็นการสำรวจแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนที่เป็นชุมชนเป้าหมายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประวัติความเป็นมาของชุมชน โดยมีรายละเอียดในการสำรวจชุมชน ดังนี้

1.4.1 การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (Ecological) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์กลางชุมชน คือ วัด โรงเรียน ร้านค้า รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ เช่น อาหารการกิน ลักษณะทางภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ทำให้ทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชน ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและสะดวกในการเข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ๆ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1.4.2 การสำรวจลักษณะประชากร (Field Consensus) ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับประชากร กลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเชื่อ สภาวะทางสุขภาพ โดยขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ด้วย

1.4.3 การเก็บประวัติชุมชน (Cultural History) เพื่อให้ได้ภาพของประวัติความเป็นมาของบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ ให้ได้มากที่สุด เพื่อจะทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดี และคัดเลือกต่อแบบ snow ball เพื่อให้การวิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ได้แก่

2.1 ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ได้แก่

- 2.1.1 นางสาวพัชรา นวลใส
- 2.1.2 นายสำเร็จ พอกสนิท
- 2.1.3 นางพิพัฒน์ พอกสนิท
- 2.1.4 นางเกื้อย คำวิชัย
- 2.1.5 นางวรรณภา พอกสนิท
- 2.1.6 นางคำพัก ชุ่มสูงเนิน
- 2.1.7 นายดิน ดีพาชู
- 2.1.8 นางประมวล เมินดี
- 2.1.9 นางยวน บุตรเทศ
- 2.1.10 นายบุญมี พอกสนิท

ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบประวัติความเป็นมาของบ้านละลม และอาศัยอยู่ในบ้านละลมที่มีการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตามาเป็นเวลานานพอที่จะทราบประวัติความเป็นมาของการประกอบพิธีกรรมหรือมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาและมีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ทั้งนี้ประเด็นการศึกษา คือประวัติความเป็นมาของบ้านละลม ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

2.2 ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน ได้แก่

- 2.2.1 นายเชื่อง ชมเมิน
- 2.2.2 นายบุญมาก พอกสนิท
- 2.2.3 นายเพื่อน นวลใส
- 2.2.4 นายหัด บุตรเทศ
- 2.2.5 นายวิมล ชุ่มสูงเนิน

ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาของแต่ละตระกูล และมีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ทั้งนี้ ประเด็นการศึกษาคือ ที่มาของเอกสาร ตำรา ประสบการณ์ของการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา ความหมายและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

2.3 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน ได้แก่

- 2.3.1 นายกำพล พอกสนิท

- 2.3.2 นายไพเราะ เฟื่องแจ่ม
- 2.3.3 นายประยงค์ บุตรเทศ
- 2.3.4 นางตอง บุญเทศมะดัน
- 2.3.5 นางราเย็น บุตรเทศ
- 2.3.6 นายเอกชัย อาญาเมือง
- 2.3.7 นางชาติ บุตรเทศ
- 2.3.8 นายศักดิ์ดา พอกสนิท
- 2.3.9 นายจุกา บุตรเทศ
- 2.3.10 นางสุระทิน เฟื่องแจ่ม

ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านละลมที่มีการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตามาเป็นเวลานานพอที่จะทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และความเป็นมาของการประกอบพิธีกรรมหรือเข้าร่วมและมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา มีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ทั้งนี้ประเด็นการศึกษา คือความเชื่อและพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม และแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์

2.4 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ได้แก่

- 2.4.1 นายนำ ระเมียดดี นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลโคกยาง
- 2.4.2 นายปรีกษ์ เมินดี ผู้ใหญ่บ้านละลม-กรัญแอ ตำบลโคกยาง

เป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำชาวบ้านให้ประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา ดูแลหมู่บ้านมาเป็นเวลายาวนาน ทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างดี และมีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ทั้งนี้ ประเด็นการศึกษา คือตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของบ้านละลม ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรมแซน โฉนตา และแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมให้คงอยู่กับชาวบ้านละลมและจังหวัดสุรินทร์

2.5 พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป ได้แก่

- 2.5.1 พระอธิการดวง จนุทมโม เจ้าอาวาสวัดอมรินทราวารี
- 2.5.2 พระอธิการสนอง อภินนุโท เจ้าสำนักกรรมฐานวิสุทธีมรรคภาวนา

ซึ่งพระภิกษุทั้งสองรูปล้วนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรม มีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้ที่เคยประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา และมีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ทั้งนี้ประเด็นการศึกษา คือ ที่มาของเอกสาร ตำรา ประวัติความเป็นมาของการประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ และแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตา

2.6 วิทยากร จำนวน 1 คน คือ

2.6.1 นายสมศักดิ์ วิทยาวงศา

เป็นผู้นำและมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาของบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ และมีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ทั้งนี้ประเด็นการศึกษา คือ ที่มาของเอกสาร ตำรา ประวัติความเป็นมา ขั้นตอนความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตา และแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตา

นอกจากกลุ่มเป้าหมายนี้แล้ว ผู้วิจัยยังมีการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่เพิ่มเติมเท่าที่จะสามารถสัมภาษณ์ได้ รวมทั้งการลงไปในพื้นที่จัดงานประเพณีแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์ที่อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ด้วย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่างๆ ที่ได้มารวบรวมแล้วนำไปวิเคราะห์ต่อไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์ และแบบสำรวจชุมชน ดังนี้

3.1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.1.1 แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และ วิทยากร เพื่อศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านละลม และประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฎนตา ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และความเชื่อที่มีต่อประเพณีแซนโฎนตา และแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตา

3.1.2 แบบสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อสังเกตพฤติกรรมและปรากฏการณ์ในชุมชนด้านการใช้ชีวิตประจำวัน กิจกรรม ความสัมพันธ์ ความร่วมมือในกิจกรรมของชาวบ้านละลม รวมถึงสภาพของบ้านละลม วิถีชีวิตของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อ และขั้นตอนของพิธีกรรมแซนโฎนตา

3.1.3 **แบบสำรวจชุมชน** ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในแบบสำรวจชุมชนคือข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพทางสังคม ซึ่งสัมภาษณ์จากพระสงฆ์ 2 รูป ผู้นำชุมชน 2 คนและผู้นำในการประกอบพิธีกรรม 5 คน

3.2 วิธีการสร้างเครื่องมือในการวิจัย แบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

3.2.1 ศึกษาจากวารสารเอกสารบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2.3 สัมภาษณ์ปรึกษานักคิดที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฌนตาในด้านต่างๆ มาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

3.2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยจะต้องมีประเด็นโครงสร้างคำถามให้ครอบคลุมประเด็นต่างๆตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกวัตถุประสงค์ คือภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง บริบททั่วไปของพื้นที่เป้าหมาย ประวัติความเป็นมาของบ้านละลม ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตาทั้งในอดีตและปัจจุบัน และแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฌนตา

3.2.5 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และสำนวนภาษาในแบบสัมภาษณ์

3.2.6 นำร่างเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาแก้ไขปรับปรุงตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะแล้วไปทดลองสัมภาษณ์ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดไว้แล้ว

3.2.7 เรียบเรียงและจัดพิมพ์เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์แล้วไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม มีวิธีการดำเนินการดังนี้

4.1 **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)** เป็นการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2 **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)** เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์

ลงในแถบบันทึกเสียงหรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก และการถ่ายภาพประกอบ รวมทั้งการสำรวจชุมชนตามแนวทางการสำรวจที่กำหนดขึ้น

4.3 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

4.3.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจาก

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การ บริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียน ในเขตอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

4.3.2 นำแบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) แบบสังเกต (Observation) แบบสำรวจชุมชน ที่ตรวจสอบและแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลภาคสนาม

4.3.3 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการสำรวจชุมชน

4.3.4 นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.4 การจัดทำข้อมูล

4.4.1 นำข้อมูลที่ได้ออกเอกสารทั้งหมดที่รวบรวมไว้ไปจัดระบบตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.2 ถอดความจากการสัมภาษณ์ที่บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นต่างๆแต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกมาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของภาพและจำแนกภาพตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.4.5 นำข้อมูลที่ตรวจสอบและจัดหมวดหมู่แล้วมาศึกษาวิเคราะห์โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.5 การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อมูลและตรวจสอบหาความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูล 2 วิธี ดังนี้

4.5.1 การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านเวลา (Time Triangulation) เป็นการนำข้อมูลที่ได้ออกการศึกษาภาคสนาม การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์บุคคล การสำรวจชุมชน และข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระยะเวลา หากเวลาคู่ต่างกันข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล ข้อมูลจากภาคสนามเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยลงไป

ศึกษาในพื้นที่จริง ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกต 2 ปี คือปี 2557 และปี 2558 ซึ่งจะเป็นข้อมูลตั้งแต่ช่วงก่อนการประกอบพิธีกรรม ช่วงการประกอบพิธีกรรม และช่วงหลังจากประกอบพิธีกรรมเช่น โฉนตา ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลหลักในการทำนำไปวิเคราะห์ ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์และมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม เก็บบันทึกภาพและเสียง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสัมภาษณ์อีกทางหนึ่งด้วย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ผู้นำชุมชน ผู้เข้าร่วมการประกอบพิธีกรรม พระสงฆ์ และไวยวัจกรเป็นหลัก ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นี้จะได้ข้อมูลที่หลากหลายและกว้างขวางมากกว่าข้อมูลที่มีอยู่ในเอกสาร อีกทั้งการสัมภาษณ์ก็จะทำให้ได้ทราบถึงความคิดเห็นของบุคคลที่แตกต่างและหลากหลาย อันเป็นข้อมูลที่สามารนำมาวิเคราะห์ถึงผลการวิจัยได้อีกทางหนึ่งด้วย

4.5.2 การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านระเบียบวิธี (Methodological Triangulation) เป็นการใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตการณ์ การสำรวจชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมเช่น โฉนตาของชาวบ้านละลุมในอดีตและปัจจุบัน พร้อมทั้งหาแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมเช่น โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันกับช่วงแรก หลังจากนั้นจะเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารหลักฐานงานวิจัยเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น และหากข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้ว ปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน ถือว่าเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ จากนั้นนำผลการศึกษามาเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยจะตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดมาอย่างถูกต้อง ครบถ้วน หลากหลาย และเพียงพอสำหรับเรื่องที่วิจัย และนำไปวิเคราะห์ต่อไป

5.2 พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น พิจารณาความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มา ใช้เวลาต่างกันแต่เรื่องเดียวกัน ซึ่งจะมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน ผู้นำชุมชน

จำนวน 2 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และไวยาวัจกร จำนวน 1 คน และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญ ๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5.3 ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล โดยการตรวจสอบการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงเวลา เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยและทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาโดยการวิเคราะห์จากเนื้อหาซึ่งศึกษาโดยละเอียดตามการวิเคราะห์ คือโดยการนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) และการสำรวจชุมชนที่จะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อแซน โทงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 30 ราย การเข้าร่วมสังเกตการณ์ และการสำรวจชุมชน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ไวยาวัจกร จำนวน 1 คน และพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โทงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

2.2 แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โทงตาของจังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ ประกอบด้วย

3.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โทงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

3.2 แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โทงตาของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ไวยาวัจกร จำนวน 1 คน และพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป

1.1 ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน

ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมแซน โฉนตา เข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตามาตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงปัจจุบัน อาศัยอยู่ในบ้านละตมมาตั้งแต่เกิด ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือว่าเป็นผู้อาวุโสของบ้านละตมและมีความเต็มใจในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

- 1.1.1 นางสาวพัชรา นวลใส
- 1.1.2 นายสำเร็จ พอกสนิท
- 1.1.3 นางพิพัฒน์ พอกสนิท
- 1.1.4 นางเกื้อย คำวิชัย
- 1.1.5 นางวรรณภา พอกสนิท
- 1.1.6 นางคำพัก ชุ่มสูงเนิน
- 1.1.7 นายติน ดีพาชู
- 1.1.8 นางประมวล เมินดี
- 1.1.9 นางชวน บุตรเทศ
- 1.1.10 นายบุญมี พอกสนิท

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 นางสาวพัชรา นวลใส

อายุ 68 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทร์วารวรี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.1.2 นายสำเร็จ พอกสนิท

อายุ 63 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่บ้านเลขที่ 144/3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.1.3 นางพิพัฒน์ พอกสนิท

อายุ 70 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 144/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.1.4 นางเกื้อย คำวิชัย

อายุ 75 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา อาชีพรอง ค้าขาย

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557

1.1.5 นางวรรณ พอกสนิท

อายุ 58 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา อาชีพรอง ทอผ้าไหม

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 144/3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557

1.1.6 นางคำพัก ชุ่มสูงเนิน

อายุ 65 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 98 หมู่ที่ 2 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557

1.1.7 นายติน ดีพาชู

อายุ 68 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ช่างตัดผม

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 144/2 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557

1.1.8 นางประมวล เมินดี

อายุ 70 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557

1.1.9 นางยวน บุตรเทศ

อายุ 82 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

1.1.10 นายบุญมี พอกสนิท

อายุ 63 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนาและรับประกอบพิธีพราหมณ์ เช่นทำขวัญ สะเดาะเคราะห์

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 143/3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

สรุปสาระสำคัญกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน พบว่าเป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 7 คน อายุระหว่าง 58 - 75 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง อาศัยอยู่ในบ้านละลมมาตั้งแต่เกิด เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ศรัทธา มีประสบการณ์ มีความชำนาญในพิธีกรรมแซน โกลนตา ปัจจุบันเป็นผู้คอยช่วยเหลือจัดเตรียมความพร้อมของพิธีกรรม ให้พิธีกรรมดำเนินไปได้อย่างถูกต้องครบถ้วนไปจนเสร็จพิธี สามารถอธิบายความเป็นมาและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไปได้

1.2 ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน

1.2.1 นายเชื่อง ชมเมิน

อายุ 77 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดของสายตระกูลชมเมิน ชอบการทำบุญ ถวายทาน เข้าวัด

ทุกวันพระ ญาติพี่น้องและชาวบ้านละลมให้ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมแซน โกลนตาและพิธีกรรมอื่น ๆ ของบ้านละลม

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.2.2 นายบุญมาก พอกสนิท

อายุ 70 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 144/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในตระกูลพอกสนิท ญาติพี่น้องและชาวบ้านละมให้

ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับเครือญาติในตระกูลและระดับหมู่บ้าน

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.2.3 นายเพื่อน นวลใส

อายุ 71 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในตระกูลนวลใส ญาติพี่น้องและชาวบ้านละมให้

ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับเครือญาติในตระกูลและระดับหมู่บ้าน

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2557

1.2.4 นายหัด บุตรเทศ

อายุ 83 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในตระกูลบุตรเทศ ญาติพี่น้องและชาวบ้านละลมให้
ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับเครือญาติในตระกูลและ
ระดับหมู่บ้าน

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

1.2.5 นายวิมล ชุ่มสูงเนิน

อายุ 67 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 98 หมู่ที่ 2 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในตระกูลชุ่มสูงเนิน ญาติพี่น้องและชาวบ้านละลม
ให้ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับเครือญาติในตระกูล
และระดับหมู่บ้าน

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

สรุปสาระสำคัญกลุ่มตัวอย่างผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน
พบว่าเป็นเพศชาย 5 คน อายุระหว่าง 67 - 83 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นับถือ
ศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง เป็นผู้ที่มี
อาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูล เป็นผู้รู้ มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรม
แซน โฉนตตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดพิธีกรรม และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการ
ประกอบอาชีพทั้งในระดับเครือญาติและระดับหมู่บ้าน

1.3 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน

1.3.1 นายกำพล พอกสนิท

อายุ 43 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) จากศูนย์การศึกษานอก
โรงเรียนอำเภอปราสาท

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ผู้รับเหมา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 144/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.3.2 นายไพเราะ เพ็งแจ่ม

อายุ 47 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนอมรินทราวารี
นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 2 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557

1.3.3 นายประยงค์ บุตรเทศ

อายุ 56 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี
นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557

1.3.4 นางตอง บุญเทศมะดัน

อายุ 57 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทราวารี
นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557

1.3.5 นางราเย็น บุตรเทศ

อายุ 40 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จากโรงเรียนบ้านกะคาด
นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557

1.3.6 นายเอกชัย อาญาเมือง

อายุ 53 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จากโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 167 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557

1.3.7 นางชาลี บุตรเทศ

อายุ 48 ปี

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทร์วารวิ

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557

1.3.8 นายศักดิ์ดา พอกสนิท

อายุ 45 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จากโรงเรียนประสาทวิทยาคาร

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

1.3.9 นายจุฑา บุตรเทศ

อายุ 46 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) จากศูนย์การศึกษานอก

โรงเรียนอำเภอปราสาท

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

1.3.10 นางสาวะทิน เพ็งแจ่ม

อายุ 46 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)จากศูนย์การศึกษานอก

โรงเรียนอำเภอปราสาท

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557

สรุปสาระสำคัญกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 คน พบว่าเป็นเพศชาย 6 คน เพศหญิง 4 คน อายุระหว่าง 40 - 57 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านละลมมาตั้งแต่เกิด ได้พบเห็นและเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตามาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน สามารถนำประสบการณ์ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

1.4 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน**1.4.1 นายนำ ระเมียดดี**

อายุ 43 ปี

จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโคกยาง

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 143/3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2557

1.4.2 นายปรีกษ์ เมินดี

อายุ 60 ปี
จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
อำเภอปราสาท

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2557

สรุปสาระสำคัญกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน พบว่าเป็นเพศชาย 2 คน
อายุระหว่าง 43 - 60 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 – ปริญญาตรี นับถือศาสนาพุทธ อาชีพ
หลักเป็นผู้นำชุมชน ในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกยาง ฐานะทาง
เศรษฐกิจปานกลาง เป็นผู้นำชุมชนของบ้านละลม ไร่และเข้าใจจนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม
ของหมู่บ้านเป็นอย่างดี ได้พบเห็นและเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตา เป็นผู้นำในการ
อนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตาให้คงอยู่คู่กับบ้านละลมต่อไป

1.5 ไวยาวัจกร จำนวน 1 คน

1.5.1 นายสมศักดิ์ วิทยางศา

อายุ 58 ปี

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนอมรินทราวารี

นับถือศาสนาพุทธ

อาชีพหลัก พร้าหมั่น อาชีพรอง ทำนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2557

สรุปสาระสำคัญกลุ่มตัวอย่างไวยาวัจกร จำนวน 1 คน พบว่าเป็นเพศชายอายุ
58 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักพร้าหมั่น และอาชีพรอง
ทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ทำหน้าที่เป็นไวยาวัจกรประจำวัดอมรินทราวารี และพร้าหมั่น
ประจำหมู่บ้านเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างมาก อีกทั้งเป็นผู้รู้ ผู้อาวุโส มีประสบการณ์ใน
พิธีกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน รู้ค่ากล่าวเชิญศิบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นผ่านการประกอบ
พิธีกรรมแซนโฎนตาจนเกิดความชำนาญ สามารถท่องตำราคาถาเป็นภาษาท้องถิ่นในการประกอบ
พิธีกรรมได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

1.6 พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป

1.6.1 พระอริการดวง จันทรมโฆ

อายุ 68 ปี บวชเป็นพระภิกษุ 30 พรรษา

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนอมรินทร์ทาวรี
นักรธรรมเอก

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสวัดอมรินทร์ทาวรี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2557

1.6.2 พระอาจารย์สนอง อภินนุโท

อายุ 54 ปี บวชพระภิกษุเป็นระยะเวลา 18 พรรษา

จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นักรธรรมเอก

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ประธานสงฆ์สำนักกรรมฐานวิสุทธิมรรคภาวนา
(ท่านบตาหีบ)

ที่อยู่ หมู่ที่ 13 บ้านถนน ตำบลทมอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2557

สรุปสาระสำคัญกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป พบว่า อายุระหว่าง 54 - 68 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - ระดับปริญญาตรี ดำรงตำแหน่งทางคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาทุกขั้นตอน และเป็นที่เคารพเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับ

2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม
จังหวัดสุรินทร์

2.2 แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์

2.1 ประวัติความเป็นมาพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาจากเอกสารถึงประวัติความเป็นมาพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ มีสาระสำคัญดังนี้

2.1.1 ความหมายของพิธีกรรมแซนโฎนตา

พิธีกรรมแซนโฎนตา มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายประการ ซึ่งอาจคล้ายกันและแตกต่างกันตามแนวคิดของแต่ละคน ดังต่อไปนี้

กนกพร จิตรมานะโรจน์. (2553, น.4) ระบุว่า “แซน” มาจากภาษาเขมร แปลว่า การเซ่น การเซ่นไหว้ การบวงสรวง “โตนตาหรือโฎนตา” แปลว่า การทำบุญให้ปู่ย่า ตายาย หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจะประกอบพิธีกรรมตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า “สารทเล็ก” (เป็นตุง) จนถึง วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า “สารทใหญ่” (เป็นทม) ของทุกปี ซึ่งเมื่อถึงวันนั้นลูกหลานและญาติพี่น้องที่ไปประกอบอาชีพหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อื่นจะต้องเดินทางกลับมา รวมญาติ เพื่อทำพิธีแซนโฎนตาเป็นประจำทุกปี

แดง ชมดี. (2546, น.32) ได้ระบุว่า คำว่า “แซน” คือ เซ่น ส่วนคำว่า “โตนตา” เป็นคำกลางๆ ไม่ได้ระบุเฉพาะเจาะจง “โตน” แปลว่า ยาย คือแม่ของแม่หรือแม่ของพ่อก็ได้ ส่วน “ตา” ก็คือพ่อของพ่อ หรือพ่อของแม่ก็ได้ และหมายความรวมถึงบุคคลที่เราเคารพนับถือมาทุกได้

บรรพต เปรมชู. (2522, น.131 - 133) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า คำว่า “โฎนตา” เป็นภาษาเขมร มาจากคำว่า จิโฎน ซึ่งแปลว่า โคร หรือเหง้า หรือวงศ์สกุล คำว่า ตา ในที่นี้หมายถึง โคร วงศาคณาญาติทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่หรือล่วงลับไปแล้ว ฉะนั้นเมื่อเอาคำสองคำมารวมกันเป็น โฎนตา จึงหมายถึงพิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษอย่างหนึ่งที่วงศาคณาญาติทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำการบูชาบวงสรวงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วทั้ง โครทั้งเหง้า

ประทีป แชรรัมย์. (2535, น. 35) ได้กล่าวว่า พิธีกรรมแซนโตนตา แซนโตนตา เป็นภาษาเขมร แซน แปลว่า เซ่นสรวง เซ่นไหว้ โตน นำจะมาจากคำว่า จะ โตน ซึ่งหมายถึง โคร ตระกูล และตา หมายถึง ปู่ตา ตายาย และโครตระกูล พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นพร้อมกับประเพณีวันสารทเดือนสิบของชาวไทยพุทธ เพราะมีความเชื่อที่สัมพันธ์กันเกี่ยวกับนรกสวรรค์และบุญบาป

ภูมิจิต เรืองเดช. (2546, น.124) ระบุว่า “แซนโตนตา” เป็นภาษาเขมร “แซน” แปลว่า เซ่นไหว้ “โตน” หมายถึง ย่า ยาย และ “ตา” หมายถึง ปู่ตา แซนโตนตา จึงหมายถึงการเซ่นสรวงบรรพบุรุษตามสายเลือด สายตระกูล อันได้แก่ ฆิปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้วเป็นประเพณีที่มีความสำคัญมากในวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร ซึ่งถือปฏิบัติตรงกับวันประเพณีทำบุญวันสารทไทยในกลางเดือนสิบชาวไทยเขมรจะเรียกว่าบุญวันสารทว่า “โถงเบ็น” โดยกำหนดให้มี 2 ช่วง คือโถงเบ็น

ตุง คือวันสารทเล็ก จะตรงกับวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 10 และ โถงเป็นทม คือวันสารทใหญ่ จะตรงกับวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10

ศิริพร สุเมธรัตน์. (2543, น.24) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า “แซน โคนตา” เป็นภาษาท้องถิ่นเขมรกล่าวคือ “แซน” แปลว่า “เช่น ไหว้” ส่วนคำว่า “โคนตา” มีคำอยู่สองคำคือ คำว่า “โคน” หมายถึง “จะ โคน” คือ โคนตระกูล ส่วนคำว่า “ตา” หมายถึง บรรพบุรุษทุกชั้นที่สิ้นชีพไปแล้ว โดยเชื่อว่าบรรพบุรุษพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายที่ล่วงลับไปแล้วนั้น แม้ว่าร่างกายจะแตกดับวิญญาณจะยังคงอยู่เพื่อคอยวนเวียนดูแลให้ความคุ้มครองลูกหลาน จึงมีวัฒนธรรมที่ต้องสร้างสถานที่ให้อยู่เป็นหลักแหล่ง เช่น การทำหิ้งไว้ในบ้านเพื่อกราบเช่นไหว้

สารทิ ขาวดี. (2559, น.133) กล่าวว่า คำว่า “แซน โจนตา” เป็นภาษาเขมรถิ่นไทย “แซน” เป็นคำกริยา แปลว่า เช่น ไหว้ หรือบูชา “โจนตา” เป็นคำนาม ตามรูปคำแปลว่า ยายตามีญาติทั้งคนตายและคนเป็นขึ้นอยู่กับบริบทที่ใช้ ในที่นี้ หมายถึงบรรพบุรุษทั้งหลายทั้งปวงที่ล่วงลับไปแล้ว อาทิ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย เรียกรวม ๆ ว่า “โจนตา”

“แซน โจนตา” เป็นทั้งชื่อเรียกงานบุญ (ประเพณี) และคำเรียกเฉพาะพิธีช่วงเช่นไหว้ดวงวิญญาณ และคงเป็นไปเช่นเดียวกับงานบุญหรือประเพณีเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษของกลุ่มชาวไทยในภาคอื่น ๆ ภาคกลางเรียกวันสารท ภาคอีสานเรียกบุญข้าวสาก ภาคเหนือเรียกบุญสลากภัต และภาคใต้เรียกบุญเดือนสิบหรือบุญชิงเปรต ชื่อประเพณี “แซน โจนตา” นี้ อาจเรียก “บ็อน (แค) เบ็ณซ์” หรือ “บุญสารทเดือนสิบเขมร” ก็ได้

สุรชัย รัตนพนาวงษ์. (2549, น. 8-9) ระบุว่า คำว่า แซน โจนตา นี้ เป็นคำประสมเกิดจากคำว่า แซน แปลว่า เช่น ไหว้ บวงสรวง และคำว่า โจนตา มาจากคำ 2 คำ คือ โคน แปลว่า ยาย และคำว่า ตา แปลว่า ตา แต่เมื่อคำ 2 คำนี้มาผสมกัน จะมีความหมายโดยรวม แปลว่า บรรพบุรุษ ดังนั้นคำว่า แซน โจนตา จึงหมายความว่า การเช่นไหว้ ยาย ตา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ นั่นเอง ประเพณีแซน โจนตานี้กระทำขึ้นในเดือน 10 นับตามแบบจันทรคติ โดยจะตรงกับเดือนกันยายนของทุกปี

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการสัมภาษณ์พระอาจารย์สนอง อภินนุโท ประธานสงฆ์สำนักกรรมฐานวิสุทธิมรรคภาวนา สรุปได้ว่า แซน โจนตา คือการทำบุญทักษิณานุประทานในเดือนสารท เพราะช่วงฤดูกาลดังกล่าว ข้าวปลาอาหารหาได้ง่าย จึงถือการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ญาติ โจนตา” มาจากคำว่า “จโจนตา” หมายถึง โคนเหง้า ตระกูล อาจกล่าวได้ว่าหมายถึงการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติบรรพบุรุษในตระกูลของตนเอง (สัมภาษณ์วันที่ 8 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายติน ศีปาซุ กล่าวว่า แซน โฉนตา เป็นภาษาเขมร หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ย่า ตายาย ซึ่งเป็นบรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่างๆ ความเคารพนับถือ โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะลงมา จากโลกหนึ่งมาสู่โลกมนุษย์เพื่อมารับผลบุญกับลูกหลาน และจะช่วยคุ้มครองดูแล ปกป้อง ลูกๆหลานๆ ให้อยู่เย็นเป็นสุขทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง ทำไร่นาได้ผลดีมีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ (สัมภาษณ์วันที่ 3 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายเอกชัย อาญาเมือง กล่าวว่า แซน โฉนตา มีเฉพาะใน ชุมชนชาวเขมรเท่านั้น มีการจัดพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 คำว่า “แซน” ในภาษาเขมรสุรินทร์ก็ คือการเซ่นหรือการไหว้ “โฉนตา” ก็หมายถึงยายกับตา หรือความหมายโดยรวมก็คือบรรพบุรุษที่ ล่วงลับไปแล้ว ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ไม่ได้หมายความถึงแค่ตากับยาย หรือปู่กับย่าเท่านั้น แต่รวมถึง ญาติโกโหติกาทั้งหมด เพื่อที่จะทำบุญให้เขาได้มารับอาหารที่เราในฐานะลูกหลานได้จัดเตรียมไว้ เช่นไหว้ (สัมภาษณ์วันที่ 3 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายนำ ระเมียดดี กล่าวว่า แซน โฉนตา คือวันเซ่นไหว้บรรพ บุรุษที่ล่วงลับไปแล้วของชาวเขมร ในช่วงวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 ถือว่าเป็นวันปล่อยผีให้มารับ สิ่งของต่างๆ ที่ลูกหลานนำมาทำพิธีแซน โฉนตา และมีการนำสิ่งของนั้น ไปทำบุญที่วัดต่อไป (สัมภาษณ์วันที่ 9 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายเชื่อง ชมเมิน กล่าวว่า แซน โฉนตา คือประเพณีที่ถือ ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย หนึ่งปีจะมีครั้งเดียว เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับปู่ย่าตายายที่ ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อแผ้วแผ่ให้กับเปรตหรือผีไร้ญาติด้วยเช่นกัน (สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2557)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสรุปได้ว่า แซน โฉนตา เป็นภาษาเขมร ซึ่งมีความหมายใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ แซน โฉนตา เป็นคำประสม เกิดมาจากคำว่า “แซน” แปลว่า เซ่นไหว้ บวงสรวง และคำว่า “โฉนตา” มาจากคำ 2 คำ คือ “โฉน” แปลว่า โคตรเหง้า ตระกูล และคำว่า “ตา” แปลว่า ตา จึงหมายความว่า การเซ่นไหว้บรรพบุรุษในตระกูล หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ให้แก่บรรพบุรุษ และเจ้ากรรมนายเวร โดยพิธีกรรมแซน โฉนตาจะทำขึ้นในวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 มีกำหนดระยะเวลาประมาณ 15 วัน นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นโอกาสที่ลูกหลานจะได้รำลึกและ แสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และบรรพบุรุษที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยการนำสิ่งของ เครื่องใช้ ทรัพย์สินต่าง ๆ ไปให้พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่เคารพนับถือ

2.1.2 ประวัติความเป็นมาพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและตำราวิชาการ ถึงประวัติความเป็นมาพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ มีสาระสำคัญ ดังนี้

ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546, น.137-138) ระบุว่า พิธีสารทมีบ่อเกิดมาจากพิธีของพราหมณ์ เมื่อชาวนาเก็บเกี่ยวรวงข้าวสาลีอันเป็นผลผลิตแรกได้จะนำมาทำข้าวมธุปายาสและยาคุเพื่อเลี้ยงพราหมณ์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวในนา และเพื่อเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ คือ ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว ต่อมาเมื่อคนเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาก็รับเอาแนวความคิดดังกล่าวมาปฏิบัติตามและสืบทอดมาจนถึงประเทศไทยก็รับเอาแนวคิดทั้งสองศาสนามาปฏิบัติตาม

อลิสรา รามโกมุต. (2552, น.41-43) กล่าวว่า สารท คือ การทำบุญกลางปี เพราะก่อนปีใหม่หรือช่วงเดือนต้นปี ถือกันว่าเดือนเมษายนเป็นเดือนต้นปี เพราะเราเอาธรรมเนียมมาจากทางอินเดียตอนเหนือ เพราะว่าสมัยก่อนจะนับปีใหม่หรือเดือนต้นปีจากเดือนเมษายน พอนับมาก็จะตกที่เดือนกันยายน ลึนเดือนกันยายนก็เป็นกลางปี สันนิษฐานว่ามีต้นเหตุมาจากการนำข้าวปายาส หรือมธุปายาส ซึ่งเป็นข้าวสาลีหุงด้วยน้ำนมวัว และนำไปถวายพราหมณ์ พราหมณ์ก็จะทำพิธีหลั่งน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษ เพราะการนับถือว่าเป็นบุคคลชั้นสูงเสมอกับเทวดา เมื่อศาสนาพราหมณ์เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย ชาวไทยก็รับเอาพิธีกรรมของพราหมณ์เข้ามาถือปฏิบัติกัน จนกระทั่งเปลี่ยนเป็นศาสนาพุทธ ชาวไทยก็ยังปฏิบัติตามพิธีพราหมณ์กันอยู่มาก ประปนกันกับศาสนาพุทธ โดยเฉพาะศาสนาพุทธก็ไม่มีข้อกีดกัน หรือข้อห้ามปฏิบัติในกิจของพิธีศาสนาอื่น ก็เลยเปลี่ยนจากการทำข้าวปายาสไปเลี้ยงพราหมณ์ เป็นนำมาถวายพระสงฆ์แทน การทำบุญกับพระก็เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเช่นเดียวกัน

วิลาวัณย์ ประวาสุข และคณะ. (2560, น.148) จากบทความเรื่องการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมแซนโฎนตากลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ระบุว่า ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฎนตามีมาตั้งแต่โบราณ ภาษาถิ่นเรียกว่า “เบ็น” (“เบ็น” มาจากคำบาลี บิณฑ (บิณฑ) หมายถึงก้อนข้าว ที่ใช้ในการประกอบพิธีแซนโฎนตาที่บรรพบุรุษใช้ในการเซ่นไหว้และทำบุญที่วัด ปัจจุบันมีความหมายรวมถึง สำหรับกับข้าว อาหารคาวหวาน ผลไม้ต่าง ๆ) แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำ และขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า “เบ็นตุง” (สารทเล็ก) ช่วงที่สองตรงกับวันแรม 14 ค่ำ และ แรม 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า “เบ็นทม” (สารทใหญ่) เป็นวันที่ประกอบพิธีแซนโฎนตาเช่นไหว้ผีตายและญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และเชื่อว่าลูกหลานที่ได้ทำพิธีเซ่นไหว้ก็มีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพประสบความสำเร็จมีเงินมีทองใช้ รุ่งเช้าวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เวลาประมาณตี 4-5 ก็จะทำอาหารที่เซ่นไหว้ไปเทที่ท้องนาเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มาก อีก

ส่วนหนึ่งก็จะนำไปทำบุญที่วัด เรียกว่า “บายเบ็น” เป็นข้าวเหนียวโรยงา มะพร้าวขูด กล้วย แล้วทำกรวยใบตองปิดไว้เสียบรูป 1 ดอก

ประเพณีสงฆ์ แก้วไสสง และคณะ. (2550, น.54-55) ระบุว่า มีตำนานกล่าวถึงเรื่องราวความเป็นมาของประเพณีแซนโดนตาว่า ในอดีตกาลมีนครแห่งหนึ่ง ชื่อ “นครกาสิ” มีกษัตริย์พระนามว่า “ชัยเสน” พระมเหสีมีพระนามว่า “สิริมา” พระโอรสได้บังเกิดในพระครรภ์ของพระนางนามว่า “ปุตตะ” และต่อมาได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ (เป็นพระพุทธเจ้า 1 ใน 28 พระองค์) แต่พระเจ้าชัยเสนเกิดความเห็นแก่ตัวไม่ยอมให้ใครคนอื่นร่วมอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ต่อมาเมื่อมีพระราชโอรส 3 พระองค์ ซึ่งเป็นพี่น้องต่างมารดากันได้คิดอุบายเพื่อจะได้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์บ้าง เข้าไปกราบบังคมทูลขอแต่ในที่สุดพระเจ้าชัยเสนก็อนุญาตให้ได้เพียงแค่ 3 เดือน ขณะจำพรรษา หลังจากนั้นพระราชโอรส 3 พระองค์ก็ส่งจดหมายไปถึงนายอำมาตย์ว่าจะอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าใน 3 เดือนนี้ให้อำมาตย์จัดแจงทุกอย่างด้วย ฝ่ายพระราชโอรสทั้ง 3 และผู้ร่วมทำบุญ 11,000 คน ได้พากันอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ โดยความเลื่อมใสศรัทธา แต่ต่อมาในบรรดาชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญบางส่วน ก็แอบกินเครื่องไทยธรรมของทำบุญ และได้เกิดความขัดแย้งกันทะเลาะกันทำลายข้าวของเผาโรงครัว ฝ่ายพระราชโอรสทั้ง 3 เมื่ออุปัฏฐากพระพุทธเจ้าครบ 3 เดือนแล้วก็ได้พากันพระพุทธเจ้า และภิกษุสงฆ์กลับพระวิหาร เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว พระราชบุตรทั้งสาม อำมาตย์ ชาวบ้านในหมู่บ้าน และผู้ร่วมงานกุศลทั้งหมดเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว ก็ไปเกิดในสวรรค์ตามลำดับ ส่วนพวกชาวบ้านที่แอบกินเครื่องไทยธรรมของทำบุญ แล้วทะเลาะกันทำลายข้าวของเผาโรงครัวก็พากันไปเกิดในนรก เวลาผ่านไปพระราชโอรสพร้อมทั้งบริวาร 1,000 คน จุดจากสวรรค์ได้มาเกิดในสกุลพราหมณ์ในกรุงราชคฤห์ต่างพากันออกบวชเป็นฤาษี และได้เป็นขฤๅล 3 พี่น้อง ตั้งสำนักอยู่คยาสิประเทศ นายอำมาตย์ในหมู่บ้านได้มาเกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ผ่านไป 7 สัปดาห์ ก็ได้เสด็จมายังกรุงพาราณสี ทรงโปรดปัญจวัคคีย์ โปรดขฤๅล 3 พี่น้อง พร้อมทั้งบริวาร 1,000 คน แล้วจึงเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสารจนได้บรรลุธรรมชั้นพระโสดาบัน พระเจ้าพิมพิสารทรงนิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์เพื่อรับภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น รุ่งเช้าพระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปรับมหาทานในพระราชนิเวศน์ ส่วนพวกเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ได้รอรับถวายทานแล้ว ก็ทรงดำริว่าจักหาสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าว่าจะทรงประทับที่ไหนจึงทำให้ทรงลืมนุทิศส่วนบุญไปให้พวกเปรตญาติเสียสนิท พวกเปรตญาติที่รออยู่เมื่อไม่ได้รับผลบุญจึงเสียใจในคืนนั้นจึงได้พากันร้องโหยหวนน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง ในที่ใกล้พระราชนิเวศน์ที่บรรทม พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงตกพระทัย พอรุ่งเช้าจึงทรงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลเรื่องเสียงนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เสียงร้องนั้นมิได้เป็นนิมิตรร้ายแต่ประการใด แต่

เป็นเสียงปรตญาติของพระองค์เองมารอส่วนบุญที่เมื่อวันก่อนพระองค์ถวายทานแล้วมิได้อุทิศแก่พวกเขา พวกเขาจึงพากันผัดหวังและมาส่งเสียงร้องดังกล่าว และได้รับคำแนะนำให้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้พวกเขา วันต่อมาพระเจ้าพิมพิสาร จึงได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์ไปเสวยภัตตาหารในพระราชวัง แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่พวกเปรตเหล่านั้น ตกคึกคึกนั้นพวกเปรตมาปรากฏโฉมอีก แต่คราวนี้มีหน้าตาอึมเข้มแจ่มใสขอบคุณที่แบ่งส่วนบุญให้แล้วก็อันตรธานหายไป

ชาวเขมรได้รับอิทธิพลจากศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดีย ได้เห็นถึงหนทางที่จะอุทิศส่วนกุศลให้ถึงแก่ผีตา ขาย หรือผีบรรพบุรุษ จากตำนานของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นจุดเริ่มต้นของพิธีแซน โคนตา

ซึ่งสอดคล้องในคัมภีร์ขุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา เปตวัตถุวรรคธา (ภาษาไทย) เล่มที่ 49 หน้า 43 - 48 มีเรื่องปรากฏว่าเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้รับส่วนบุญส่วนกุศล จึงพากันส่งเสียงร้องอย่างน่ากลัว ดังความปรากฏในติโรกृतสุตว่า

“พวกเปรตเมื่อไม่ได้รับทานนั้นก็สิ้นหวัง ในเวลากลางคืนจึงพากันส่งเสียงร้องอันน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง พระราชาทรงถามถึงความสังเวชนาอันน่าสะพรึงกลัว จึงได้กราบบังคมทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระองค์ได้สดับเสียงเห็นปานนี้จักมีเหตุอะไรแก่ข้าพระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อย่าทรงกลัวเลยมหาบพิตร จักไม่มีความชั่วช้าลามกอะไรแก่พระองค์ดอก อนึ่งญาติเก่าก่อนของพระองค์ที่เกิดในพวกเปรตก็มี ญาติเหล่านั้นหวังจะพบเฉพาะพระองค์แต่ผู้เดียว ด้วยหวังใจว่าพระองค์ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าแล้ว จักอุทิศแก่พวกเราบ้าง เพราะพระองค์ถวายทานเมื่อวันวานแล้วมิได้อุทิศจึงพากันสิ้นหวังส่งเสียงร้องปานนั้น พระราชาตรัสถามว่า เมื่อหม่อมฉันถวายทานแม้ในบัดนี้ เปรตเหล่านั้นจะพึงได้รับหรือพระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสว่าได้ มหาบพิตร พระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดรับทานของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้ ข้าพระองค์จักอุทิศแก่พวกเปรตเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับพระนิมนต์ด้วยคุณิภาพ พระราชาเสด็จไปยังพระราชานิเวศน์ ทรงให้จัดแจงมหาทานแล้ว ให้กราบทูลแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังพระราชานิเวศน์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประทับนั่งบนอาสนะที่บรรจงจัดไว้ เปรตเหล่านั้นไปด้วยหวังว่าวันนี้พวกเราจะพึงได้อะไรเป็นแน่ ดังนี้จึงได้พากันยืนอยู่ในที่ต่าง ๆ มีภายนอกฝาเรือน เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำโดยที่เปรตเหล่านั้นทั้งหมดมาปรากฏแก่พระราชา พระราชาเมื่อจะทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก จึงอุทิสว่า ทานที่ข้าพเจ้าให้นี้จึงสำเร็จแก่พวกญาติเกิด ในบัดนี้นั่นเอง สระ โบกขรณิอันดารดาษ ด้วยกลุ่มดอกปทุม ได้บังเกิดแก่พวกเปรต เปรตเหล่านั้นพากันอาบและดื่มในสระ โบกขรณินั้น ได้สงบระงับความกระวนกระวาย ความลำบากและความกระหาย ได้เป็นผู้มีสติตั้งทองคำ พระราชาถวายข้าวยาของเคี้ยวและอาหารอันเป็นทิพย์ก็บังเกิดแก่เปรตเหล่านั้น เปรตเหล่านั้นพากันบริโภค

ข้าวยาคูนั้นแล้ว ก็ได้เป็นผู้มีอินทรีย์กระปรี้กระเปร่า ลำดับนั้นพระองค์ได้ถวายผ้าที่นอน ที่นั่ง เครื่องประดับชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้า ปราสาท เครื่องลาดและที่นอน เป็นต้น แล้วอุทิสให้ ก็ได้บังเกิดแก่ เปรตเหล่านั้น ได้ปรากฏแก่พระราชา โดยประการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิษฐานไว้ พระราชา ทรงทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ทรงพอพระทัยยิ่งนัก ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระกระยาหารแล้ว ทรงห้ามภัตแล้ว เพื่อจะทรงอนุโมทนาแก่พระเจ้าพิมพิสาร จึงได้ตรัสติโรกฐาทเปตวัตถุ ว่า เปรตทั้งหลายพากันมาสู่เรือนของตนแล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือนที่ตรอกกำแพง และทางสาม แพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บ้านประตู เมื่อข้าว น้ำ ของกิน ของบริโภคเพียงพอ เขาเข้าไปตั้งไว้แล้ว แต่ ญาติใดๆของเปรตเหล่านั้นระลึกไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เป็นปัจจัย เหล่าชนผู้นุเคราะห์ย่อมให้ น้ำและโภชนะอันสะอาดประณีต สมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล คุจทานที่มหาบพิตรถวายแล้ว นั้น ด้วยเจตนาอุทิสว่าขอทานนี้แล จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายของเราจงเป็น สุขเถิด ส่วนเปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พากันมาชุมนุมในที่นั้นเมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอ ย่อม อนุโมทนาโดย เคารพว่าเราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด ขอญาติของเราเหล่านั้น จงมีอายุ ยืนนาน การบูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้วแก่เราและญาติทั้งหลาย ผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปรต วิสัยนั้น กสิกรรมและโครักขกรรมไม่มี การค้าขายเช่นนั้นก็ไม่มีการซื้อขายด้วยเงินตราที่ไม่มี สัตว์ ทั้งหลายผู้ทำกาละไปแล้วในเปรตวิสัยนั้น ย่อมยังอัธยาพาให้เป็นไปด้วยทานที่ทายกให้แล้วจาก มนุษยโลกนี้ น้ำฝนอันตกลงในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่มฉนใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้ว จาก มนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่ผู้ละไปแล้วทั้งหลายฉนนั้นเหมือนกัน ห้วงน้ำใหญ่เต็มแล้วย่อมยัง สาคกรให้เต็มเปี่ยมฉนใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้วแต่มนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่ผู้ละไปแล้ว ญาติฉนนั้นเหมือนกัน กุลบุตรเมื่อหวนระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านทำแล้วในกาลก่อนว่า คน โนน ได้ ให้สิ่งของแก่เราแล้ว คน โนน ได้ทำอุปการคุณแก่เราแล้ว ญาติมิตรและสหายได้ให้สิ่งของแก่เราและ ได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้พึงให้ทักษิณาแก่เปรตทั้งหลาย ด้วยว่าการร้องให้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี การพิไรรำไรก็ดี ไม่ควรทำเลย เพราะการร้องให้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เปรต ทั้งหลาย ญาติทั้งหลายก็คงดำรงอยู่อย่างนั้น อันทักษิณานี้แลที่ให้แล้ว ตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ ย่อม สำเร็จเพื่อประโยชน์แก่เปรตเหล่านั้น โดยพลันสิ้นกาลนาน ญาติธรรมมหาบพิตรได้แสดงให้ปรากฏ แล้วการบูชาอันยิ่งเพื่อเปรตทั้งหลาย มหาบพิตรก็ทรงกระทำแล้ว และพลังกายมหาบพิตรก็ได้เพิ่ม ให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมีประมาณไม่น้อยมหาบพิตรก็ได้ทรงชวนชายแล้วแล

สุรชัย รัตนพนาวงษ์. (2549, น.18-19) จากวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษา

คำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโชนตา ก็ได้กล่าวถึงตำนานเกี่ยวกับประเพณีแซนโชนตา ระบุว่า กษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าชัยเสน มีพระมเหสีทรงพระนามว่าสิริมา และมี พระราชโอรสที่เกิดจากพระมเหสีสามพระองค์ และยังพระราชโอรสที่เกิดจากนางสนมกำนัลอีก

มากมาย เมื่อพระราชโอรสเติบโตใหญ่ พระราชโอรสองค์โตได้ออกบวชนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ชื่อ ปุสสะ ซึ่งพระเจ้าชัยเสนได้นิมนต์ให้มาประทับในพระราชวัง และถวายภัตตาหารทุกวัน โดยพระองค์จะไม่ให้ใครได้ร่วมทำบุญด้วย ในกาลต่อมาเกิดศึกสงครามมาประชิดพระนคร พระราชโอรสทุกพระองค์ได้ออกปราบปรามจนสงครามสงบราบคาบ พระเจ้าชัยเสนทรงปลาบปลื้มและประทานพรแก่พระราชโอรสเหล่านั้นว่าถ้าปรารถนาอะไรก็จะมอบให้ เหล่าพระราชโอรสได้กราบทูลขอทำบุญถวายทานพระปุสสะองค์ละ 3 เดือน พระเจ้าชัยเสนไม่ทรงยินยอม แต่พระองค์ก็ยอมผ่อนผัน เพราะได้ลั่นพระโอรุแล้ว ทรงตรัสให้พระโอรสทำบุญกับพระปุสสะได้ในเวลา 3 เดือน เมื่อเป็นดังนี้ พระราชโอรสก็ตั้งให้เบิกเงินจากท้องพระคลังมาให้แก่เหล่าอำมาตย์มาจัดทำอาหารถวายพระปุสสะ เหล่าอำมาตย์ทั้งหลายรับไปปฏิบัติและกระทำด้วยความสุจริตใจเพียงในช่วงแรก ๆ เท่านั้น ต่อมาก็เกิดความโลภยกยอกเงินทอง อาหารและของถวายพระอรหันต์ เมื่อครั้งตายลง พวกเขาเหล่านั้นก็กลายเป็นเปรตที่อดอยากหิวโหยได้รับทุกขเวทนายิ่งนัก จึงพากันไปเข้าเฝ้าและถามพระกุกสันโธ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์แรกในภพที่คิดว่าควรทำอย่างไรจึงจะพ้นทุกขเวทนา ท่านก็ตรัสให้รอดถามพระพุทธรูปเจ้าองค์ต่อไป เมื่อล่วงมาถึงพระพุทธรูปเจ้าที่มีพระนามว่าพระโกนาคมโน เหล่าเปรตทั้งหลายก็ไปเข้าเฝ้า และถามอีกว่าควรทำอย่างไรจึงจะพ้นจากทุกขเวทนา ท่านก็ตรัสให้รอดถามพระพุทธรูปเจ้าองค์ต่อไปเช่นกัน ครั้นเมื่อล่วงมาถึงพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงพระนามว่าพระกัสสป เเหล่าเปรตทั้งหลายได้ไปเข้าเฝ้าและไปถามข้อความเท่านั้นอีก ท่านก็ตรัสตอบว่า ในอนาคตจะมีพระพุทธรูปเจ้ามีพระนามว่าพระสมณโคตโม เมื่อท่านตรัสรู้แล้วนั้นตัวนายอำมาตย์ที่รักษาท้องพระคลังที่เป็นเปรตจะกลับชาติมาเกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสาร และจะได้มีโอกาสทำบุญทำกุศลต่อไป

เมื่อล่วงมาถึงสมัยพระพุทธรูปเจ้าพระสมณโคตโม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้าองค์ที่สี่ เป็นพระพุทธรูปเจ้าที่มาจากตระกูลศากยวงศ์ เปรตอำมาตย์ที่รักษาท้องพระคลังได้มาเกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งพระองค์ก็ทำบุญทำกุศลอย่างมากมาย แต่ไม่ได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนี้ให้กับบรรดาญาติที่เป็นเปรตคนอื่น ๆ ที่ต่างเฝ้ารอรับเอาส่วนบุญส่วนกุศล เปรตญาติเหล่านั้นจึงไม่อาจทนรอได้แล้ว เพราะเวลาได้ล่วงเลยมานานมากนับหลายแสนกัป กว่าจะถึงสมัยพระพุทธรูปเจ้าองค์ที่สี่นี้เปรตเหล่านั้นต่างทนไม่ไหวจึงพากันออกมาหลอกลอน ขอส่วนบุญด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นที่น่าหวาดกลัว พระเจ้าพิมพิสารจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งพระองค์ก็ให้พระเจ้าพิมพิสารทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้เปรตญาติเหล่านั้น เมื่อได้ฟังเช่นนั้นพระเจ้าพิมพิสารก็กลับมาและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทธรูปเจ้าจนเปรตญาติเหล่านั้นพ้นจากทุกขเวทนาที่ได้รับต่างไปสู่อุทิศและไม่เคยมารบกวนพระองค์อีกเลย

มี หนันตี (2542 : 109) ได้กล่าวว่าเปรตมีอยู่ด้วยกัน 4 จำพวก คือ

1. เปรตที่ดำรงชีวิตด้วยการกินน้ำเลือดน้ำหนองเน่า
2. เปรตที่ร้องโหยหวนด้วยความหิวโหยอยู่เป็นนิจ
3. เปรตที่มีชีวิตอยู่ในกองเพลิงเป็นนิจ
4. เปรตที่ดำรงชีวิตด้วยบุญกุศลที่บุคคลอื่นอุทิศให้

เปรตจำพวกที่ 4 ที่ชาวบ้านต้องทำ “บุญแซน โคนตา” อุทิศส่วนกุศลไปให้ โดยหวังว่าผลบุญกุศลที่ทำไปนั้นจะส่งผลให้ญาติพี่น้องของตนเองหลุดพ้นจากการเป็นเปรต และไปเกิดเป็นสัตว์อื่นที่สูงขึ้นกว่าเดิม ต่อมาจึงขยายผลไปถึงเปรตจำพวกอื่น ๆ ด้วย ซึ่งชาวบ้านจะใช้คำว่า “บรรพบุรุษและบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว” เพื่อให้ได้ความหมายที่กว้างขึ้น นอกจากนั้นเหตุที่ทำบุญกันในเดือนนี้ก็เพราะว่าในตอนกลางคืน พระจันทร์จะอับแสง มีแสงสลัวและมีคกว่าเดือนอื่นๆ (นัยว่าพวกเปรตนี้กลัวความสว่างมาก ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน) โดยถูกลงทัณฑ์ทรมานให้ขึ้นมาปะปนกับมนุษย์บนโลก เพื่อเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องและรอรับส่วนบุญทั้งจากญาติพี่น้องและบุคคลอื่น โดยผ่านพิธีกรรมการทำบุญอุทิศไปให้สิ่งที่น่าสนใจก็คือคำว่า โคนตา ของชาวมอญ เป็นการแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมในระบบครอบครัวที่นับถือญาติทางมารดา (matrilineal society การที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ในสังคม) แม้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันจะเป็นสังคมที่นับถือญาติทั้งสองฝ่าย คือทั้งบิดาและมารดา แต่เนื่องจากแนวปฏิบัติเมื่อแต่งงานแล้ว การตั้งครอบครัวใหญ่มักจะมาอยู่ทางฝ่ายหญิง จึงทำให้สายสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเอียงมาทางฝ่ายหญิงมากกว่า ความสัมพันธ์ชนิดนี้ในสังคมเขมรจะเด่นชัดมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพราะคำเรียกชื่อเครือญาติในการลำดับบรรพบุรุษจะเรียกว่า ยาย-ตา เท่านั้น

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการสัมภาษณ์พระอธิการดวง จันทมโม เจ้าอาวาสวัดอมรินทราวารี และนายสมศักดิ์ วิทยาวงศา ซึ่งเป็นไวยาวัจกร สรุปได้ว่า แซน โคนตามีตำนานเล่าขานซึ่งปรากฏในศิโรตาสถูตรว่า ในสมัยพุทธกาลพระเจ้าพิมพิสาร เป็นพระมหากษัตริย์เมืองพาราณสี คืนหนึ่งท่านเข้าไปนอน ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 หรือตรงกับวันแซน โคนตา ท่านก็นิมิตเห็นภาพคนผอมบาง บางคนก็ไม่มีเสื้อผ้าใส่ ตัวใหญ่แต่ปากเท่ารูเข็ม พอท่านตื่นบรรทมก็รีบไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วเล่าเรื่องราวให้พระพุทธเจ้าได้รับทราบ พระพุทธเจ้าก็บอกว่าเมื่อคืนนั้นภาพที่พระเจ้าพิมพิสารเห็นนั้นเป็นญาติของท่านที่ตายไปหลายปีแล้ว อยากจะได้ส่วนบุญจากท่าน ให้ท่านกลับไปทำบุญให้กับเปรตเหล่านั้น พระเจ้าพิมพิสารก็นิมนต์พระพุทธเจ้าเป็นประธานและพระสงฆ์อีก 500 รูป เพื่อจะทำบุญ เมื่อตักตักท่านก็นอนอยู่ แต่ปรากฏว่ายังมีเสียงอยู่อีก ท่านก็รีบไปถามพระพุทธเจ้า และได้คำตอบว่าเนื่องจากไม่ได้มีการกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้เขา ทำให้เขาไม่ได้รับบุญกุศลนั้น หลังจากนั้นพระเจ้าพิมพิสารก็ไปปฏิบัติตาม ปรากฏว่าไม่ได้ยินเสียงใด ๆ ตั้งแต่นั้นเป็นต้น

มา ดังนั้นจึงถือเป็นที่มาว่าเวลาทำบุญเสร็จจะต้องมีการกวาดน้ำนี้ถึงญาติที่ล่วงลับให้มารับส่วนบุญกุศลดังกล่าว (สัมภาษณ์วันที่ 10 ตุลาคม 2557)

ในการสัมภาษณ์นายบุญมาก พอกสนิท สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของการแซน โฉนตาไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด และใครเป็นผู้เริ่มในการประกอบพิธีกรรมนี้ แต่น่าจะถือกำเนิดมาจากความเชื่อของชาวบ้าน ที่เชื่อว่าทุกคนเมื่อตายไปต้องเป็นเปรตอยู่ในเมืองนรกนานชั่วกัปชั่วกัลป์ เมื่อถึงช่วงเดือนสิบ พญายมจะอนุญาตให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นมารับส่วนบุญส่วนกุศลจากลูกหลาน ดังนั้นคนไทยเชื้อสายเขมรจึงต้องมีการประกอบพิธีกรรมแซนโฉนตาในช่วงเวลาดังกล่าวทุกปี (สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2557)

ในการสัมภาษณ์นายวิมล ชุ่มสูงเนิน กล่าวว่าแซนโฉนตามีตำนานหนึ่งกล่าวว่าในรอบปี ยมทูตผู้คุมจะปล่อยเปรตทั้งหลายออกมาจากเขตรัศมีขึ้นมาท่องเที่ยวบนโลกมนุษย์ให้มาเยี่ยมญาติตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ช่วงนี้ถือเป็นวันปล่อยเปรต ช่วงนี้เองวิญญาณเปรตจะเดินทางไปเฉพาะที่วัดเท่านั้น เพื่อรอรับเอาส่วนบุญที่หมู่ญาติพี่น้องลูกหลานของตนทำบุญอุทิศให้ ถ้าไม่พบญาติพี่น้องลูกหลานของตนไปทำบุญอุทิศให้ที่วัดใดวัดหนึ่ง วิญญาณเปรตจะเดินทางไปหาหมู่ญาติพี่น้องที่วัดอื่น ๆ ใกล้เคียงกันต่อไปจนครบ 7 วัด 7 วา ถ้าไม่พบญาติของตนมาอุทิศให้ที่วัดใดวัดหนึ่งเลย วิญญาณเปรตจะนั่งร้องไห้สาปแช่ง ให้พี่น้องหมู่ญาติทั้งหลายให้ฉิบหายตกต่ำ หากินไม่รุ่งเรืองให้อดอยากจนชั้นแค้นตทุกข์ได้ยากต่าง ๆ นานาประการ หากพบญาติพี่น้องลูกหลานทำบุญอุทิศให้ก็จะให้พรลูกหลานว่า “ออยกันเซ็นปรา จำเซ็นปราเบ็ย” (หมายถึง ให้ถือศีลห้า รักษาศีลแปด) และให้พรให้หากินรุ่งเรือง ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายเชื่อง ชมเมิน สรุปได้ว่าการทำบุญทุกบุญในสังคมเขมรสุรินทร์ เขาจะต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (แซนชมอจ) บอกปฐุ่่าตายายทุกครั้ง ความผูกพันกับปฐุ่่าตายาย ความซาบซึ้งในพระคุณของบรรพบุรุษจึงมีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ตามประวัติเล่าว่าบุญนี้เชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้ว จะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมากและเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชก็จะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลานคืน วิญญาณเหล่านั้นก็เดินทางมาไกลแสนไกล เมื่อมาถึงมนุษย์โลกแล้ว ก็จะไปยังวัดบ้านเกิดของตนเอง บ้างก็พักได้ร่มไม้ บ้างก็พักอยู่ใต้ต้นศาลา บ้างก็พักอยู่ใต้ถุนวัด ในลักษณะยื่นชะเง้อบ้าง นอนบ้าง นั่งทนต์อระโหยแรงบ้าง แต่ละคนมีรูปร่างซูบโซ่ เหน็ดเหนื่อย หิวโซ่ ฝ้าชะเง้อชะแง้มองดูทางประตูวัด เพื่อจะได้เห็นลูกหลานของตนได้ทำบุญอุทิศให้ จะได้ค้ำน้ำ ได้กินอาหารให้มีเรี่ยวแรงและอีกประการหนึ่งการไปอยู่ในยมโลกก็จะคิดถึงลูกหลานมาก อยากเห็นหน้า อยากได้พบเห็น อยากได้รับการยอมรับนับถือจาก

ลูกหลานทั้งหลาย การรอกอยนี้จะรอกอยวันแล้ววันเล่า เมื่อไม่เห็นก็วิ่งชมชานไปหาตามวัดวาอารามต่าง ๆ 7 วัด หากไม่เห็นลูกหลานทำบุญให้เลย ก็จะนึกน้อยใจ เกลียดโกรธ สาปแช่งต่าง ๆ นานา ขออย่าให้ลูกหลานทำมาหากินเจริญก้าวหน้าเลย บางคนก็บ่นรำพึงโทษตนเองว่า อนิจจาตัวกูหนอ ตอนมีชีวิตอยู่ไม่พยายามสร้างบุญกุศล เพราะไว้ใจลูกหลานจะทำบุญให้ดังที่ตนเคยทำบุญให้ตายายของตน ที่ไหนได้ลูกหลานของตนไม่สนใจใยดีเลย เขาลืมเรลั่นแล้ว เขาลืมความหลังที่เราเคยโอบอุ้มรับใช้ แต่ถ้าหากว่าวิญญาณเหล่านั้นได้รับการต้อนรับดีได้รับบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ก็จะอวยชัยให้พรให้ทำมาหากินเจริญรุ่งเรืองร่ำรวย อยู่เย็นเป็นสุข (สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2557)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สามารถสรุปประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์ได้ว่า แซนโฎนตาไม่มีการบันทึกประวัติความเป็นมาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด เพียงแต่มีตำนานเล่าขานซึ่งปรากฏอยู่ในศิโรกฤษฎาสูตรว่า เมื่อครั้งพระเจ้าพิมพิสารทรงนิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์เพื่อรับภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น รุ่งเช้าพระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปรับมหากทานในพระราชนิเวศน์ ส่วนพวกเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ได้รับรอกอยทาน พระองค์ทรงลืมนุทิสส่วนบุญไปให้พวกเปรตญาติ พวกเปรตญาติที่รอกอย เมื่อไม่ได้รับผลบุญจึงเสียใจ ในคืนนั้นจึงได้พากันร้องโหยหวนน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่งในที่ใกล้พระราชนิเวศน์ที่บรรทม พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงตกพระทัย พอรุ่งเช้าจึงทรงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลเรื่องเสียงนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เสียงร้องนั้นเป็นเสียงเปรตญาติของพระองค์มารอส่วนบุญที่เมื่อวันก่อนพระองค์ถวายทาน แล้วมิได้อนุทิสแก่พวกเขา พวกเขาจึงพากันผิดหวังและมาส่งเสียงร้องดังกล่าว และได้รับคำแนะนำให้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้พวกเขา จึงเป็นที่มาของพิธีกรรมแซนโฎนตาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาสามารถส่งส่วนบุญอุทิศส่วนกุศลได้ถึงผีหรือญาติผู้ล่วงลับแน่นอนคือการกรวดน้ำ ขณะที่พระสงฆ์สวดบทพระคาถา นั้นเอง ถ้าญาติหรือลูกหลานประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาและทำบุญอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จมีเงินมีทองใช้ แต่ถ้าไม่ทำพิธีแซนโฎนตาผีบรรพบุรุษก็จะ โกรธและสาปแช่งญาติหรือลูกหลานไม่ให้มีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพฝืดเคืองไม่ราบรื่น ดังนั้นลูกหลานของชาวไทยเขมรทุกรุ่นจึงต้องประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตามาทุกปีจนถึงบัดนี้

2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละแวก จังหวัดสุรินทร์

2.2.1 ความเชื่อแซนโฎนตาในอดีต

พระอธิการช่วง จิตโสภโณ. (2554, น.77) ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัด

สุรินทร์ มีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต เพราะว่ามีมีการจัดงานต่าง ๆ หรือการเดินทางไกลไปในที่ต่าง ๆ ก็จะมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้คุ้มครองเพื่อความปลอดภัย และเป็นการส่งเสริมคนในสังคมให้สามัคคีเป็นปึกแผ่น เหตุนี้เองพิธีกรรมและประเพณียังคงอยู่ในสังคม เป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาและขัดเกลาคนในสังคมให้ยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม กล่าวคือมีความกตัญญู เคารพเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการประสานสัมพันธ์กันในเครือญาติพี่น้องสายโลหิตอีกด้วย ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีกันมายาวนานแล้ว ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมายาวนาน เพราะบรรพชนได้มอบสิ่งนี้เป็นมรดกให้กับลูกหลานรุ่นหลัง โดยผูกพันกับความเชื่อด้านความขลังความศักดิ์สิทธิ์ด้วย ส่วนใหญ่แล้วจะเคร่งครัดเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ซึ่งเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่ จึงมีความเชื่อ 3 ลักษณะผสมกัน คือความเชื่อที่สืบทอดมาจากรูปธรรมในชุมชนท้องถิ่นเดิม ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา

พระอริการชยรัตน์ ญาณวีโร. (2553, น.79) จากวิทยานิพนธ์เรื่องความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาวอีสาน กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก ระบุว่า คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องโลกหน้ามีจริงนั้น แนวคิดทางพระพุทธศาสนาอัสตงไว้ว่า สัตว์จะต้องถือกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งหรือภพภูมิใดภพภูมิหนึ่ง จนกว่าจะบรรลอรหัตผล ทำลายกิเลสจนหมดสิ้น ก็ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ความเชื่อเรื่องเปรตทางพระพุทธศาสนานั้น สืบเนื่องจากเค้าเรื่องของญาติพระเจ้าพิมพิสารที่ตายไปแล้ว เกิดเป็นเปรต พระองค์จึงทรงอุทิศส่วนบุญไปให้ และเป็นมูลเหตุให้ชาวพุทธนิยมทำบุญกวาดน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้เป็นเปรตในปรโลก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเชื่อว่าญาติจะได้รับส่วนบุญที่ญาติอุทิศไปให้ เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีความหมาย 2 ด้านคือ ผู้ล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลกและผู้ตาย ส่วนในทัศนะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายที่หลากหลายออกไปสรุปได้ว่า เปรต คือ ผู้ที่ตายไปจากโลกมนุษย์แล้วไปเสวยผลแห่งกรรมที่ตนได้กระทำไว้ เช่นเปรตสูงเทียมสวรรค์ เปรตไฟไหม้ทั้งตัว เป็นต้นมูลเหตุให้เกิดเปรตอันเกิดอนุสัย 3 อย่าง และอกุศล 3 อื่นๆ อีก เช่น ความเห็นผิดจากคลองธรรม หากพิจารณาในแง่ของบุญกรรมของเปรตจะเห็นว่า เกิดจากการกระทำกรรมชั่วทางกายเรียกกายทุจริต การกระทำทางวาจาเรียกว่าจิตทุจริต และการกระทำทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต

เพชรภรณ์ โสคำภา. (2537, น.61) จากวิทยานิพนธ์เรื่องพิธีกรรมแซนโดนตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ระบุว่า การประกอบพิธีกรรมแซนโดนตาถือเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับชาวไทยเขมร การแซนโดนตาแสดงออกให้เห็นถึงการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ เป็นพิธีกรรมที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอัน

เดียวกันในสังคม เพราะชาวไทยเขมร มีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นเป็นผู้สามารถให้คุณและให้โทษแก่ผู้มีชีวิตอยู่ได้ คอยดูแลปกป้องลูกหลานผู้มีชีวิตอยู่ตลอดเวลา และชาวไทยเขมรจะจัดพิธีเช่นสรวงเป็นประจำทุกปี ในวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 เพื่อเช่นสรวงบรรพบุรุษของชาวไทยเขมรที่ปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขไม่ว่าจะในด้านการประกอบอาชีพการงาน ความอุดมสมบูรณ์ของการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม ตลอดจนการประสบความสำเร็จในชีวิตทุก ๆ ด้าน ดังนั้นการจัดพิธีกรรมเช่น โคนตาจึงเป็นการแสดงออกถึงการตอบแทนบุญคุณหรือการแสดงความกตัญญูรู้คุณนั่นเอง

มณี พะยอมยงค์. (2536, น.70) กล่าวว่า การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นเกิดขึ้นเพราะความรักความผูกพันของลูกหลานที่ให้การเคารพภักดีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะเมื่อเวลาที่บุคคลเหล่านี้มีชีวิตอยู่ได้ทำคุณประโยชน์ให้ลูกหลานมากมาย และเมื่อบรรพบุรุษเหล่านี้ตายจากไป ลูกหลานที่อยู่เบื้องหลังต้องทำหน้าที่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติจึงต้องมีการบูชา เช่น สรวง กราบไหว้ และทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ส่งไปให้ หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเชื่อกันว่าอาจจะได้รับโทษต่าง ๆ นานาจึงต้องทำการบูชากราบไหว้ให้ช่วยบันดาลความสุขมาให้ เมื่อการกระทำดังกล่าวได้แสดงออกบ่อย ๆ จึงเกิดความเชื่อเต็มทีและฝังลึกลงไปในชีวิตประจำวันของแต่ละคน

ยศ สันตสมบัติ. (2537, น.214) ได้กล่าวถึงความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์ ในความหมายกว้างๆ คือการบวงสรวงบูชาหรือการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ ศาสนาตามทัศนะทางมานุษยวิทยาจึงบ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ดังนั้นศาสนาและความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ศาสนาอาจจัดว่าเป็นวัฒนธรรมทางนามธรรมที่มีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมทางรูปธรรม การทำความเข้าใจศาสนาเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แรกเริ่มทีเดียวศาสนาและความเชื่อถือกำเนิดจากความกลัว ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ และความสงสัยในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจได้ ไม่ว่าจะเป็นความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว พายุฝน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ภาวะเกิด แก่ เจ็บ ตาย ฯลฯ ทำให้เกิดความกลัวและเชื่อว่าต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจลึกลับอยู่เหนือปรากฏการณ์เหล่านี้ ซึ่งสามารถคลอบคลอคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ฉะนั้นมนุษย์จึงพยายามหาวิธีการอ่อนน้อมเอาใจหรือต่อรองกับอำนาจลึกลับของธรรมชาติด้วยการบูชาบนบานหรือเช่น ไหว้ ความเชื่อและพิธีกรรมของประเพณีเช่น โคนตาก็อยู่ในความหมายที่กล่าวมาแล้ว

สัทธา อริยะธุกันต์. (2542, น.1225) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีในประเพณี แชน โคนตาของชาวไทยเขมรว่า ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้น จะมีเค้าจากศาสนาพุทธที่เชื่อว่า เมื่อผู้ตายไปแล้วจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ทำดีจะได้ไปสวรรค์ กลุ่มที่ทำชั่วทำบาปก็จะตกนรก เป็นสัตว์นรกผีหรือเปรต พวกเหล่านี้จะได้รับทัณฑ์ทรมานมากน้อยต่างกัน เมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พญายมจะอนุญาตให้ผีเหล่านี้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลานได้ ผีจะพักอยู่ที่วัดและคอยดูทางว่า ลูกหลานของตนจะมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตนบ้างหรือไม่ ถ้าลูกหลานมาทำบุญอุทิศส่วนกุศล พวกตนก็จะได้รับและเมื่ออิมหันาสารายู ก็จะพากันอวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้าวรแล้วไม่เห็นลูกหลานมาทำบุญก็จะสาปแช่งไม่ให้ความสุข ความเจริญ ช่วงของเป็นตุง (วันสารทเล็ก) ไปหาเป็นทม (วันสารทใหญ่) มีระยะเวลา 15 วัน หลังจากนั้นจะต้องกลับไปปรับกรรมในนรกภูมิตามเดิม

สุเมธ คงสวัสดิ์. (2531, น.71-72) กล่าวว่า การนับถือผียายตา ผีบ้าน ผีกระตอมตา (ชาวบ้านเรียก เนี่ยะตา อยู่ที่ศาลปู่ตา) ซึ่งเชื่อว่าผียายตาเป็นผีที่คุ้มครองลูกหลาน พิธีกรรมที่เด่นชัดที่สุดที่แสดงออกถึงการนับถือผียายตาคือเทศกาลเดือน 10 ในวันแรม 15 ค่ำ มีการเช่นผียายตาที่เรียกกันว่า แชน โคนตา พิธีเช่น โคนตา ที่จัดขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 นั้น ตอนเช้าจะมีพิธีที่วัด ตอนบ่ายจะมีการปล่อยเรือกาบกล้วย ซึ่งบรรจุอาหารคาวหวานไว้แล้วนำไปวางตามมูมถนหรือปล่อยลงน้ำ ในการปล่อยจะพุดในทำนองส่งตายกลับก็ได้ สมัยก่อนถือว่าลูกหลานที่อยู่ห่างไกลจะต้องมาร่วมพิธีวันเช่น โคนตา และถือว่าเป็นวันสนุกสนานกัน จะหยุดงาน 1 วัน

คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาสุรินทร์. (2533, น.33) ตามประวัติเล่าว่าผู้ที่ตายไปแล้วเชื่อว่าจะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมากและเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชก็จะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางกลับมาเยี่ยมลูกหลานคือวิญญาณเหล่านั้นก็เดินทางมาไกลแสนไกล เมื่อมาถึงมนุษย์โลกแล้วก็จะไปยังวัดบ้านเกิดของตนเอง บ้างก็พักอยู่ได้ร่มไม้ บ้างก็พักอยู่ใต้ถุนศาลา บ้างก็พักอยู่ใต้ถุนวัด ในลักษณะการยื่นชะง้อ บ้างนอนแกร่ว บ้างนั่งท้อระโหยโหยแรง แต่ละคนมีรูปร่างซูบโซ่เหน็ดเหนื่อย หิวโซ่ ฝ้าชะเง้อชะแง้มองดูทางประตูวัด เพื่อจะได้เห็นลูกหลานของตนได้มาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ จะได้ดื่มน้ำ ได้กินอาหารให้มีเรี่ยวแรง และอีกประการ การไปอยู่ในยมโลกอันไกลโพ้นก็แสนสลดจะคิดถึงลูกหลาน อยากเห็นหน้า อยากให้เห็นความคิดใจที่ได้พบกัน อยากได้รับการยอมรับนับถือจากลูกหลานทั้งหลาย การรอคอยนี้จะรอคอยวันแล้ววันเล่า ทนหิวรออยู่เมื่อไม่เห็นหลายวันแล้ว ก็วิ่งชมชานไปหาตามวัดวาอารามต่าง ๆ 7 วัด หากไม่เห็นลูกหลานทำบุญให้เลย ก็จะนึกน้อยใจ เกลียด โกรธ สาปแช่งต่าง ๆ นานา ขออย่าให้

มันทำมาหากินเจริญก้าวหน้าเลย บางคนก็บ่นรำพึงรำพันโทษตนเองว่า อนิจจาตัวกูหอน ตอนมีชีวิตอยู่ไม่พยายามสร้างบุญกุศล เพราะไว้ใจว่าลูกหลานจะทำบุญให้ดังที่พวกตนเคยทำบุญให้ตายของตน ที่ไหนได้ลูกหลานของตนไม่สนใจใยดีเลย เขาลืมเรลีน เขาลืมความหลังที่เราเคยโอบอุ้มรับใช้ ซักผ้าอุจจาระ ปัสสาวะ เขาลืมความรักที่เราเคยให้ ตารักหลานยิ่งนัก หลานเอาไม้ตีหัวตาไปก็ ๆ ตาก็หัวเราะดีใจว่า เออหลานข้าโตแล้วรู้จักตีหัวหยอกตาเป็นแล้ว ตายายไม่เคยโกรธหลานเลย

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการสัมภาษณ์นายจุกา บุตรเทศ สรุปได้ว่า พิธีกรรมแซน โฉนตาเกิดจากความเชื่อของคนไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนคอยดูแลคุ้มครองลูกหลาน ดังนั้นเมื่อถึงช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชจะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางมาหาลูกหลานใน โลกมนุษย์ เพื่อมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานได้ทำบุญให้ หากไม่เห็นลูกหลานก็จะไปตามหาที่วัดต่าง ๆ จนครบ 7 วัด จึงเป็นที่มาของการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาที่จะต้องกระทำทุกปี หากไม่กระทำวิญญาณบรรพบุรุษก็จะสาปแช่งให้การประกอบอาชีพของตนไม่ราบรื่น ติดขัด ไม่มีความสุข (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นางเกื้อย คำวิชัย สรุปได้ว่าชาวบ้านในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถา ตามหลักไสยศาสตร์ซึ่งเชื่อกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ เมื่อมีการจัดพิธีทางพุทธศาสนา มักจะมีพิธีกรรมต่าง ๆ ตามลัทธิของพราหมณ์ควบคู่กันไปด้วยเสมอ มีการนับถือผีสง เหวคา เหวรูป บางหมู่บ้านจัดให้มีศาลประจำและมักมีเทวรูป ส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ประดิษฐานอยู่ทุกแห่ง เรื่องเวทมนตร์คาถาถือว่าเป็นของขลัง ยังมีผู้เชื่อถือและนิยมเรียนกันมา เพราะถือว่าคุ้มตัวเองได้ ความเชื่อเรื่องผีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ถ้ามีการเจ็บป่วยและมีอาการแปลก ๆ ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ชาวบ้านก็จะใช้วิธีการโหลมมีวด (การเล่นแม่่มด) เป็นการรักษาผู้ป่วยแบบหนึ่ง (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายนำ ระเมียดดี ได้กล่าวว่าความเชื่อเรื่องแซน โฉนตามีปัจจัย 2 ประการ คือ ความเชื่อ และเรื่องของศาสนา ซึ่งเรลีนเป็นสายพานทางสุวรรณภูมิ สายนี้จะเดินทางมาด้วยเรือมาขึ้นเกาะที่นครศรีธรรมราช ที่ประเทศเวียดนาม กัมพูชา แล้วก็ไทย จึงได้ชื่อว่าดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งวัฒนธรรมมาพร้อมกับศาสนา ก็กลายเป็นความเชื่อ ส่วนจะเคร่งหรือไม่เคร่งก็อยู่ในชุมชนตรงนั้นเดิมที่มีอยู่แล้ว แต่ความเป็นปึกแผ่นทำให้วัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรม วิธีการความเชื่อก็คงไม่แตกต่างกันมากนัก เช่นในจังหวัดสุรินทร์ จะเรียกว่า “แซน โฉนตา” ที่เกิดจากความเชื่อว่าจะหากเรากระทำบาปกรรมมาก เมื่อตายไปจะต้องตกนรกนานชั่วกัปชั่วกัลป์ ซึ่งจะไม่สามารถรับส่วนบุญส่วนกุศลจากลูกหลานได้ นอกจากในช่วงวันสารทเดือนสิบที่จะปล่อยให้บรรพบุรุษมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้เท่านั้น (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นางรายีน บุตรเทศ มีความเชื่อว่าพิธีกรรมแซนโฎนตาเป็น พิธีกรรมการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ตลอดจนเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรดาญาติที่ล่วงลับไป แล้ว เมื่อถึงวันแซนโฎนตาญาติพี่น้องที่ไปทำงานในกรุงเทพ ก็จะกลับมาพร้อมตัวกันจัดเตรียม อุปกรณ์สำหรับเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษของตน โดยเชื่อว่าการบูชาเช่นไหว้จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญความสำเร็จในการประกอบอาชีพ หากไม่ปฏิบัติจะเกิดสิ่งชั่วร้ายขึ้นแก่ครอบครัว ด้วย เหตุนี้จึงต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอและเป็นสิ่งที่มีค่าที่จะต้องปฏิบัติต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์พระสนอง อภินนุโท สรูปได้ว่าวันแซนโฎนตามีความเชื่อ เรื่องผีบรรพบุรุษว่ามีอยู่จริง เป็นความเชื่อจากศาสนาพุทธว่าเมื่อคนเราตายไปแล้วหากทำความดีจะได้ขึ้นสวรรค์ หากทำความชั่วก็ต้องตกนรก หากลูกหลานไม่ทำบุญไปให้หรือไม่ไปร่วมพิธีกรรม ผีบรรพบุรุษอาจจะไม่พอใจและส่งผลให้การตำมาหากินไม่ราบรื่น เพราะถูกปรตที่เป็นญาติ สาปแช่ง ด้วยความเชื่อเช่นนี้ ชาวบ้านจึงต้องพยายามจัดพิธีกรรมแซนโฎนตา เพื่อหวังประโยชน์ให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตน ครอบครัวจะมีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน นอกจากนี้พิธีกรรม แซนโฎนตายังสะท้อนให้เห็นถึงความสมัครสมานสามัคคี ความรักใคร่กลมเกลียวของญาติพี่น้อง ร่วมสายโลหิตอีกด้วย (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2557)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสรุปได้ว่าคนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้ว จะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราช ปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นมาก และเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชก็จะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้น ได้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลาน โดยจะไปรอลูกหลานที่วัด ถ้ารอหลายวันแล้วยังไม่เห็นลูกหลานมาก็จะไปตามหาที่วัดวาอารามต่าง ๆ จนครบ 7 วัด หากยังไม่เห็นลูกหลานทำบุญให้เลย ก็จะสาปแช่งให้การตำมาหากินอย่าเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าหากวิญญาณเหล่านั้นได้รับบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ตำมาหา กินเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมเหล่านี้จึงเกิดการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องด้วยความ เชื่อที่ว่าหากไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมจะเกิดสิ่งชั่วร้ายขึ้น การปฏิบัติพิธีกรรมตาม ความเชื่อเหล่านี้ จึงทำให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้น เมื่อถึงวันสารทเดือนสิบ ซึ่งตรงกับ วันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันก็จะกลับมาพร้อมตัวกันเพื่อ จัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษของตน ซึ่งวิลาวัณย์ ประวาสุข และคณะ ได้สรุปว่า ความเชื่อในพิธีกรรมแซนโฎนตาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรไว้ 4 ด้าน คือ

1) ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีจริง เป็นความเชื่อจากศาสนาพุทธว่า เมื่อผู้ตายไปแล้วจะไปอยู่ใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ดีจะไปสวรรค์ กลุ่มที่ทำชั่วทำบาปก็จะตกนรกใช้เวรกรรมในนรก

2) ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง หากปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้วจะทำให้ผู้ปฏิบัติโชคดีในด้านชีวิตความเป็นอยู่

3) ความเชื่อในด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ถ้าหากลูกหลานไม่ทำบุญ ไม่ดูแลตายก็จะส่งผลให้ลูกหลานได้รับความลำบากหากินก็ฝืดเคือง

4) ความเชื่อในเรื่องค่านิยมมักให้ความสำคัญกับผู้ชายมาก ผู้ชายต้องเป็นผู้นำครอบครัว มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ฝ่ายหญิงจะต้องให้ความเคารพกับผู้ที่ผู้นำครอบครัว มีหน้าที่คอยเลี้ยงดูลูกกับผิชอบงานในบ้าน เรื่องทุกอย่างต้องให้ผู้ชายเป็นผู้ตัดสินใจ สังเกตได้ว่าผู้นำในการประกอบพิธีแซนโถงตาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ยกเว้นหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตผู้ที่เป็นภรรยาจะทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีแซนโถงตาต่อไป

2.2.2 ความเชื่อแซนโถงตาในปัจจุบัน

ในการศึกษาเรื่องความเชื่อแซนโถงตาในปัจจุบันของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ และจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีดังต่อไปนี้

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2547, น.92) กล่าวว่าลักษณะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายในสังคมจารีต ไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพ หรือการทำเกษตรในที่ดินแปลงเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขาย มีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานในครอบครัว

3. มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น

4. มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัวและชุมชนนิยม เป็นความคิดเชิงเหตุผล บั๊จเจกชนนิยมและวัตถุนิยม

5. โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว

6. สถาบันทางสังคมต่างๆมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

7. การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้นแทนที่

ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์. (2557, น.274-284) กล่าวว่า การที่สิ่งใดจะเปลี่ยนแปลงไปนั้น เหตุผลที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สิ่งนั้นเปลี่ยนแปลงไปก็คือบริบทที่มีผลกระทบต่อสิ่งนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงของประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชาวไทยเขมรก็เช่นกัน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อต่อไปนี้

1. การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการประกอบพิธีกรรม
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ
3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
4. การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง
5. การเข้ามาของระบบอนามัยสมัยใหม่
6. การเข้ามาของระบบคมนาคม
7. การเข้ามาของระบบไฟฟ้า

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการสัมภาษณ์นายไพเราะ เฟื่องแจ่ม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมแซนโฎนตากล่าวว่า มีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะกลับมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ถูกหลานทำบุญอุทิศให้ปีละครั้ง หากกระทำพิธีกรรมดังกล่าวผีบรรพบุรุษก็จะคลันดาลให้มีแต่ความสุขความเจริญ การทำนาก็จะได้ผลผลิตจำนวนมาก ข้าวปลามีความอุดมสมบูรณ์ แต่สำหรับตนบางปีที่ต้องไปทำงานต่างจังหวัดห่างไกลและไม่สามารถเดินทางมาร่วมพิธีกรรมได้ ก็จะให้ภรรยาเป็นผู้มาร่วมทุกปีโดยมิเคยขาด ส่วนตนก็จะจุดธูปเทียนบอกกล่าวที่ทำงานแทน (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557)

จากการสัมภาษณ์นางคำพัก ชุ่มสูงเนิน กล่าวว่าตนมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฎนตาวาเมื่อถึงวัน โฎนตา พระยายมราชจะปล่อยวิญญาณของบรรพบุรุษให้มาหาลูกหลาน เนื่องจากตั้งแต่เกิดมาก็ได้เห็นปู่ตายาย พ่อแม่ ประกอบพิธีกรรมนี้มาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลูกหลานก็มาทำพิธีกรรมที่บ้านของตน แต่ด้วยความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองและต้องทำมาหากิน ลูกหลานก็ไม่ได้มาประกอบพิธีกรรมทุกปีเหมือนเช่นในอดีต ความเชื่อดังกล่าวก็ลดลงหรือเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของบ้านเมืองด้วย (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายกำพล พอกสนธิ กล่าวว่าตนไม่ได้มาร่วมพิธีกรรมทุกปี เนื่องจากต้องออกไปทำงานที่ต่างจังหวัดซึ่งห่างไกล ไม่สามารถกลับมาร่วมพิธีกรรมได้ เพราะค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงมากไม่เหมือนในอดีตที่เครื่องเซ่นไหว้ส่วนใหญ่จะทำเอง แต่ปัจจุบันต้องใช้เงินในการซื้อเกือบทุกอย่าง ซึ่งราคาก็สูงตามการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ ทำให้ไม่สามารถ

มาร่วมพิธีกรรมได้ทุกปี ดังนั้นก็ส่งผลให้ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมดังกล่าวก็ลดลงตามไปด้วย จะสังเกตได้จากคนในช่วงวัยรุ่นที่ความเชื่อพิธีกรรมแซน โทนาแตกต่างกันไปจากความเชื่อเดิมอย่างมาก เพราะบ้านเมืองเข้าสู่ความเจริญทางด้านสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาก แต่สำหรับบ้านละลมก็ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมแซน โทนาอยู่ โดยมีการปรับรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อความเหมาะสมตามยุคสมัยและให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวแม้จะทำให้วัฒนธรรมความเชื่อเดิมเปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ยังคงสาระสำคัญของการประกอบพิธีกรรมแซน โทนาให้คงอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองได้ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2557)

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สรุปได้ว่า ความเชื่อของพิธีกรรมแซน โทนานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ 1) พบว่าผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นผู้สูงอายุจะมีความเชื่อพิธีกรรมแซน โทนาอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต้องการบุญกุศลจากลูกหลาน 2) พบว่าผู้เข้าร่วมที่เป็นวัยรุ่นจะมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซน โทนาที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความเจริญของเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่ต้องดิ้นรนเพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง ส่งผลให้ความเชื่อดังกล่าวต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ที่ต้องใช้สิ่งของที่มียาคาไม่สูงนัก แต่ก็ยังคงพยายามรักษาสาระสำคัญของพิธีกรรมแซน โทนาให้คงอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ได้เป็นอย่างดี

2.2.3 พิธีกรรมแซนโทนาในอดีต

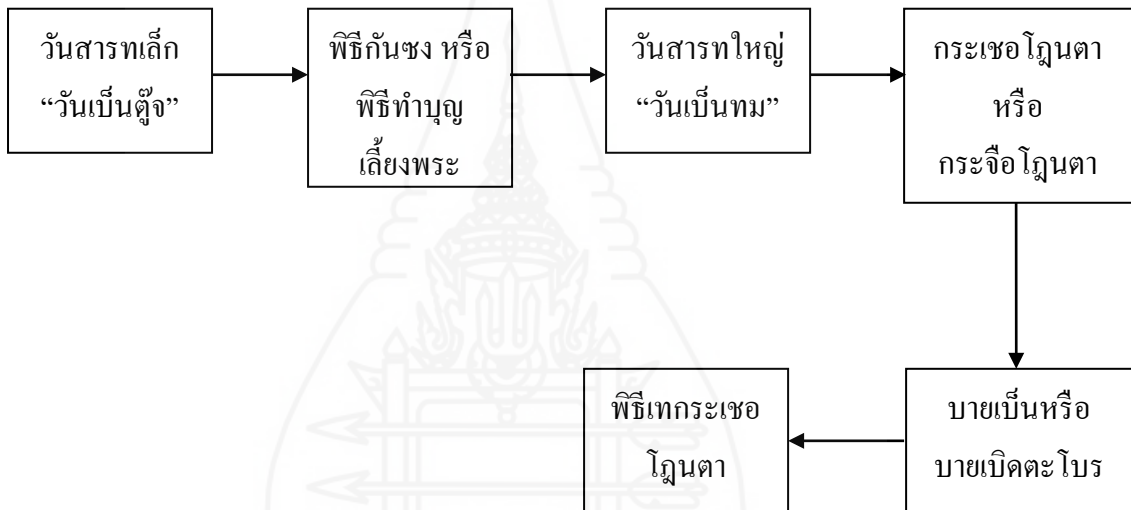
ในการศึกษาเรื่องพิธีกรรมแซน โทนาในอดีต ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิทยานิพนธ์ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ณรงค์ชัย ปีกุณกรัษต์. (2555, น.2 - 19) กล่าวว่า พิธีกรรมหมายถึงแบบแผนหรือพฤติกรรมที่ถือปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนของระเบียบวิธีซึ่งเกี่ยวข้องกับการบูชาต่อบุคคลหรือสิ่งทีเคารพนับถือด้วยเครื่องสักการะหรือด้วยสิ่งอันพึงบูชา ตามความเชื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส

พิธีกรรมมีความสำคัญที่ถือว่าเป็นปฏิบัติการเชิงนามธรรมที่นำไปสู่ความสุขทางใจ โดยมีองค์ประกอบรูปธรรมที่เป็นสัญลักษณ์สื่อของสิ่งที่เชื่อว่ามีผลต่อความรู้สึกที่ดี เป้าหมายของพิธีกรรมอยู่ที่การสื่อสารติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นสื่อที่สัมผัสได้ด้วยจิตใจ เมื่อนมนุษย์เกิดความทุกข์ ไม่สบายใจ เศร้าระทม ผิดหวัง ไร้ที่พึ่งและความหวังหรือเพื่อนำไปสู่ความสุข ความสมหวัง นำไปสู่พลังและกำลังใจที่ต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นหนทางไปสู่ความสุขความสบายใจและความสมหวัง

ดวงใจ คำรงสุทธิพงศ์. (2542, น.12) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมสร้างขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ โดยเชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วย่อมมีความสบายใจและมีความหวังในชีวิต และเชื่อว่าพิธีกรรมจะนำไปสู่สิ่งที่มุ่งหวังไว้ ดังนั้นพิธีกรรมที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นวิธีที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้มีอำนาจในการคลบนัดลอะไรต่าง ๆ ให้ และมนุษย์ต้องให้บางสิ่งบางอย่างเป็นการตอบแทน รูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนานเข้าก็มีความซับซ้อนมีการจัดระเบียบ มีแบบแผนขั้นตอนจนเกิดเป็นพิธีกรรมเพื่อสังเวช บูชา ผีสง เทวดา เทพเจ้าต่าง ๆ

กนกพร จิตรมานะโรจน์. (2553, น.13) ได้ลำดับขั้นตอนพิธีแซน โฉนตา ดังนี้

ภูมิจิต เรื่องเดช. (2546, น.131 - 132) ระบุว่า พิธีกรรมแซน โฉนตา จะประกอบพิธีกรรม 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 จัดในวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า "เป็นตุ้ง" (วันสารทเล็ก) ซึ่งชาวบ้านจะจัดพิธีกรรมแซน โฉนตาไม่ค่อยใหญ่โตนัก เมื่อเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ และจัดทำขนม ข้าวต้ม บายเป็นไว้เสร็จแล้ว พอถึงรุ่งเช้าก็จะทำอาหารคาวหวาน ร่วมกับเครื่องเซ่นไหว้ที่เตรียมไว้นำไปทำบุญตักบาตรที่วัด เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ นับเป็นวันเริ่มต้นทำบุญแซน โฉนตา

ครั้งที่ 2 จัดในวันแรม 14 - 15 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันประกอบพิธีแซน โฉนตาที่สำคัญมาก เรียกว่า "เป็นทม" (สารทใหญ่) โดยจะจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เสิร์บอาหารต่าง ๆ ล่วงหน้าหลายวัน เพราะต้องจัดสิ่งของมากกว่าในวันเป็นตุ้ง ช่วงเช้าของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 แต่ละครอบครัวจะเตรียมทำขนม ข้าวต้ม อาหารคาวหวาน และผลไม้ต่าง ๆ โดยจะมีพิธีแซน โฉนตา

ในระดับครอบครัว และระดับเครือญาติตามเวลาที่เหมาะสม จนกระทั่งถึงเวลา 6 โมงเย็น แต่ละครอบครัวจะนำเสบียงอาหารต่างๆ ไปใส่กระเชอโคนตาไปร่วมในพิธีแซนโคนตาที่วัดร่วมกัน และในวันรุ่งเช้า คือวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 แต่ละครอบครัวจะจัดเตรียมอาหารคาวหวาน ข้าวต้ม ข้าวกระยาสารท ผลไม้ บายเบ็น และกรวย 5 อัน ไปทำบุญที่วัดร่วมกัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ โดยจะมีพิธีจูนโคนตา (เทกระเชอโคนตา) และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อเสร็จพิธีแซนโคนตาแล้ว ผู้นำครอบครัวจะหยิบเอาอาหารคาวหวาน ข้าวต้มมัด ผลไม้ และบายเบ็น อย่างละเล็กน้อย ห่อใบตองเอาไปเซ่นไหว้พระเบริยะภูมิเสร (พระภูมินาหรือผีนา) ขอให้พระแม่โพสพช่วยปกปักรักษาข้าวในนาให้เจริญงอกงาม

ศิริพร สุเมธรัตน์ (2543) ได้อธิบายว่า การเริ่มต้นของประเพณีแซนโคนตามีระเบียบในการปฏิบัติ ดังนี้

1. วัน “เป็นตุ้จ” (วันสารทเล็ก) เป็นพิธีเซ่นไหว้ทำบุญล่วงหน้าเพื่อให้วิญญาณได้เสวยบุญอุ้มหน้าสำราญมีกำลังวังชาที่จะเดินทางจากยมโลกมาเยี่ยมลูกหลาน พิธีกรรมจะเริ่มจากวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ตอนเช้าเป็นการเตรียมตัวจัดหาสิ่งของที่ประกอบพิธีเซ่นไหว้ เมื่อเตรียมเครื่องเซ่นครบเครื่องแล้ว เวลาบ่ายจะประกอบพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ

2. พิธีกันซง (กันสงฆ์) เป็นพิธีกรรมที่ต่อเนื่องจากวัน “เป็นตุ้จ” โดยเริ่มจากแรม 1 ค่ำ จนถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ระยะเวลา 14 วันนี้ ชาวบ้านหรือญาติพี่น้องจะนำข้าวปลาอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัดทุกวัน โดยไม่ให้ขาดตอนเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายหรือวิญญาณบรรพบุรุษทุกวัน

สุรัช รัตนพนาวงษ์. (2549, น.9) ประเพณีแซนโคนตานี้เริ่มต้นขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเรียกวันแรกนี้ว่าวัน “เป็นตุ้จ” (สารทเล็ก) โดยการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษครั้งแรกกระทำในวันนี้ และจะกระทำการเซ่นไหว้ครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 รุ่งขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันสุดท้ายของงานจะเรียกวันนี้ว่าวัน “เป็นทม” (สารทใหญ่) และในช่วงระหว่างวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 จนถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 นั้น บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวและชาวบ้านคนอื่น ๆ ต้องไปทำบุญถวายจันทน์พระทุก ๆ วัน มิได้ขาด เรียกว่า เทศกาลบุญกันสงฆ์ (บุญเลี้ยงพระ) เหตุที่เรียกอย่างนี้เพราะตลอดช่วงเวลาของประเพณีแซนโคนตานี้ ชาวบ้านต้องหมั่นไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัดทุกวันและต้องรักษาศีล 5 ให้ครบถ้วน ซึ่งกินเวลารวมตลอดเทศกาลนานถึง 17 วัน

สารภี ขาวดี. (2559, น.138) ระบุว่าประเพณีแซนโคนตาใช้ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดประเพณี ดังนี้

1. วันเตรียมงาน ช่วงก่อนวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 10 ทุกปี ชาวไทยเชื้อสายเขมร จะจัดเตรียมข้าวของ เครื่องใช้ ขนมนมเนย ผลไม้อื่น ๆ ตามสมัยนิยม และเครื่องไทยธรรม เพื่อนำไปวัดให้พระสงฆ์สาวกอุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณ

2. พิธี โชคคารเบ็ณฑ์ตุง เป็นพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์เป็นผู้สวดส่งบุญแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ รวมถึงญาติมิตรผู้ล่วงลับ

3. พิธี กั้นซ็อง คือ การถือปฏิบัติจากญาติโยม โดยการอุปัฏฐากพระสงฆ์ ในช่วงที่ไม่มีการออกบิณฑบาต

4. พิธี ฉลองซ็อง คือ พิธีกรรมบอกระยะสิ้นสุดของการกั้นซ็อง จัดขึ้นที่วัดช่วงเช้าวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10

5. พิธี แชน โฉนตา คือ การบูชาผีบรรพบุรุษประจำครอบครัวและสายตระกูล

6. พิธี จุน โฉนตา เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติต่อคนเป็น คือ การสงเคราะห์ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต

7. พิธี จะกันเจอโฉนตา คือ การนำขนม ข้าวต้ม หมาก พลู บุหรี่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร เป็นต้น ใส่กระเชอ ตะกร้าหรือกระจาด ตกแต่งให้สวยงามตามฐานะ แล้วนำไปประกอบพิธีสวดมนต์เย็นที่วัด และมีพิธีเทกระเชอในช่วงเช้ามืดของอีกวัน

8. พิธี โชคคารเบ็ณฑ์ทม เป็นการทำบุญตักบาตรในวันพระแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ

9. พิธี จุน โฉนตาหลบสรุก เป็นพิธีกรรมเพื่อส่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษกลับในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 และเป็นพิธีท้ายสุดของงานประเพณี

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการสัมภาษณ์พระสนอง อภินนุโท กล่าวว่าพิธีกรรมแซน โฉนตาแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

1. ช่วงเบณฑ์ตุง (สารทเล็ก) เริ่มตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เบณฑ์มาจากภาษาบาลีว่า ปิณฑะ แปลว่า ก้อนข้าว ซึ่งในช่วงเบณฑ์ตุงนี้เป็นช่วงระยะเวลาของการทำบุญเรียกว่า กั้นซ็อง หรือ กั้นสงฆ์ คือการเอาข้าวปลาอาหารไปถวายพระทุก ๆ วัน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ ถึง 14 ค่ำ เดือน 10 นับเป็นวันเริ่มต้นพิธีกรรมแซน โฉนตา

2. ช่วงเบณฑ์ทม (สารทใหญ่) ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันที่มีความสำคัญที่สุดของพิธีกรรมแซน โฉนตา ซึ่งลูกหลานจะต้องเตรียมสิ่งของ ข้าวปลา อาหาร เพื่อทำพิธีจุน โฉนตา ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่ญาติพี่น้องสายตระกูลเดียวกันจะได้มาพบปะสังสรรค์กันด้วยถือเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขและสนุกสนาน ในช่วงเวลาเบณฑ์ทมจะต้องมีการเตรียม “บายเบ็น”

หรือ บายเบิดตะโบร” โดยชาวบ้านจะนำเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนกลมๆ เล็กๆ เท่าปลายนิ้วมือ หรือบางครั้งก็เอาข้าวเหนียวมาหุงด้วยน้ำมันมะพร้าวแบบข้าวทิพย์ ปั้นเป็นก้อนๆ วางบนพานก่อน เป็นกองทรงกรวย เมื่อกองเสร็จแล้วก็ใส่เงิน 1 บาท บนยอด เอาไม้ไผ่เล็กๆ มาเสียบบนยอดข้าว บิณฑ์อีกที มีหมากอ่อนที่ผ่าซีกบาง ๆ เสียบที่ยอดของไผ่อีกข้าง จากนั้นเอาใบตองทำกระทงปิดข้าง นอกอีกชั้น แล้วจะนำไปสวดมนต์ที่วัดตอนคืนวันแรม 15 ค่ำ พร้อมกับกะเชอ โฉนตา พอช่วงเช้า ประมาณตี 4 ก็จะมีการสวดมนต์อีกครั้ง ก่อนจะมีการทำพิธี “จะกันเชอโฉนตา” ช่วงบ่ายลูกหลาน จะเอากาบกล้วยหรือกาบมะพร้าวมาทำเป็นรูปเรือสำเภา เอาอาหารขนมมมเนยใส่ลงไป แล้วนำไป ลอยลงแม่น้ำ เพื่อเป็นการบอกกล่าวส่งวิญญาณบรรพบุรุษกลับไปสู่ยมโลกตามเดิมเป็นอันเสร็จพิธี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายหัด บุตรเทศ สรุปได้ว่าพิธีกรรมแซน โฉนตาจะ แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาคือช่วงเบณฑ์ตุง และช่วงเบณฑ์ทม ซึ่งแต่ละช่วงเวลาก็จะมีการประกอบ พิธีกรรมที่แตกต่างกัน เช่น ช่วงเบณฑ์ตุง จะมีพิธีกันซ็อง หรือ กันสงฆ์ แปลว่าการถือพระสงฆ์หรือ ถือสังฆทาน แต่ความหมายแท้จริงคือการการกันไม่ให้พระสงฆ์ออกจากอาวาสนั้น โดยเราจะเป็น ผู้รับใช้ปฏิบัติจากพระภิกษุสงฆ์ตลอดระยะเวลา 15 วัน ส่วนช่วงวันเบณฑ์ทมก็คือวันประกอบ พิธีกรรมแซน โฉนตาที่บ้านของผู้ที่มีความอาวุโสสูงสุดของตระกูล ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาคิพี่น้องจะ ได้กลับมาพบกันปีละหนึ่งครั้ง (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นางชาติ บุตรเทศ สรุปได้ว่าการแซน โฉนตาจะต้องมีการ เตรียมงานล่วงหน้า โดยจะต้องเตรียมภาชนะต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม และ การเตรียมเครื่องเช่น ใหว้ต่าง ๆ เช่น ขนม ผลไม้ รวมทั้งอาหารคาว หวาน ซึ่งในอดีตจะต้องมี การทำขึ้นเอง ไม่มีการซื้อเหมือนเช่นในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะการทำข้าวต้มมัดที่เป็นเอกลักษณ์ของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา เมื่อเตรียม สิ่งของเรียบร้อยแล้วจะต้องนำสิ่งของเหล่านั้นมาประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สรุปได้ว่า

พิธีกรรมแซน โฉนตาในอดีตประกอบด้วยช่วงเวลา 2 ช่วง คือช่วงเบณฑ์ตุง (สารทเล็ก) และช่วงเบณฑ์ทม (สารทใหญ่)

เบณฑ์ตุง เริ่มตั้งแต่ช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 จะมีการเช่น ใหว้ พิ บรพบุรุษ และรุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะนำอาหาร ขนม ข้าวต้มมัดไปทำบุญ “คาร” ที่วัด เพื่อหวังว่าผลบุญจะช่วยให้อุญญาบรรพบุรุษได้อิ่มหนำสำราญมีเรี่ยวแรงเดินทางมาหา ลูกหลาน นอกจากนี้ยังเป็นช่วงเวลาที่มีการประกอบพิธีกรรม “กันซ็อง” หรือ “กันสงฆ์” คือการนำ

ข้าวปลาอาหารมาอุปฐากพระภิกษุสงฆ์ต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 15 วัน เมื่อถึงวันสุดท้ายก็จะมี พิธีกรรม “ฉลองห้อง”

เบณฑท์ม (สารทใหญ่) กระทำกันในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นช่วงเวลา ที่ญาติพี่น้องจะต้องมารวมกันในสายตระกูลเพื่อทำพิธีกรรมแซน โฉนดา เป็นช่วงเวลา ที่ทุกคนจะได้ พบปะรวมญาติกัน เพื่อเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษในตระกูลของตนเอง นอกจากนั้นสามารถร่วมกันร้อง รำทำเพลงสังสรรค์กันอย่างสนุกสนาน ต่อจากนั้นก็จะมีพิธีกรรม “จูน โฉนดา” เป็นพิธีกรรม การ ตอบแทนบุญคุณให้กับญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการไหว้ขอพรญาติผู้ใหญ่ใน สายตระกูลที่เคารพนับถือก็ได้ เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมที่บ้านแล้ว ช่วงเย็นก็จะต้องไป ประกอบพิธีกรรมฟังพระสวดมนต์ที่วัด เพื่อเตรียมทำพิธีกรรม “จะกันเจอ โฉนดา” ในช่วงเช้ามืด ของวันรุ่งขึ้นประมาณตี 4 และทุกคนก็จะกลับไปเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อมาประกอบพิธี “โชดคาร” ที่วัดในช่วงเช้าอีกครั้ง หลังจากนั้นช่วงบ่ายหรือเย็นก็จะทำพิธี “จูน โฉนดาสีอบสุก” เป็นอันเสร็จพิธีกรรมแซน โฉนดา

2.2.4 พิธีกรรมแซนโฉนดาในปัจจุบัน

การศึกษาพิธีกรรมแซนโฉนดาในปัจจุบันของชาวบ้านละลม จังหวัด สุรินทร์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตการณ์ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดของ การประกอบพิธีกรรมแซนโฉนดาของชาวบ้านละลม ได้ 3 ช่วงระยะเวลา ดังนี้

1. วันเริ่มต้นพิธีกรรมแซนโฉนดา

จากการสังเกตการณ์ร่วมกับการสัมภาษณ์นายบุญมาก พอกสนิท และ นางพิพัฒน์ พอกสนิท ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและผู้สูงอายุของตระกูลพอกสนิท สรุป ได้ว่าช่วงเช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันเตรียมงานหรือเป็นวันเริ่มต้นของการประกอบ พิธีกรรมแซนโฉนดา โดยชาวบ้านละลมจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนและจัดเตรียมข้าวของ เครื่องใช้ อาหารคาวหวาน ขนมต่าง ๆ ซึ่งการเตรียมก็ไม่ยุ่งยากมากเพราะส่วนมากจะเป็นสิ่งของที่ หาได้ในหมู่บ้าน เพื่อเตรียมประกอบพิธีกรรมในช่วงเย็น เรียกว่า “ปะก็อล” คือการเช่นไหว้ให้ผี บรรพบุรุษให้มารับประทานอาหาร เพื่อจะได้มีเรี่ยวแรงมาหาลูกหลาน หรือรอลูกหลานที่วัดจนถึง ช่วงวันเบณฑท์ม การประกอบพิธีกรรมนี้คล้ายกับการทำพิธีแซนโฉนดาในวันเบณฑท์ม แต่การจัด พิธีกรรมนี้จะไม่ค่อยใหญ่โตนัก ซึ่งผู้นำในการประกอบพิธีกรรมหรือผู้สูงอายุจะเป็นผู้ประกอบ พิธีกรรมที่บ้านของตน โดยที่ลูกหลานยังไม่ได้มาเข้าร่วมพิธีกรรม

ช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เวลาประมาณห้าโมงเย็น เมื่อเตรียม เครื่องเช่นไหว้แล้ว ก็เริ่มต้นด้วยการจุดธูป เทียน ปักไว้ที่อาหารคาวหวานต่าง ๆ และกล่าวนะโม 3 จบ ตามด้วยบทเรียกบรรพบุรุษว่า

“ไฉย เวเลียบาน ไฉยเวเลียเบิก ไฉนเนะ ก็คือละครเคว ไฉนเน โฉนตา
ชมอัญเจิญขม้อจยัย ขม้อจตา (เรียกชื่อญาติ) โมโสบประสา กระจาอาหารบุเจีย เดลโกนเจาบาน
ตระเตรียมเรียบปะก็อลคุดอย โสบออยเมียนกำลังเคิรเพลัว โทวนิวจำโกนเจา แอ้วัด”

แปลความได้ว่า

“วันนี้วันดี ถึงช่วงเทศกาลวันแซน โฉนตา ขอเชิญศิบรรพบุรุษปู่ย่าตายาย
มารับประทานอาหารที่ลูกหลานได้เตรียมไว้ เพื่อจะได้มีกำลังไปรอลูกหลานทั่ววัด”

ขณะที่กล่าวเรียกก็จะรินน้ำเปล่า น้ำหวาน เหล้า เบียร์ใส่แก้ว จุดยาสูบ
วางไว้สักครู่ สมมติว่าศิบรรพบุรุษรับประทานเสร็จแล้วจะแบ่งข้าวปลาอาหาร หมากพลู บุหรี่อย่าง
ละเล็กละน้อยใส่ห่อใบตองแล้วนำไปวางไว้นอกบ้านได้ต้นไม้ เรียกว่า “ปะจिर” (ออกไปเสีย) การ
ทำพิธีนี้มีความเชื่อว่าศิบรรพบุรุษจะได้นำห่อข้าวปลาอาหารนี้ไปไว้รับประทานระหว่างการ
เดินทาง หรือไปฝากผู้ที่ไม่ได้มารับเครื่องสังเวยในครั้งนี้

พอรุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นวันพระ ชาวบ้านก็จะทำอาหาร
คาวหวาน รวมทั้งเครื่องเช่น ไหว้ต่าง ๆ นำไปทำบุญตักบาตรที่วัดเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล
ให้ศิบรรพบุรุษ

ภาพที่ 4.1 การประกอบพิธีกรรมในช่วงวันเริ่มต้นของพิธีกรรมแซน โฉนตา

2. วันเบณฑ์ตุง (สารทเล็ก)

จากการสังเกตการณ์ร่วมกับการสัมภาษณ์นายเชื่อง ชมเมิน ซึ่งเป็นนำใน
การประกอบพิธีกรรมของตระกูลชมเมิน สรุปได้ว่า วันเบณฑ์ตุงตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และ
ตรงกับวันพระ ช่วงเช้าชาวบ้านละลุมจะทำอาหารคาวหวาน และเขียนชื่อบรรพบุรุษของตนเองลง
ในกระดาษนำไปทำบุญ “คาร” ที่วัดอมรินทราวารี

สารภี ขาวดี. (2559, น.139) ระบุไว้ว่า “คาร” เป็นพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์
เป็นผู้สวดอุทิศส่งบุญแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ รวมถึงญาติมิตรผู้ล่วงลับ เรียกได้ว่าเป็นพิธีที่
เกี่ยวพันกับทั้งมนุษย์-พุทธ (ศาสนา)-ผี เหตุที่ต้องมีพิธีนี้ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 คงสืบเนื่องจาก

ความเชื่อที่ว่า ถ้าบรรพบุรุษได้รับอาหารอย่างเต็มที่ วันรุ่งขึ้นก็จะมีเรี่ยวแรงเดินทางมาหาลูกหลาน เพื่อร่วมเป็นแขกสำคัญในพิธีเช่น ไหว้ที่จะจัดขึ้นภายในครอบครัววันแรม 14 ค่ำ เดือน 10

จากการสังเกตการณ์ร่วมพิธีกรรมแซน โฉนตาที่วัดอมรินทราวารี พบว่า ขั้นตอนพิธี “คาร” เริ่มจากการที่ไวยาวัจกรจะทำ “กัน โตงคาร” จำนวน 4 ใบ ด้วยการนำอาหารคาวหวานจัดใส่จานแล้วนำไปตองที่ม้วนเป็นรูปทรงแหลมคล้ายเจดีย์มาครอบอาหาร บนยอดกัน โตงคารจะปักธูปสำหรับไว้จุดเวลาประกอบพิธี เมื่อพระสงฆ์และชาวบ้านมาพร้อมเพรียงกันที่ศาลาวัดแล้ว ไวยาวัจกรประจำวัดจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ชาวบ้านกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีลพร้อมกัน เจ้าอาวาสวัดอมรินทราวารีให้ศีล

ไวยาวัจกรกล่าวอาราธนาธรรม พระสงฆ์จะนำค้ายสายสิญจน์มาคล้องที่กัน โตงคารและกาละมังที่ชาวบ้านเขียนรายชื่อบรรพบุรุษไว้ ไวยาวัจกรจุดธูปที่ยอดกัน โตงคาร พระสงฆ์จะเริ่มสวดบทซัมมะสังคินีมาติกา บทบังสุกุลตาย บทมหาปัญญา และบทอิโรกขทสุตร (สำหรับบทสวดนี้ก็แล้วแต่บางวัดจะกำหนดว่าจะสวดบทใด) เมื่อพระสงฆ์ชักผ้าบังสุกุลเสร็จ ไวยาวัจกรก็จะเผากระดาษรายชื่อบรรพบุรุษที่ชาวบ้านนำมา ชาวบ้านกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ถือเป็นอันเสร็จพิธี “คาร”

ภาพที่ 4.2 การทำพิธี “คาร” ของชาวบ้านละลมที่วัดอมรินทราวารี

ต่อจากนั้น ไวยาวัจกรจะนำสำรับอาหารมาถวายพระพุทธรูป ชาวบ้านช่วยกันยกสำรับอาหารคาวหวานมาถวายพระสงฆ์ เมื่อเจ้าอาวาสวัดฉันท์ดาหารเสร็จก่อนก็จะเทศนาสั่งสอนชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องประวัติความเป็นมาและความสำคัญของการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา และกำหนดระยะเวลาการถือ “กันสงฆ์” เมื่อพระสงฆ์ฉันท์ดาหารเรียบร้อยทุกรูปแล้ว พระสงฆ์ก็จะสวดบทกรวดน้ำ และให้พร จากนั้นชาวบ้านจะกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยพร้อมกัน ถือเป็นอันเสร็จพิธี

ในช่วงวันเบญจตุง ยังมีพิธีที่สำคัญอีกพิธีหนึ่ง คือ “พิธีกันสงฆ์”

ศิริพร สุเมธรัตน์. (2543, น.28) ระบุว่า พิธีกันสงฆ์ (กันสงฆ์) เป็นพิธีที่ชาวบ้านจะดูแลอุปฐากพระภิกษุสงฆ์ตลอดระยะเวลาตามที่กำหนด อาจจะทำอาหารไปวัดเป็นประจำหรือผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปก็ได้

จากการสังเกตการณ์ร่วมกับการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ วิทยาวงศา ซึ่งทำหน้าที่ไวยาวัจกรประจำวัดอมรินทรารารี สรุปได้ว่าพิธีกันสงฆ์ของวัดอมรินทรารารี ใช้ระยะเวลาถึง 13 วัน คือเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถึงวันแรม 13 ค่ำ เดือน 10 แต่จะใช้วิธีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันนำอาหารไปถวายพระ กล่าวคือโดยรอบวัดอมรินทรารารี มีพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมด 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านโลกยาง หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ หมู่ที่ 3 บ้านละลม หมู่ที่ 4 บ้านอังกัญโพธิ์ และหมู่ที่ 15 บ้านโลกเพชร

สำหรับขั้นตอนการประกอบพิธีนั้น ชาวบ้านจะจัดสำรับอาหารตามจำนวนพระสงฆ์ และเตรียมสำรับหนึ่งไว้ถวายพระพุทธรูป เมื่อยกไปถวายพระแล้ว จะเหลือไว้ 1 สำรับ เพื่อทำพิธี โดยมีพระสงฆ์รูปหนึ่งออกมารับอาหาร ไวยาวัจกรจะนำกล่าวคำถวาย ดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ พร้อมกัน แล้วว่าตามดังนี้

อุกาสะ อิมัสมิง ทานะ สีลาชัง เยวะ อิมานิ ภิกขานิ สะสุปะพัญญะชานานิ สะขาตะนิยะ โภชะนิยานิ สะอุทะกานิ สะพะลาณี สัพพะเสชชานิ พุทธัสสะ ปะมุขัสสะ ภิกขุสังฆัสสะ เสสาสา มะเนรัลสะ อุปาสะกัสสะ โอนชะยามะฯ (ว่า 3 จบ) ก็ยกถวายโดยคนหนึ่งยกบาตร คนหนึ่งยกน้ำ คนหนึ่งยกสำรับข้าวถวาย เมื่อพระภิกษุรูปนั้นรับแล้ว ก็คุกเข่าถือบาตรประคอง สวดถวายพระเถระดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ

อะยัง ปะฐะมะภาโค มะหาเถรัสสะ ปาปุณาติ อะวะเสสา ภาคา อัมมะหากัง ปาปุณันติ (สวด 3 จบ) ก็ยกภัตตาหารถวายพระสงฆ์ครบแล้ว พระฉันภัตตาหาร พระสงฆ์รูปที่ต้องทำหน้าที่เทศนาจะฉันภัตตาหารเสร็จก่อน แล้วจะเริ่มเทศนาสั่งสอนญาติโยมเกี่ยวกับเรื่องวันแชน โฉนตา บาปบุญคุณโทษ ความกตัญญูกตเวทิตี เป็นต้น เมื่อพระฉันเสร็จทุกรูปแล้ว ก็จะสวด “คาร” สวดติโรกฐทตสูตร สวดยะถาสัพพี ชาวบ้านกรวดน้ำและรับพรถือเป็นอันว่าเสร็จพิธี ซึ่งชาวบ้านจะกระทำพิธีเช่นนี้ทุกวัน จนกระทั่งถึงวันแรม 13 ค่ำ เดือน 10

ภาพที่ 4.3 ชาวบ้านมาประกอบพิธี “กันสงฆ์” ที่วัดอมรินทราวารี

ช่วงเช้าวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นการประกอบพิธีกรรมบอกระยะสิ้นสุดของพิธี “กันสงฆ์” เรียกว่า “ฉลองกันสงฆ์” การประกอบพิธีกรรมจะกระทำเช่นเดียวกับพิธีกันสงฆ์ทุกประการ เพียงแต่การ “ฉลองกันสงฆ์” พระสงฆ์จะเพิ่มการสวดบทมงคลสูตรเป็นบทสุดท้าย ถือเป็นการสิ้นสุดระยะเวลากันสงฆ์

หลังจากเสร็จพิธีกรรมที่วัดอมรินทราวารีแล้ว ชาวบ้านละลุมก็จะกลับบ้านเพื่อไปจัดเตรียมอุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ และเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เพื่อจะประกอบพิธีกรรมในช่วงบ่าย โดยเฉพาะการทำขนมพื้นเมืองของชาวไทยเชื้อสายเขมร เช่น อันซอมเสลิก โดงหรือข้าวต้มมัดใบมะพร้าว นมโชนหรือขนมฝักบัว นมกันจ็อบหรือขนมเทียน กระจยาสารท นมเนียล (เนียล แปลว่า ทะนาน) นมกันเต็ร้อมหรือชาวบ้านเรียกว่าโดนัทเขมร นมเนียงเล็ด หรือขนมนางเล็ด นมผการ์ันเจกหรือขนมดอกกำเจียก เป็นต้น (คำว่า “นม” ชาวไทยเชื้อสายเขมรหมายถึงขนม) รวมทั้งผลไม้ที่หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป

ภาพที่ 4.4 ชาวบ้านละลุมช่วยกันทำขนมที่ใช้ในพิธีกรรมแซนโถนตา

3. วันเบญจทัม (สารทใหญ่)

จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์นายเพื่อน นวลใส ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมของตระกูลนวลใส นายหัด บุตรเทศ เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมของตระกูลบุตรเทศ และนายวิมล ชุ่มสูงเนิน เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมของตระกูลชุ่มสูงเนิน สรุปได้ว่าวันเบญจทัมเริ่มจากวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่ชาวบ้านจะต้องจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร เพื่อต้อนรับดวงวิญญาณบรรพบุรุษ และยังถือว่าวันเบญจทัมเป็นวันรวมญาติอีกด้วย สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ มีดังนี้

1. ฟูก และหมอน โดยฟูกจะใช้วิธีการพับขึ้นมา 1 ทบ ให้เป็นส่วนหัวนอน แล้ววางหมอน หันหัวไปทางทิศตะวันออก นำผ้าขาวหรือผ้าไหมมาปูทับด้านบน
2. กรวยดอกไม้ 5 กรวย หรือขันธ 5 หมาก พลุ บุหรี่มวน ฐูป เทียน และเงินตามแต่ศรัทธา
3. ชุดเครื่องเซ่นไหว้ ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและความสะดวกของผู้ประกอบพิธีกรรมเท่าที่จะหามาได้ เช่น ไก่ต้ม เป็ดต้ม หัวหมู หมูสามชั้น เนื้อ ปลาอย่าง กบย่าง เครื่องในสัตว์ ขนมพื้นบ้าน เช่น อันซอม ขนมโชค ขนมเทียน ขนมเนยล ขนมมุก ขนมก้นเตี๋ยม ขนมนางเล็ด กระจ่างสารท ผลไม้ในท้องถิ่น เช่น ผลชวามาว ผลตุมกุก กกล้วย มะพร้าว เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันทั้งขนมและผลไม้ มีการหาซื้อเพิ่มเติมตามสมัยนิยม
4. น้ำอวดม เหล้าขาว น้ำเปล่า น้ำมะพร้าว บางครอบครัวจะทำสาโท และข้าวหมาก แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้น้ำอวดม เหล้าขาว เบียร์ เหล้าสี ที่หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป
5. เสื้อผ้าชุดใหม่ ได้แก่ ผ้าชิ้น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า และผ้าขาว พร้อมอุปกรณ์แต่งตัว เช่น แป้ง หวี กระจก สบู่ ยาสีฟัน ตามแต่จะจัดหาได้ตามความสะดวก
6. โภคกระดูกหรือรูปภาพของบรรพบุรุษ

ภาพที่ 4.5 อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแซนโถนตา

เมื่อการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้และญาติพี่น้องมาพร้อมกันแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมแซนโถนตาในช่วงบ่าย ไม่มีการระบุเวลาที่แน่นอนตายตัว แต่จะใช้การคาดเดาเวลาจากการที่ชาวบ้านต้องนำโค กระบือมากินน้ำกินหญ้าในช่วงเที่ยงเสร็จ ถือว่าเป็นเวลาที่เหมาะสม เพราะไม่ต้องกังวลใจเป็นห่วงสัตว์เลี้ยงของตน จะได้ใช้เวลาพบปะพูดคุยถามสารทุกข์สุกดิบ สังสรรค์ร่วมกับญาติพี่น้องได้เต็มที่ แสดงให้เห็นว่าแม้ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารจะสะดวกและรวดเร็ว แต่ชาวบ้านละลมห่วงก็ยังรักษา สืบทอดและยึดถือการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมของชาวชนบทอยู่มาก

หลังจากนั้น ก็จะไปเชิญญาติผู้อาวุโสและแขกเพื่อนบ้านใกล้เคียงให้มาร่วมพิธีกรรมเซ่นไหว้บอกกล่าวบรรพบุรุษที่บ้านของตน เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม “จูนโถนตา”

สารภี ขาวดี. (2559, น.152) ระบุว่า “จูนโถนตา” เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติต่อ “คนเป็น” คือการสงเคราะห์ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต คำว่า “จูน” หมายถึง ส่ง ไหว้ หรือมอบ ส่วนคำว่า “โถนตา” หมายถึง ขยายตา ในบริบทนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะปู่ย่าตายายที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่หมายรวมถึง พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ที่นับถือด้วย

ขั้นตอนของพิธี “จูนโถนตา” ลูกหลานจะจัดเตรียมสิ่งของขนมมณเฑียรอาหารหวานคาว ผลไม้ ข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้า เงิน เป็นต้น นำมามอบให้กับพ่อแม่หรือญาติผู้อาวุโสในตระกูลของตน เริ่มจากการนำพานขันธุ์ 5 พร้อมกับวางเงินไว้ในพานนั้นด้วย ขันทุนศิระชะยกข้าวของที่เตรียมมามอบให้พ่อแม่หรือญาติผู้อาวุโส พร้อมกับกล่าวว่า “โกนเจาโมจูนโถนตาเฮย” แปลความได้ว่า “ลูกหลานได้มามอบของให้ขยายตาแล้ว” ผู้อาวุโสก็จะกล่าวอวยพรให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญ อย่าได้ลำบาก ให้มีความร่ำรวย เป็นต้น

เมื่อลูกหลานทำพิธี “จูนโถนตา” เรียบร้อยแล้ว ก็จะช่วยกันนำข้าวของเครื่องเซ่นไหว้บางส่วนมาเพื่อประกอบพิธีกรรมแซนโถนตาให้กับผีบรรพบุรุษ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นผู้ที่อาวุโสที่สุดในตระกูล จตุรูป เทียนปักที่สำหรับเครื่องเช่นไห้ว กล่าวเชิญศิบรรพบุรุษเป็นภาษาเขมรว่า

“โมเวย แม เออว ตา ยัย กรบ ๆ คะเนย ชมอัญเชิญโมโสบบาย โสบ ประสา โคนจา มาเรียบ ตะตวล เนิวจำ กน็อง โรเคิล เบณฑท์ม แซน โฌนตา มาจนนำ เมียน มะนอง ”
แปลความได้ว่า

“ขอเชิญแม่พ่อ ยายตาทุก ๆ คน โปรดมารับประทานอาหารที่ลูกหลาน ได้จัดเตรียมไว้รอ ในช่วงวันแซน โฌนตา หนึ่งปีมีแค่ครั้งเดียว”

2. ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม ก็จะช่วยกันกล่าวเรียกชื่อดวงวิญญาณศิบรรพบุรุษของตน เพื่อให้มารับเครื่องเช่นไห้ว หลังจากนั้นจะรินน้ำเปล่าเพื่อให้ดวงวิญญาณ ได้ล้างเท้า ล้างมือเพื่อจะรับประทานอาหาร โดยกล่าวเชิญว่า "โมเวยตายัย ชมอัญเชิญโมเลียงเจิงเลียงโคเชิน"
แปลความได้ว่า “ขอเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษได้ล้างเท้าล้างมือก่อน”

3. เชิญให้ศิบรรพบุรุษได้มารับประทานอาหารที่ลูกหลานเตรียมไว้ โดยการรินน้ำ เหล้า น้ำหวาน สาโท น้ำมะพร้าวครั้งแรก และกล่าวเชิญว่า

“โมเวย โฌนตา สราก็เพอะ ตีกกะเลียงโค โคนจาเปราะแสรย เมียนนม เมียนเนก อันชอม ตุมเจก ตราว ตันโลง โคง สลา กระยาบูเจีย นมคล็อกนมเคลียเล็ยปวงปีวะ เมียนนมเนอเจริญชมัวะ บานเล็กขนะคะขนีออน ปะก้อลจุนแคเบณฑท์แซนระเดิว ก็ชมโมโสบโอบซาออยะ แอ็ด โมเวยโม”

แปลความได้ว่า

“ขอเชิญศิบรรพบุรุษมารับเครื่องเช่นไห้ว มีทั้งเหล้า น้ำ ที่ลูกหลานหญิงชายได้จัดเตรียมไว้ มีทั้งขนมมมเนย ข้าวต้มมัด กล้วย เผือก มัน มะพร้าว หมากพลู กระยาสารท และขนมอื่น ๆ อีกมากมายหลากหลายชนิด ที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ในช่วงวันสารท ก็ขอให้มารับประทานอาหารให้อิ่ม ขอเชิญมา” เมื่อรินครั้งแรกเสร็จ ก็จะทิ้งช่วงสักพักหนึ่งก่อนจะรินครั้งต่อไป

4. การรินครั้งที่สอง ก็จะกล่าวคำเชิญว่า “โมเวยโม โมโสบโอบซา ออย จแอ็ด โสบเจริญเฮย ก็เพอะตีกตาม ยะจะเป็ยกกอ โสบเรื่อย ๆ มันบากปะเต็อนเต” แปลความได้ว่า ขอเชิญให้มารับประทานอาหารให้อิ่มหน้า แล้วก็ดื่มน้ำ เพื่อจะได้ไม่ติดคอ ทานไปเรื่อย ๆ ไม่ต้องรีบร้อน”

5. จากนั้นจะแบ่งอาหารจากเครื่องเช่นไห้วอย่างละเล็กอย่างละน้อยใส่ลงในใบตอง เพื่อจะนำไปให้กับผีไร้ญาติที่ไม่สามารถเข้ามารับเครื่องเช่นไห้วได้ แล้วนำไปวางไว้ตามรั้วบ้านหรือตามใต้ต้นไม้ พร้อมกล่าวเชิญว่า

“โมเวย ขมอจ อากาแซ อากวะ อาเควีน แคลเคิรตามเคนิยโม แต่เลิงเปตี้
ยะมันบาน เยิงบาน โยกโมออยโสบแอกรอมเฮย เนิมคะเนียโมโสบออยจแอ็ด โรคก็ลือบ โทวสดับ
โลกสวคมนตรีแอ่วัด”

แปลความได้ว่า

“ขอเชิญผีไร้ญาติ ทั้งที่ตาบอด และพิการเดินไม่ได้ ที่เดินตามกันมา แต่
ขึ้นบ้านเราไม่ได้ เราได้นำอาหารให้มารับประทานข้างล่าง ทานให้อิ่ม แล้วก็กลับไปพึ่งพระสวค
มนตรีที่วัด”

6. เข้าสู่การรินเป็นครั้งที่ 3 เพื่อให้ผีบรรพบุรุษได้ล้างปาก และอาบน้ำ
แต่งตัวเพื่อไปพึ่งพระสวคมนตรีที่วัด โดยกล่าวว่า

“โมเวยโม ตาเยียโสบปซาจแอ็ดเฮย ก็งูคติก เทอคลิวน โทวสดับโลก
สวคมนตรีแอ่วัด โรคก็ลือบโมเดกแอเปตี้ะนีองโกนนี่องจา”

แปลความได้ว่า

“ขอเชิญผีบรรพบุรุษได้รับประทานอาหารอิ่มแล้ว ก็ไปอาบน้ำ แต่งตัว
ไปพึ่งพระสวคมนตรีที่วัด เสร็จแล้วก็กลับมานอนที่บ้านกับลูกหลาน”

ซึ่งการรินจะกระทำ 3 ครั้ง ส่วนคำกล่าวแล้วแต่ใครจะกล่าวเรียกอย่างไร
ก็ได้ เป็นการสืบทอดกันทางมุขปาฐะไม่ได้มีการบันทึกบทเรียกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

7. ช่วงสุดท้ายเป็นการกล่าวขอพรจากผีบรรพบุรุษให้ช่วยปกป้อง ดูแล
คุ้มครองลูกหลานให้มีความสุขความเจริญ อย่าได้เจ็บ อย่าได้จน เสร็จแล้วก็ดับเทียน ถือเป็นอัน
เสร็จพิธีแซน โฉนตา จากนั้นญาติผู้อาวุโสก็จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกแขนให้ลูกหลาน หลังจาก
ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เรียบร้อยแล้ว ก็จะร่วมกันรับประทานอาหาร พุดคุยสนทนาถาม
สารทุกข์สุกดิบ และร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน

ภาพที่ 4.6 การประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาที่บ้าน

หลังจากประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเตรียมสิ่งของเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมที่วัดในช่วงค่ำ คือ กระเฉด โฉนตา คือการนำขนม ข้าวต้มมัด ผลไม้ น้ำเปล่า มะพร้าว หมากรุก บุษวี ข้าวเปลือก ข้าวสาร ต้นสาकु ต้นตะไคร้ ต้นข่า ต้นมัน ต้นเผือก ต้นกะเพรา รูป เทียน ตามแต่จะหาได้ใส่ลงในกระเฉด ตะกร้า หรือกระจาด แล้วตกแต่งให้สวยงามตามฐานะของตนเอง นำไปเพื่อประกอบพิธีสวดมนต์เย็นที่วัด

เมื่อทุกคนพร้อมกันที่วัดแล้ว ไวยาวัจกรจะนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวอาราธนาศีล จากนั้นพระสงฆ์จะ “สวดเชิรแจว” ชาวบ้านก็จะจุดเทียนที่กระเฉด โฉนตา เมื่อพระสงฆ์สวดจบในแต่ละวรรค เช่น

“แหตุกาติมเนย โนวะแหตุกาติมเมย สะแหตุกาติมเมย อะแหตุกาติมเมย แหตุสัมปะยุตตาติมเมย แหตุวิปะยุตตาติมเมย สะแหตุกาแจ้วะติมเมย แหตุกาแจ้วะติมเมย สะแหตุกาแจ้วะติมเมย โนแจ้วะแหตุ แหตุแจ้วะติมเมย แหตุสัมปะยุตตาแจ้วะติมเมย โนแจ้วะแหตุ แหตุวิปะยุตตา โขป็นนิติมเมย สะแหตุกาเป๊ะ อะแหตุกาเป๊ะแหตุโก๊จจะกั้งฯ ชาวบ้านจะกล่าวพร้อมกันว่า “โมเวัยโฉนตา” พร้อมกับรินน้ำมะพร้าว ทำเช่นนี้จนพระสงฆ์สวดเชิรแจวบจบ หลังจากนั้นพระสงฆ์จะสวดเตียน เป็นอันเสร็จพิธีในช่วงค่ำ

ภาพที่ 4.7 การจัดเตรียมกระเฉด โฉนตาเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมที่วัดในช่วงค่ำ

ช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้นตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เวลาประมาณตี 3 ชาวบ้านจะไปที่วัดอีกครั้งเพื่อประกอบพิธี “จะกระเฉด โฉนตา” ซึ่งชาวบ้านจะจัดเตรียม “บายเบณฑ์” ชาวบ้านมีความเชื่อว่าช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเวลาที่ดีสางจะออกหากิน

บายเบณฑ์ คือการนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนโรยด้วยงาคำ แล้วนำมาวางซ้อนกันเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และนำไปตองมา้วนให้เป็นทรงแหลมมาครอบ ปักรูป 1 ดอกตรงกลางกรวยกระทง ช่วงเช้ามืดชาวบ้านจะเตรียมทั้งกระเฉด โฉนตา และบายเบณฑ์มาร่วมในพิธีด้วย บายเบณฑ์นี้หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนำไปโปรยในทุ่งนา เนื่องจากมี

ความเชื่อว่าจะช่วยทำให้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ศัตรูพืชไม่มากัดกินข้าว ทำให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่มาก

ภาพที่ 4.8 บายเบณฑ์ที่จัดเตรียมเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมที่วัด

เมื่อชาวบ้านมาพร้อมกันแล้ว ไวยาวัจกรจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์จะสวดบททวัตติงสากระปาโฐ ปฏิจจสมุปบาท และให้พรญาติโยม จากนั้นจะเป็นขั้นตอนการ “จะกระเหมอ โฉนตา” โดยชาวบ้านจะแบกกระเหมอ โฉนตาไปที่ลานหญ้า และเทกระเหมอ โฉนตาพร้อมกัน เป็นการแสดงถึงความเสียสละและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษ และเปรตทั้งหลาย จะมารอรับประทานอาหารเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะกลับไปยังภูมิของตน เมื่อประกอบพิธี “จะกระเหมอ โฉนตา” เรียบร้อย ชาวบ้านก็จะกลับไปจัดเตรียม ข้าวปลาอาหารมาทำบุญตักบาตรวันพระแรม 15 ค่ำ เดือน 10 และประกอบพิธี “คาร” ในวันเบณฑ์ทวม ซึ่งจะกระทำเช่นเดียวกับการ “คาร” ในวันเบณฑ์ตุง

ภาพที่ 4.9 ชาวบ้านแบกกระเหมอ โฉนตาเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมจะกระเหมอ โฉนตา

ในช่วงเช้ามีวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 จะนำกาบกล้วยหรือกาบหมาก มาทำเป็นรูปเรือ นำอาหาร เมล็ดพืช เงิน และจุดเทียน 1 เล่ม แล้วนำไปลอยที่อ่างเก็บน้ำหรือลำคลองของหมู่บ้าน เป็นการประกอบพิธี “จวน โฉนตาหลบสรุก” หมายถึง พิธีกรรมส่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษกลับ และถือเป็นพิธีกรรมสุดท้ายของการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตการณ์ สรุปได้ว่า พิธีกรรมแซน โฉนตาสามารถแบ่งช่วงเวลาในการประกอบพิธีกรรมได้เป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1. วันเริ่มต้นพิธีกรรมแซน โฉนตา เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงเช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้เพื่อประกอบพิธี “ปะก้อล” โดยผู้อาวุโสจะประกอบพิธีดังกล่าว เป็นการเซ่นไหว้เรียกวิญญาณบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้เพื่อจะได้มีเรี่ยวแรงไปรอลูกหลานที่วัด ถือเป็นวันเริ่มต้นวันแซน โฉนตา

2. วันเบญท์ตัจ เริ่มต้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งช่วงเช้าจะมีการประกอบพิธี “คาร” เป็นพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์เป็นผู้สวดส่งบุญแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว หลังจากนั้นมีการกำหนดการประกอบพิธี “กันซ้อง” หรือ “กันสงฆ์” เป็นพิธีที่ชาวบ้านจะดูแลอุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ตลอดระยะเวลาตามที่กำหนด อาจจะทำอาหารไปวัดเป็นประจำหรือผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปก็ได้

3. วันเบญท์ทม วันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องเซ่นไหว้เพื่อประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา เช่น ฟูกและหมอน กรวยดอกไม้ 5 กรวย ชุดเครื่องเซ่นไหว้ น้ำอืดลม เหล้าขาว น้ำเปล่า เสื้อผ้าชุดใหม่ เมื่อจัดเตรียมข้าวของเสร็จเรียบร้อย ต่อมาก็จะประกอบพิธีกรรม “จวน โฉนตา” เป็นการสงเคราะห์ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต คือการที่ลูกหลานมอบข้าวของเครื่องใช้ เงินทอง แก่พ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็จะประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษร่วมกันในเครือญาติหรือตระกูลของตนเอง หลังจากประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาที่บ้านเรียบร้อยแล้ว ในช่วงเย็นชาวบ้านจะจัดเตรียมกระแฉอ โฉนตา และบายเบญท์ เพื่อไปประกอบพิธีสวดมนต์เย็นที่วัด และในช่วงเช้ามีคของวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะไปประกอบพิธี “จะกระแฉอ โฉนตา” และมาทำพิธี “คาร” ในช่วงเช้าอีกครั้ง ต่อมาช่วงเช้ามีควันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะนำกาบกล้วยหรือกาบหมาก มาทำเป็นรูปเรือ นำอาหาร เมล็ดพืช เงิน และจุดเทียน 1 เล่ม แล้วนำไปลอยที่อ่างเก็บน้ำหรือลำคลองของหมู่บ้าน เป็นการประกอบพิธี “จวน โฉนตาหลบสรุก” หมายถึง พิธีกรรมส่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษกลับ และถือเป็นพิธีกรรมสุดท้ายของการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา

การประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวบ้านละลม พบว่าชาวบ้านยังคงรักษาขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมไว้ เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนหรือลดสิ่งของเครื่องเช่นไฟสว่างตามความเหมาะสมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจ สภาพสังคม และการประกอบอาชีพ เช่น ขนบพื้นเมืองและเครื่องดื่มนานา ชาวบ้านจะไปซื้อตามท้องตลาดทั่วไป เนื่องจากมีความสะดวกและประหยัดเวลา สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้าง แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่มีต่อผีบรรพบุรุษผ่านการประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตาได้ จึงส่งผลให้พิธีกรรมแซนโฌนตายังคงอยู่กับชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ต่อไป

2.3 แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฌนตาของจังหวัดสุรินทร์

การศึกษาด้านแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฌนตาของจังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธีศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก. (2551, น.19) ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า การสงวนรักษาป้องกันดูแลเพิ่มคุณค่าปรับปรุงและพัฒนาไปใกล้เคียงที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สังคมและเทคโนโลยี ทั้งที่มีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โบราณวัตถุ โบราณสถานหรือส่วนของเมืองที่ไม่ได้มีการใช้สอยอีกต่อไปแล้วก็ได้ ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของเมืองตลอดจนสภาพแวดล้อม

พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ. (2555, น.104 - 105) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสารทของชาวจังหวัดสุรินทร์ไว้ 6 ประเด็น คือ

1. ควรมีการจัดเป็นพิธีสารทการทำบุญ “แซนโฌนตา” ในระดับหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของประเพณีสารทเดือนสิบ ตลอดจนให้มีการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง ในพิธีกรรมนี้เป็นประจำทุกปีและควรมีการรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนของประเพณีแซนโฌนตา ให้เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้เพื่อพิมพ์แจกจ่ายให้แก่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อนำไปศึกษาและทำพิธีกรรมได้ด้วยตนเอง

2. ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน เช่น พิธีกรรมแซนโฌนตาก็เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่ออนุรักษ์แล้วก็เผยแพร่องค์ความรู้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างถูกต้อง โดยผู้นำชุมชนและพระสงฆ์เป็นผู้คอยให้คำปรึกษาและถ่ายทอดให้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อเป็นการเชิญชวนให้คนต่างถิ่นได้มารับรู้เข้าใจประเพณีดังกล่าวด้วย

3. ควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีสารทไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีหัวข้อศึกษาสำคัญๆ เช่น สังกัปของพิธี ความเป็นมา วิถีปฏิบัติ ประโยชน์การทำนุบำรุงอนุรักษ์ส่งเสริมและการปรับปรุงแก้ไข และควรจัดพิธีสารทสาธิตที่ถูกต้องโดยหน่วยงาน

ของรัฐและเอกชนและองค์กรต่าง ๆ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง จัดการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ ขณะเดียวกันก็จัดวิทยากร คอยชี้แจงสั่งกั๊บและหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีนี้

4. เนื่องจากประเพณีสารทมีความสัมพันธ์กับการเกษตรอันเป็นอาชีพหลักของประเทศ จึงควรฟื้นฟูความสำคัญของเทศกาลสารทด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีนี้โดยขอความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและสื่อมวลชนและทางราชการ ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับประเพณีทำบุญวันสารท เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับอาหารในเทศกาลสารท และเชิญชวนเยาวชนไปร่วมกันทำบุญตามประเพณี

5. ควรเชิญชวนให้ทำบุญในเทศกาลสารท เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่มุ่งเฉพาะญาติพี่น้องหรือผู้เกี่ยวข้องกับเราเท่านั้น

6. ควรจัดการประกวดการทำอาหารและพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีในฤดูนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรและวัฒนธรรมไทย และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในหลักสามัคคีธรรม มีการแจกจ่ายให้ปันสิ่งของต่าง ๆ ในเทศกาลสารทและในโอกาสอันควร ตลอดถึงส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับความร่วมมือร่วมใจระหว่างญาติพี่น้อง ในการทำบุญวันสารทและร่วมกันทำกิจกรรมอื่นใดในโอกาสสำคัญ ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในวงศ์สกุล

ไพฑูรย์ พงสะบุตร. (2548, น.196) ได้กล่าวถึง วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไปได้เป็นระยะเวลายาวนาน สามารถทำได้คือการสรรหาและประกาศยกย่องบุคคลดีเด่นทำงานภูมิปัญญาชาวบ้าน การประกาศยกย่องบุคคลดีเด่นระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น นับเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น หน้าที่ของบุคคลผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ นั้นจะต้องสร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นให้แก่บุคคลอื่น ๆ

สุวัฒน์ เรื่องศิลป์. (2552, น.10) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึงวิธีการที่จะช่วยให้ภูมิปัญญาชาวบ้านสืบทอดต่อไปได้เป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งก็คือการอนุรักษ์ฟื้นฟู รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามความต้องการที่พอเหมาะพอดี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนดูแลรักษาให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นคงคุณค่าไว้ตลอดไป

อารีย์ ทองแก้ว. (2550, 55) กล่าวว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นหน้าที่ของคนในท้องถิ่นทุกคนที่รู้จักวัฒนธรรมของตนเอง การปลูกฝังเพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการสืบสานและอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาบรรพบุรุษ ทำได้ดังนี้

1. พื้นฐานจากครอบครัว อิทธิพลจากครอบครัวเป็นสถาบันแรกในการปลูกฝังวัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพครอบครัวไทยที่มีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา พี่น้อง ส่วนใหญ่ปลูกบ้านอยู่ใกล้กัน ทำให้ญาติพี่น้องลูกหลานมีความรัก ความอบอุ่น มีการปลูกฝังอบรมสั่งสอนให้คนในครอบครัวเป็นคนดีมีน้ำใจช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน รู้จักบาปบุญคุณโทษ ครอบครัวไทยเป็นจุดเริ่มต้นของการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ด้วยการปฏิบัติและสืบทอดให้วัฒนธรรมคงอยู่ได้ดีที่สุด

2. สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาทุกระดับในท้องถิ่นเป็นแหล่งให้ความรู้ที่เป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง หลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับต้องมีเรื่องของท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย วิถีชีวิตไทย รู้จักวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม ต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมเรื่องท้องถิ่นในทางสร้างสรรค์ สถานศึกษาโดยเฉพาะครู อาจารย์ ต้องสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น คนทุกชาติทุกภาษาต้องมีวัฒนธรรมของตนเองเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตน

3. สถาบันศาสนา ทุกท้องถิ่นมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีทางศาสนาจะมีการจัดงานที่วัดตลอดปี ประชาชนทุกเพศทุกวัยต่างมาพบกันเพื่อร่วมพิธีกรรมที่วัดอย่างสม่ำเสมอ วัดจึงเป็นศูนย์กลางประชาชนในท้องถิ่นที่ใหญ่ที่สุด คนที่เข้าวัดเป็นคนดีมีจิตใจงดงาม พร้อมทั้งจะรับการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกในคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น พระสงฆ์เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังอย่างดียิ่งแล้ว วัดจึงเป็นสถาบันสำคัญในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่น้อยกว่าครอบครัวและสถานศึกษา

4. ภาครัฐและเอกชน หน่วยงานราชการและภาคเอกชนมีบทบาทในการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดี โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดงานใด ๆ ขึ้นควรเปิดโอกาสให้มีการสอดแทรกเรื่องของท้องถิ่นเข้าไปให้มากที่สุด เช่น คนตรีพื้นบ้าน การแต่งกายพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ภาคเหนือได้ดูฟ้อนเล็บ ภาคใต้ได้ดูมโนราห์ ภาคกลางได้ดูโจน ลูกละคร ภาคอีสานได้ดูหมอลำ เซิ้ง จังหวัดสุรินทร์ได้ดูเรือมอันเร กระโน๊บตึงตอง กันตรึม เป็นต้น ปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาลต่าง ๆ ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นมาก ความตื่นตัวเช่นนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมที่ประเมินค่ามิได้ ชาวชนไทยทุกชุมชนเมื่อรู้เห็นคุณค่าและมีความภาคภูมิใจแล้ว การรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาบ้างก็คงไม่เสียหายนัก ตราบใดที่ทุกคนเต็มใจนำวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมาเชิดชูร่วมแรงร่วมใจกันสืบทอด ภาครัฐและเอกชนสามารถกำหนดกฎเกณฑ์สิ่งที่ไม่เหมาะสมได้ ดังที่ขอความร่วมมือไม่ให้จุดประทัดหรือไม่ให้ใช้โฟมทำกระทงในเทศกาลวันลอยกระทง การขอร้องไม่ให้สวมเสื้อสายเดี่ยวเสื้อเกาะอกมาเล่นสาดน้ำในวันสงกรานต์ ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

การจัดงานทุกครั้งขอให้นำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาจัดแสดงให้มากที่สุดและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยทางด้านวิชาการควบคู่ไปด้วย

การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ประชาชนต้องร่วมมือกันทุกเพศทุกวัย ด้วยการยึดมั่นนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม พร้อมกับสถาบันครอบครัว สถานศึกษาและวัด เป็นส่วนสำคัญในการจัดกิจกรรมเสริมอย่างสม่ำเสมอ ให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ แสดงออกและร่วมสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างภาคภูมิใจในคุณค่า เมื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้มแข็งประเทศชาติก็มั่นคง

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

จากการสัมภาษณ์นายศักดิ์ดา พอกสนิท สรุปได้ว่าการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตา ควรจะมีการจัดทำหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน เหมือนการจัดทำกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ เป็นการปลูกฝังให้เด็กได้เห็นความสำคัญของพิธีกรรมพื้นบ้านของตนเอง จะทำให้พิธีกรรมแซนโฎนตายังคงอยู่กับชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ได้อย่างยั่งยืน (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นางขวน บุตรเทศ สรุปได้ว่าพ่อแม่ควรพาลูก ๆ ของตนเองไปร่วมพิธีกรรมแซนโฎนตาทุกปี ดังเช่นในอดีตที่พ่อแม่พาดนไปร่วมพิธีกรรมเมื่อครั้งตนเป็นเด็ก ทำให้ได้เห็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว และสามารถสืบทอดได้ (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2557)

จากการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ วิทยาวงศา สรุปได้ว่าการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตา ควรเริ่มที่พ่อแม่จะต้องพาลูก ๆ ของตนเข้าร่วมพิธีกรรม ให้เด็กได้เห็นขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม เพราะปัจจุบันสังเกตได้ชัดเจนคือส่วนใหญ่มีเฉพาะคนเฒ่าคนแก่เท่านั้นที่มาประกอบพิธีกรรม ดังนั้นจะต้องเริ่มปลูกฝังที่เด็ก ประการต่อมาควรมีการจัดตั้งศูนย์ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลของพิธีกรรมแซนโฎนตา เช่น ที่โรงเรียน หรือที่วัด เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลความรู้ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ในอนาคต (สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2557)

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สรุปได้ว่า

การอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตาของจังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปได้ 3 แนวทาง

1. ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฎนตา ให้นักเรียนได้เรียนรู้ตั้งแต่ช่วงวัยเรียน จะทำให้นักเรียนได้ความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

2. ผู้ปกครองควรพาบุตรหลานของตนเองเข้าร่วมพิธีกรรมแซนโฌนตาทุกปี เพื่อเป็นการปลูกฝังและให้ทราบขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง สร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจความเป็นท้องถิ่นให้กับบุตรหลาน

3. ควรมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฌนตา เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้ ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฌนตาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยในด้านต่าง ๆ

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

3.1 ประวัติความเป็นมาพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

3.1.1 ประวัติความเป็นมาพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

แซนโฌนตาไม่มีการบันทึกประวัติความเป็นมาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า เริ่มขึ้นเมื่อใด เพียงแต่มีตำนานเล่าขานซึ่งปรากฏอยู่ในศิโรตสาหสูตรว่า เมื่อครั้งพระเจ้าพิมพิสาร ทรงนิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์เพื่อรับภัตตาหาร ในวันรุ่งขึ้น รุ่งเช้าพระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปรับมหาทานในพระราชานิเวศน์ ส่วนพวกเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ได้รอรับถวายทาน พระองค์ทรงลืมนุทิศส่วนบุญไปให้พวกเปรตญาติ พวกเปรตญาติที่รออยู่ เมื่อไม่ได้รับผลบุญจึงเสียใจ ในคืนนั้นจึงได้พากันร้องโหยหวนน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่งในที่ใกล้พระราชานิเวศน์ที่บรรทม พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงตกพระทัย พอรุ่งเช้าจึงทรงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลเรื่องเสีย นั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เสียงร้องนั้นเป็นเสียงเปรตญาติของพระองค์มารอส่วน บุญที่เมื่อวันก่อนพระองค์ถวายทาน แล้วมิได้อนุทิศแก่พวกเขา พวกเขาจึงพากันผัดหวังและมาส่ง เสียงร้องดังกล่าว และได้รับคำแนะนำให้รวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้พวกเขา จึงเป็นที่มาของพิธีกรรม แซนโฌนตาจนถึงปัจจุบัน

3.2 ความเชื่อและพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

3.2.1 ความเชื่อแซนโฌนตาในอดีต

คนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้ว จะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้างได้รับความทุกข์ทรมานเป็นมาก และเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชก็จะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลาน โดยจะไปรอลูกหลานที่วัด ถ้าวัดหลายวันแล้วยังไม่เห็นลูกหลานมาก็จะไปตามหาที่วัดวาอารามต่าง ๆ จนครบ 7 วัด หากยังไม่เห็นลูกหลานทำบุญให้เลย ก็จะสาปแช่งให้การทำมาหากินอย่าเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าหากวิญญาณเหล่านั้นได้รับบุญกุศลที่

ลูกหลานอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมเหล่านี้จึงเกิดการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องด้วยความเชื่อที่ว่าหากไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมจะเกิดสิ่งชั่วร้ายขึ้น การปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อเหล่านี้ จึงทำให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นเมื่อถึงวันสารทเดือนสิบ ซึ่งตรงกับวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันก็จะกลับมารวมตัวกันเพื่อจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ วิญญาณบรรพบุรุษของตน ซึ่ง วิลาวัณย์ ประวาสุข และคณะ (2560 : 148) ได้สรุปว่าความเชื่อในพิธีกรรมแซน โจนตาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรไว้ 4 ด้าน คือ

- 1) ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีจริง เป็นความเชื่อจากศาสนาพุทธว่า เมื่อผู้ตายไปแล้วจะไปอยู่ใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ดีจะได้ไปสวรรค์ กลุ่มที่ทำชั่วทำบาปก็จะตกนรกใช้เวรกรรมในนรก
- 2) ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง หากปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้ว จะทำให้ผู้ปฏิบัติโชคดีในด้านชีวิตความเป็นอยู่
- 3) ความเชื่อในด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ถ้าหากลูกหลานไม่ทำบุญ ไม่ดูแลตายก็จะส่งผลให้ลูกหลานได้รับความลำบากหากินก็ฝืดเคือง
- 4) ความเชื่อในเรื่องค่านิยมมักให้ความสำคัญกับผู้ชายมาก ผู้ชายต้องเป็นผู้นำครอบครัว มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ฝ่ายหญิงจะต้องให้ความเคารพกับผู้ที่ผู้นำครอบครัว มีหน้าที่คอยเลี้ยงดูลูกรับผิดชอบงานในบ้าน เรื่องทุกอย่างต้องให้ผู้ชายเป็นผู้ตัดสินใจ สังกัดได้ว่าผู้นำในการประกอบพิธีแซน โจนตาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ยกเว้นหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตผู้ที่ป็นภรรยาจะทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีแซน โจนตาต่อไป

3.2.2 ความเชื่อแซน โจนตาในปัจจุบัน

ความเชื่อของพิธีกรรมแซน โจนตานี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

- 1) พบว่าผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นผู้สูงอายุจะมีความเชื่อพิธีกรรมแซน โจนตาอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต้องการบุญกุศลจากลูกหลาน
- 2) พบว่าผู้เข้าร่วมที่เป็นวัยรุ่นจะมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซน โจนตาที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความเจริญของเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่ต้องดิ้นรนเพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง ส่งผลให้ความเชื่อดังกล่าวต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ที่ต้องใช้สิ่งของที่ราคาไม่สูงนัก แต่ก็ยังคงพยายามรักษาสาระสำคัญของพิธีกรรมแซน โจนตาให้คงอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ได้เป็นอย่างดี

3.2.2 พิธีกรรมแซนโถงตาในอดีต

พิธีกรรมแซนโถงตาในอดีตประกอบด้วยช่วงเวลา 2 ช่วง คือช่วงเบนท์ตุง (สารทเล็ก) และช่วงเบนท์ทม (สารทใหญ่)

เบนท์ตุง เริ่มตั้งแต่ช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 จะมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และรุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะนำอาหาร ขนม ข้าวต้มมัดไปทำบุญ “คาร” ที่วัด เพื่อหวังว่าผลบุญจะช่วยให้วิญญาณบรรพบุรุษได้อิ่มหนำสำราญมีเรี่ยวแรงเดินทางมาหาลูกหลาน นอกจากนี้ยังเป็นช่วงเวลาที่มีการประกอบพิธีกรรม “กันซ้อง” หรือ “กันสงฆ์” คือการนำข้าวปลาอาหารมาอุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 15 วัน เมื่อถึงวันสุดท้ายก็จะมีพิธีกรรม “ฉลองซ้อง”

เบนท์ทม (สารทใหญ่) เป็นช่วงเวลาที่ญาติพี่น้องจะต้องมารวมกันในสายตระกูลเพื่อทำพิธีกรรมแซนโถงตา เป็นช่วงเวลาที่ทุกคนจะได้พบปะรวมญาติกัน เพื่อเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในตระกูลของตนเอง นอกจากนั้นสามารถร่วมกันร้องรำทำเพลงสังสรรค์กันอย่างสนุกสนาน ต่อจากนั้นก็จะมีพิธีกรรม “จูนโถงตา” เป็นพิธีกรรมการตอบแทนบุญคุณให้กับญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ อาจจะถูกกล่าวได้ว่าเป็นการไหว้ขอพรญาติผู้ใหญ่ในสายตระกูลที่เคารพนับถือก็ได้ เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมที่บ้านแล้ว ช่วงเย็นก็จะต้องไปประกอบพิธีกรรมฝังพระสวดมนต์ที่วัด เพื่อเตรียมทำพิธีกรรม “จะกันเจอ โถงตา” ในช่วงเช้ามีคของวันรุ่งขึ้นประมาณตี 4 และทุกคนก็จะกลับไปเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อมาประกอบพิธี “โชดคาร” ที่วัดในช่วงเช้าอีกครั้ง หลังจากนั้นช่วงบ่ายหรือเย็นก็จะทำพิธี “จูนโถงตาล้อบสุรก” เป็นอันเสร็จพิธีกรรมแซนโถงตา

3.2.3 พิธีกรรมแซนโถงตาในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตการณ์ สามารถสรุปขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมแซนโถงตา 3 ช่วงเวลา คือ

1. วันเริ่มต้นพิธีกรรมแซนโถงตา เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงเช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ในช่วงเย็น เรียกว่า “ปะก้อล” โดยผู้อาวุโสของตระกูลจะเป็นผู้ประกอบพิธีเซ่นไหว้เรียกวิญญาณบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ เพื่อจะได้มีเรี่ยวแรงไปรอลูกหลานที่วัด และเป็นการบอกกล่าวให้ทราบว่าเป็นวันแซนโถงตาได้เริ่มขึ้นแล้ว

2. วันเบนท์ตุง โดยมีพิธีที่สำคัญอยู่ 2 พิธี คือ พิธีคาร และพิธีกันสงฆ์ ซึ่งพิธีคารจะประกอบพิธีในช่วงเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ ส่วนพิธีกันสงฆ์จะเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 จนถึงวันแรม 13 ค่ำ เดือน 10 ใช้

ระยะเวลา 13 วัน เป็นพิธีที่ชาวบ้านจะดูแลอุปฐากพระภิกษุสงฆ์ แต่ที่วัดอมรินทราวารีจะใช้วิธีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันตามหมู่บ้าน

3. วันเบญจทัม เริ่มในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันที่มีความสำคัญมากที่สุด จะมีการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้เพื่อประกอบพิธีแซน โฉนตาของแต่ละครอบครัว จนกระทั่งช่วงเย็นมีการเตรียมกระเฉด โฉนตา และบายเบญจทัมไปร่วมพิธีที่วัดร่วมกัน ช่วงเช้ามีคของวันรุ่งขึ้นคือวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะนำกระเฉด โฉนตาและบายเบญจทัม เพื่อไปประกอบพิธีกรรมเทศกาลแซน โฉนตา หลังจากนั้นจะกลับไปจัดเตรียมอาหารมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ เรียกว่า “พิธีคาร” ในช่วงวันเบญจทัม ซึ่งมีความคล้ายพิธีคารในวันเบญจทัม เมื่อเสร็จพิธีแซน โฉนตาก็จะนำบายเบญจทัมไปโปรยที่ทุ่งนาของตนเอง พอถึงเช้ามีคของวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะทำพิธีจูน โฉนตาหลบสรุก ถือเป็นอันเสร็จพิธีกรรมแซน โฉนตา

3.3 แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฉนตาของจังหวัดสุรินทร์

การอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฉนตาของจังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปได้ 3 แนวทาง

3.3.1 ผู้ปกครองควรพาบุตรหลานของตนเองเข้าร่วมพิธีกรรมแซนโฉนตาทุกปี เพื่อเป็นการปลูกฝังและให้ทราบขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง สร้างความตระหนัก และความภาคภูมิใจความเป็นท้องถิ่นให้กับบุตรหลาน

3.3.2 ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษา เกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฉนตา ให้นักเรียนได้เรียนรู้ตั้งแต่ช่วงวัยเรียน จะทำให้นักเรียนได้ความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

3.3.3 ควรมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฉนตา เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้ ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโฉนตาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยในด้านต่าง ๆ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อแซน โทงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชน และการสังเกตการณ์ร่วม ซึ่งสามารถสรุปการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โทงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

1.1.2 เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โทงตาของจังหวัดสุรินทร์

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชน และการสังเกตการณ์ร่วม โดยการเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมแซน โทงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 ราย
- 2) ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 ราย
- 3) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 ราย
- 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 ราย
- 5) ไวยาวัจกร จำนวน 1 ราย
- 6) พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

- 1) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและแบบมีโครงสร้าง
- 2) แบบสังเกตการณ์

3) แบบสำรวจชุมชน

1.2.3 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์ แบบสำรวจชุมชน ที่พัฒนาขึ้นไปหาความจริงเชิงเนื้อหา ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์จำนวน 3 ท่าน ประเมินตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการศึกษาเอกสาร เช่น หนังสือ ตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความร่วมมือและความอนุเคราะห์จากหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ร่วม โดยการเข้าไปร่วมในพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง การสำรวจชุมชน จะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกข้อมูล

1.3 ผลการวิจัย สรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.3.1 สถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย

1) ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 10 ราย

สถานภาพกลุ่มเป้าหมายเป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 7 คน อายุระหว่าง 58 - 75 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง อาศัยอยู่ในบ้านละลมมาตั้งแต่เกิด เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ศรัทธา มีประสบการณ์ มีความชำนาญในพิธีกรรมแซน โฉนตา ปัจจุบันเป็นผู้คอยช่วยเหลือจัดเตรียมความพร้อมของพิธีกรรม ให้พิธีกรรมดำเนินไปได้อย่างถูกต้องครบถ้วนไปจนเสร็จพิธีสามารถอธิบายความเป็นมาและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไปได้

2) ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 ราย

สถานภาพกลุ่มเป้าหมายเป็นเพศชาย 5 คน อายุระหว่าง 67 - 83 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง เป็นผู้ที่มีความรู้สูงสุดของแต่ละตระกูล เป็นผู้ที่มีความสามารถ มี

ประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดพิธีกรรม และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือให้เป็นผู้ดำเนินการประกอบอาชีพทั้งในระดับเครือญาติและระดับหมู่บ้าน

3) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 10 ราย

สถานภาพกลุ่มเป้าหมายเป็นเพศชาย 6 คน เพศหญิง 4 คน อายุระหว่าง 40 - 57 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านละลมมาตั้งแต่เกิด ได้พบเห็นและเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตามาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน สามารถนำประสบการณ์ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 ราย

สถานภาพกลุ่มเป้าหมายเป็นเพศชาย 2 คน อายุระหว่าง 43 - 60 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 – ปริญญาตรี นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักเป็นผู้นำชุมชน ในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โคกยาง ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง เป็นผู้นำชุมชนของหมู่บ้านละลม รู้และเข้าใจขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้านเป็นอย่างดี ได้พบเห็นและเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตา เป็นผู้ดำเนินการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตาให้คงอยู่คู่กับบ้านละลมต่อไป

5) ไวยาวัจกร จำนวน 1 ราย

สถานภาพกลุ่มเป้าหมายเป็นเพศชายอายุ 58 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักพราหมณ์ และอาชีพรองทำนา ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ทำหน้าที่เป็นไวยาวัจกรประจำวัดอมรินทราวารี และพราหมณ์ประจำหมู่บ้านเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างมาก อีกทั้งเป็นผู้รู้ ผู้อาวุโส มีประสบการณ์ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน รู้ค่ากล่าวเชิญศิบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นผ่านการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาจนเกิดความชำนาญ สามารถท่องตำราคาถาเป็นภาษาท้องถิ่นในการประกอบพิธีกรรมได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

6) พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป

สถานภาพกลุ่มเป้าหมายอายุระหว่าง 54 -68 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - ระดับปริญญาตรี ดำรงตำแหน่งทางคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบพิธีกรรมแซนโฎนตาทุกขั้นตอน และเป็นที่เคารพเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในหมู่บ้าน

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละ
ลม จังหวัดสุรินทร์

2) แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์
โดยสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

1) ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละ
ลม จังหวัดสุรินทร์

(1) ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม

จังหวัดสุรินทร์

ก.พิธีกรรมแซน โฉนตา หมายถึง แซน โฉนตา เป็นภาษาเขมร ซึ่งมีความหมายใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ แซน โฉนตา เป็นคำประสม เกิดมาจากคำว่า “แซน” แปลว่า เช่น ไหว้ บวงสรวง และคำว่า “โฉนตา” มาจากคำ 2 คำ คือ “โฉน” แปลว่า โคตรเหง้า ตระกูล และคำว่า “ตา” แปลว่า ตาหรือปู่ จึงหมายความว่า การเช่น ไหว้ปู่ย่าตายาย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเช่น ไหว้ผีบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และเจ้ากรรมนายเวร โดยพิธีกรรมแซน โฉนตาจะทำขึ้นตั้งแต่ช่วงวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 10 มีกำหนดระยะเวลาประมาณ 15 วัน ไปจนถึงวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นโอกาสที่ลูกหลานจะได้รำลึกและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และบรรพบุรุษที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยการนำสิ่งของเครื่องใช้ ทรัพย์สินต่าง ๆ ไปให้พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่เคารพนับถือ

ข.แซน โฉนตา ถือกำเนิดขึ้นจากความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร มีเค้าจากพิธีของศาสนาพราหมณ์ เกี่ยวกับการทำข่าวมธุปายาส และยาคุเพื่อเลี้ยงพราหมณ์ ต่อมาเมื่อคนเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธก็รับแนวคิดทั้งสองศาสนาดังกล่าวมาปฏิบัติและสืบทอด โดยเชื่อว่า เมื่อผู้ที่ตายไปแล้วจะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครอง คนที่ทำบาปก็จะตกนรก เป็นสัตว์นรก หรือเปรต พวกเหล่านี้จะได้รับทัณฑ์ทรมานมากน้อยต่างกัน อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนช่วยคุ้มครองดูแลปกป้องลูก ๆ หลาน ๆ ให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง ทำไร่ทำนา ได้ผลผลิตดี มีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น ในรอบปีเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชจะอนุญาตให้ผีเหล่านี้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลานได้ เพื่อมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศส่วนกุศลให้ ด้วยเหตุนี้ชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงจำเป็นต้องประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา

ค.แซน โฉนตาไม่มีการบันทึกประวัติความเป็นมาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด เพียงแต่มีตำนานเล่าขานซึ่งปรากฏอยู่ในศิโรตาสที่สุรินทร์ว่า เมื่อครั้งพระเจ้าพิมพิสารทรงนิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์เพื่อรับภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น รุ่งเช้า

พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปรับมหาทานในพระราชนิเวศน์ ส่วนพวกเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ได้รับรับถวายทาน พระองค์ทรงลืมนุทิศส่วนบุญไปให้พวกเปรตญาติ พวกเปรตญาติที่รออยู่ เมื่อไม่ได้รับผลบุญจึงเสียใจ ในคืนนั้นจึงได้พากันร้องโหยหวนน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่งในที่ใกล้พระราชนิเวศน์ที่บรรทม พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงตกพระทัย พอรุ่งเช้าจึงทรงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลเรื่องเสียงนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เสียงร้องนั้นเป็นเสียงเปรตญาติของพระองค์มารอส่วนบุญที่เมื่อวันก่อนพระองค์ถวายทาน แล้วมิได้อนุทิศแก่พวกเขา พวกเขาจึงพากันผิดหวังและมาส่งเสียงร้องดังกล่าว และได้รับคำแนะนำให้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้พวกเขา จึงเป็นที่มาของพิธีกรรมแซนโฎนตาจนถึงปัจจุบัน

(2) ความเชื่อพิธีกรรมแซนโฎนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

(1) ความเชื่อแซนโฎนตาในอดีต

คนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้ว จะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้างได้รับความทุกข์ทรมานเป็นมาก และเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชก็จะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลาน โดยจะไปรอลูกหลานที่วัด ถ้าวรหลายวันแล้วยังไม่เห็นลูกหลานมาก็จะไปตามหาที่วัดวาอารามต่าง ๆ จนครบ 7 วัด หากยังไม่เห็นลูกหลานทำบุญให้เลย ก็จะสาปแช่งให้การทำมาหากินอย่าเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าหากวิญญาณเหล่านั้นได้รับบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมเหล่านี้จึงเกิดการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องด้วยความเชื่อที่ว่าหากไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมความเชื่อดังเดิมจะเกิดสิ่งชั่วร้ายขึ้น การปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อเหล่านี้ จึงทำให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้น เมื่อถึงวันสารทเดือนสิบ ซึ่งตรงกับวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันก็จะกลับมารวมตัวกันเพื่อจัดเตรียมเครื่องเช่น ไหว้วิญญาณบรรพบุรุษของตน ซึ่งวิลาวัณย์ ประวาสุข และคณะ (2559 : 148) ได้สรุปว่าความเชื่อในพิธีกรรมแซนโฎนตาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรไว้ 4 ด้าน คือ

1) ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีจริง เป็นความเชื่อจากศาสนาพุทธว่า เมื่อผู้ตายไปแล้วจะไปอยู่ใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำดีจะได้ไปสวรรค์ กลุ่มที่ทำชั่วทำบาปก็จะตกนรกใช้เวรกรรมในนรก

2) ความเชื่อในเรื่อง โขกลาง หากปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้ว จะทำให้ผู้ปฏิบัติโชคดีในด้านชีวิตความเป็นอยู่

3) ความเชื่อในด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ถ้าหากลูกหลานไม่ทำบุญ ไม่ดูแลตายาก็จะส่งผลให้ลูกหลานได้รับความลำบากหากินก็ฝืดเคือง

4) ความเชื่อในเรื่องค่านิยมมักให้ความสำคัญกับผู้ชายมาก ผู้ชายต้องเป็นผู้นำครอบครัว มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ฝ่ายหญิงจะต้องให้ความเคารพกับผู้ที่ผู้นำครอบครัว มีหน้าที่คอยเลี้ยงดูลูกรับผิดชอบงานในบ้าน เรื่องทุกอย่างต้องให้ผู้ชายเป็นผู้ตัดสินใจ สังเกตได้ว่าผู้นำในการประกอบพิธีแซน โฉนตาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ยกเว้นหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตผู้ที่เป็นภรรยาจะทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีแซน โฉนตาต่อไป

(2) ความเชื่อแซน โฉนตาในปัจจุบัน

ความเชื่อของพิธีกรรมแซน โฉนตานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ 1) พบว่าผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นผู้สูงอายุจะมีความเชื่อพิธีกรรมแซน โฉนตาอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต้องการบุญกุศลจากลูกหลาน 2) พบว่าผู้เข้าร่วมที่เป็นวัยรุ่นจะมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซน โฉนตาที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความเจริญของเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่ต้องดิ้นรนเพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง ส่งผลให้ความเชื่อดังกล่าวต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ที่ต้องใช้สิ่งของที่ราคาไม่สูงนัก แต่ก็ยังคงพยายามรักษาสาระสำคัญของพิธีกรรมแซน โฉนตาให้คงอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ได้เป็นอย่างดี

(3) พิธีกรรมแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแซน โฉนตาในอดีต

พิธีกรรมแซน โฉนตาในอดีตประกอบด้วยช่วงเวลา 2 ช่วง คือ ช่วงเบณฑ์ตุง (สารทเล็ก) และช่วงเบณฑ์ทม (สารทใหญ่)

เบณฑ์ตุง เริ่มตั้งแต่ช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 จะมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และรุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะนำอาหาร ขนม ข้าวต้มมัดไปทำบุญ “คาร” ที่วัด เพื่อหวังว่าผลบุญจะช่วยให้วิญญาณบรรพบุรุษได้อิ่มหนำสำราญมีเรี่ยวแรงเดินทางมาหาลูกหลาน นอกจากนี้ยังเป็นช่วงเวลาที่มีการประกอบพิธีกรรม “กันซ็อง” หรือ “กันสงฆ์” คือการนำข้าวปลาอาหารมาอุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 15 วัน เมื่อถึงวันสุดท้ายก็จะมีพิธีกรรม “ฉลองซ็อง”

เบณฑ์ทม (สารทใหญ่) ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นช่วงเวลาที่ญาติพี่น้องจะต้องมารวมกันในสายตระกูลเพื่อทำพิธีกรรมแซน โฉนตา เป็นช่วงเวลาที่ทุกคนจะได้พบปะรวมญาติกัน เพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษในตระกูลของตนเอง นอกจากนั้นสามารถร่วมกันร้องรำทำเพลงสังสรรค์กันอย่างสนุกสนาน ต่อจากนั้นก็จะมีพิธีกรรม “จูน โฉนตา” เป็นพิธีกรรมการตอบแทนบุญคุณให้กับญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการไหว้ขอพรญาติ

ผู้ใหญ่ในสายตระกูลที่เคารพนับถือก็ได้ เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมที่บ้านแล้ว ช่วงเย็นก็จะต้องไปประกอบพิธีกรรมฟังพระสวดมนต์ที่วัด เพื่อเตรียมทำพิธีกรรม “จะกันเจอ โฉนดา” ในช่วงเช้ามีคของวันรุ่งขึ้นประมาณตี 4 และทุกคนก็จะกลับไปเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อมาประกอบพิธี “โศดคาร” ที่วัดในช่วงเช้าอีกครั้ง หลังจากนั้นช่วงบ่ายหรือเย็นก็จะทำพิธี “จุน โฉนดา ลือบสรุก” เป็นอันเสร็จพิธีกรรมแซน โฉนดา

(4) พิธีกรรมแซน โฉนดาในปัจจุบัน

พิธีกรรมแซน โฉนดาสามารถแบ่งช่วงเวลาในการประกอบพิธีกรรมได้เป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1. วันเริ่มต้นพิธีกรรมแซน โฉนดา เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงเช้าวัดขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมเช่น ไหว้ ในช่วงเย็นเรียกว่า “ปะก้อล” โดยผู้อาวุโสของตระกูลจะเป็นผู้ประกอบพิธีเช่น ไหว้เรียกวิญญาณบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเช่น ไหว้ เพื่อจะได้มีเรี่ยวแรงไปรอลูกหลานที่วัด และเป็นการบอกกล่าวให้ทราบว่าเป็นวันแซน โฉนดาได้เริ่มขึ้นแล้ว

2. วันเบณฑ์ตุง เริ่มต้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งช่วงเช้าจะมีการประกอบพิธี “คาร” เป็นพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์เป็นผู้สวดส่งบุญแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว หลังจากนั้นมีการกำหนดการประกอบพิธี “กันซ้อง” หรือ “กันสงฆ์” เป็นพิธีที่ชาวบ้านจะดูแลปฏิบัติจากพระภิกษุสงฆ์ตลอดระยะเวลาตามที่กำหนด อาจจะทำอาหารไปวัดเป็นประจำหรือผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปก็ได้ โดยที่วัดอมรินทราวารีจะใช้วิธีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามหมู่บ้าน เนื่องจากระยะเวลาช่วง “กันซ้อง” มีระยะเวลาถึง 13 วัน ชาวบ้านไม่สามารถจะมาทำบุญได้ตลอดระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนาน เนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องไปประกอบอาชีพ เพื่อความอยู่รอด

3. วันเบณฑ์ทม วันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องเช่น ไหว้เพื่อประกอบพิธีกรรมแซน โฉนดา เช่น ฟูกและหมอน กรวยดอกไม้ 5 กรวย ชุดเครื่องเช่น ไหว้ น้ำอืดลม เหล้าขาว น้ำเปล่า เสื้อผ้าชุดใหม่ เมื่อจัดเตรียมข้าวของเสร็จเรียบร้อย ต่อมาก็จะประกอบพิธีกรรม “จุน โฉนดา” เป็นการสงเคราะห์ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต คือการมอบข้าวของเครื่องใช้ เงินทอง แก่พ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ หลังจากนั้นจะประกอบพิธีกรรมเช่น ไหว้ผีบรรพบุรุษร่วมกันในเครือญาติหรือตระกูลของตนเอง หลังจากประกอบพิธีกรรมแซน โฉนดาที่บ้านเรียบร้อยแล้ว ในช่วงเย็นชาวบ้านจะจัดเตรียมกระเฉด โฉนดา และบายเบณฑ์ เพื่อไปประกอบพิธีสวดมนต์เย็นที่วัด และในช่วงเช้ามืดก็จะไปประกอบพิธี “จะกระเฉด โฉนดา” และมาทำพิธี “คาร” ในช่วงเช้าอีกครั้ง ต่อมาช่วงเช้ามืดวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะ

นำกากกล้วยหรือกากหมาก มาทำเป็นรูปเรือ นำอาหาร เมล็ดพืช เงิน และจุดเทียน 1 เล่ม แล้วนำไปลอยที่อ่างเก็บน้ำหรือลำคลองของหมู่บ้าน เป็นการประกอบพิธี “จวน โฉนตาหลบสรุก” หมายถึง พิธีกรรมส่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษกลับ และถือเป็นพิธีกรรมสุดท้ายของการประกอบพิธีกรรม แขน โฉนตา

2) แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแขน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์

การอนุรักษ์พิธีกรรมแขน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปได้ 3 แนวทาง

(1) ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษา เกี่ยวกับพิธีกรรมแขน โฉนตา ให้นักเรียน ได้เรียนรู้ตั้งแต่ช่วงวัยเรียน จะทำให้นักเรียน ได้ความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

(2) ผู้ปกครองควรพาบุตรหลานของตนเองเข้าร่วมพิธีกรรมแขน โฉนตา ทุกปี เพื่อเป็นการปลูกฝังและให้ทราบขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง สร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจความเป็นท้องถิ่นให้กับบุตรหลาน

(3) ควรมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมแขน โฉนตา เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้ ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแขน โฉนตาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยในด้านต่าง ๆ

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งผลการอภิปรายออกเป็น ประเด็น ดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมแขน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแขน โฉนตาของชาวบ้านละลมจังหวัดสุรินทร์

แขน โฉนตา มาจากคำว่า “แขน” แปลว่า เช่น ไหว้ บวงสรวง และคำว่า “โฉนตา” มาจากคำ 2 คำ คือ “โฉน” มาจากคำว่า “จะโฉน” แปลว่า โคตรเหง้า ตระกูล และคำว่า “ตา” แปลว่า ตาหรือปู่ จึงหมายความว่าหมายถึง การเช่นไหว้ปู่ย่าตายาย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการ เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และเจ้ากรรมนายเวร ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของสุรัชย์ รัตนพนาวงษ์ (2549 : 8) ระบุว่าคำว่า “แขน โฉนตา” นี้ เป็นคำประสม เกิดจากคำว่า “แขน” แปลว่า เช่น ไหว้, บวงสรวง และคำว่า โฉนตา มาจากคำ

2 คำ คือ โคน แปลว่า ยาย และคำว่า “ตา” แปลว่า ตา แต่เมื่อคำ 2 คำนี้มาประสมกันจะมีความหมายโดยรวม แปลว่าบรรพบุรุษ ดังนั้น คำว่า แชนโดนตา จึงหมายความว่า การเช่นไหว้ยาย-ตา หรืออีกนัยหนึ่ง คือการเช่นไหว้บรรพบุรุษ

ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแชน โจนตา แม้ว่า จะไม่มีการบันทึกประวัติความเป็นมาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็เป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีต้นกำเนิดจากแนวคิดของชาวไทยเชื้อสายเขมรในการที่จะอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกข์เวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทาเบาบางลง จึงจัดให้มีการแชน โจนตาขึ้น และสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน แชน โจนตามีตำนานเล่าขานซึ่งปรากฏอยู่ในศิโรตสาหุตระเกี่ยวกับประตัญญาติของพระเจ้าพิมพิสารซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประพัฒน์พงษ์ แก้วไชยสงและคณะ (2550 : 54 - 55) และสอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ (2547 : 46 -47) ระบุว่าในอดีตกาลมีพระราชานามว่า “ชัยเสน” มีพระมเหสีนามว่า “สิริมา” มีพระราชโอรส 3 พระองค์ พระราชโอรสองค์ใหญ่ได้ออกบวชและสำเร็จเป็นพระอรหันต์ชื่อว่า “ปุตตะ” พระเจ้าชัยเสนนิมนต์พระปุตตะมาอยู่ในวังและถวายอาหารทุก ๆ วัน โดยไม่ให้ใครได้ทำบุญด้วย ต่อมาพระราชโอรสได้ออกปราบปรามโจรผู้ร้ายได้สำเร็จ พระเจ้าชัยเสนจึงบอกว่าจะขออะไรก็จะพระราชทานให้ พระราชโอรสจึงขอทำบุญถวายทานพระปุตตะองค์ละ 3 เดือน แต่พระเจ้าชัยเสนไม่ยอมทรงให้ทำบุญร่วมกันเพียง 3 เดือนเท่านั้น

พระราชโอรสก็นำเงินมา 1 คลั่งใหญ่มอบให้ข้าหลวงทำอาหารถวายพระปุตตะ ช่วงแรกข้าหลวงก็ทำอย่างดี ครั้งต่อมาเห็นว่าทรัพย์นั้นมีมาก จึงพากันขโมยกินของทำบุญเมื่อตายไปจึงไปเกิดเป็นเปรตอดอยากหิวโหยอย่างมาก เปรตนั้นได้ถามพระพุทธรูปเจ้านามว่า กุกุสันโธ ว่าเมื่อไรจะพ้นบาปหรือมีคนทำบุญให้ พระพุทธรูปเจ้ากุกุสัน โธบอกให้คอยไปถามพระพุทธรูปองค์ต่อไป ต่อมาสมัยพระพุทธรูปเจ้าโกนาคม เปรตเหล่านั้นก็ไปถามอีกเช่นเดิม พระองค์ก็ให้รอไปถามพระพุทธรูปองค์ต่อไป จนกระทั่งถึงสมัยพระพุทธรูปเจ้านามว่า กัสโป พระองค์ตอบว่าเมื่อพระพุทธรูปเจ้านามว่า สมณ โคดม ได้ตรัสรู้แล้ว ข้าหลวงนายคลังจะมาก็คือเกิดเป็นพระราชานามว่า พิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารก็จะทำบุญให้แก่เปรตญาติ

บรรดาเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสารรอจนถึงสมัยพระพุทธรูปเจ้านามว่า สมณ โคดม พระเจ้าพิมพิสารได้สร้างวัด ทำบุญต่าง ๆ แต่ไม่ได้อุทิศให้เปรตเหล่านั้นเลย เปรตเหล่านั้นจึงพากันมาปรากฏกายหลอกหลานพระองค์ พระเจ้าพิมพิสารจึงไปกราบทูลถามพระพุทธรูปเจ้า เมื่อทราบความจริงแล้ว พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้เปรตเหล่านั้นได้อิ่มหนำ แต่ก็ยังเปลือยกายอยู่ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวายผ้าจีวรแต่พระสงฆ์อุทิศให้เปรต

เหล่านั้น ได้ฝ่าฝืนห่มกัน เป็นประวัติความเป็นมาของการประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตา เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผีบรรพบุรุษ

2.1.2 ความเชื่อแซนโฌนตาของชาวบ้านตะสม จังหวัดสุรินทร์

คนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้ว จะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นมาก และเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมราชก็จะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้น ได้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลาน โดยจะไปรอลูกหลานที่วัด ถ้ารอหลายวันแล้วยังไม่เห็นลูกหลานมาก็จะไปตามหาที่วัดวาอารามต่าง ๆ จนครบ 7 วัด หากยังไม่เห็นลูกหลานทำบุญให้เลย ก็จะไปแข่งให้การทำมาหากินอย่าเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าหากวิญญาณเหล่านั้น ได้รับบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมเหล่านี้จึงเกิดการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องด้วยความเชื่อที่ว่าหากไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมความเชื่อดังเดิมจะเกิดสิ่งชั่วร้ายขึ้น การปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อเหล่านี้ จึงทำให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นเมื่อถึงวันสารทเดือนสิบ ซึ่งตรงกับวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันก็จะกลับมารวมตัวกันเพื่อจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษของตน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระอริการช่วง จิตโสภโณ (2555 : 157) ระบุว่าในปัจจุบันชาวจังหวัดสุรินทร์มีการประกอบพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษประจำบ้าน และประจำหมู่บ้าน ตลอดถึงการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเชื่อกันว่า ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่คุ้มครอง ดูแลรักษาคนในบ้าน และคนในหมู่บ้าน เมื่อมีการทำพิธีเช่นไหว้ผีแล้ว จะทำให้ผีเช่นไหว้ไม่มีอันตราย เพราะสิ่งเหล่านั้นจะช่วยปกป้องคุ้มครอง คดีความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เพราะเชื่อกันว่าผีตายาย เป็นผีที่มีอิทธิพลต่อชีวิต สามารถให้คุณก็ได้ให้โทษก็ได้ ซึ่งเมื่อก่อนโดยสรุปแล้ว การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นพิธีกรรมที่เด่นที่สุดของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู การเคารพบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในประเพณีสารทเดือนสิบ หรือภาษาท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เรียกกันว่า “ประเพณีแซนโฌนตา” ประเพณีนี้มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ การมอบสิ่งของให้ผู้เอาสุใสในวงศ์ตระกูล การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ที่เป็นบรรพบุรุษในระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับจังหวัด

สำหรับความเชื่อของพิธีกรรมแซนโฌนตาในปัจจุบันนั้น พบว่าผู้สูงอายุจะมีความเชื่อพิธีกรรมแซนโฌนตาอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต้องการบุญกุศลจากลูกหลาน ส่วนผู้ที่เป็นวัยรุ่นนั้นจะมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโฌนตาที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความเจริญของเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่ต้องดิ้นรนเพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง

เลี้ยงแขกหรือที่มาร่วมพิธี ช่วงเวลา 18.00 น. เป็นต้นไป เริ่มทำพิธีเช่นไหว้ทั้งระดับครอบครัวและระดับเครือญาติ ขึ้นสังกลับ ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 เวลาประมาณ 05.00 – 06.00 น. จะทำพิธีส่งตายายกลับยมโลกโดยทางเรือที่ทำจากกาบกล้วยพร้อมเสบียง คือ ขนม ข้าวต้ม หอม กระเทียม หมากพลู บุหรี่ เมื่อส่งตายายเสร็จก็นำอาหารคาวหวาน ผลไม้ต่าง ๆ ดอกไม้ ธูป เทียน ไปทำบุญตักบาตรที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ เสร็จจากพิธีลูกหลานจะไปรวมกันที่โกฏิเก็บกระดูกบรรพบุรุษของชาวไทย-เขมรที่อยู่ท้ายวัดเพื่อทำพิธีบังสุกุล เป็นอันเสร็จพิธี นอกจากนี้ยังแตกต่างจากการศึกษาของสารภี ขาวดี (2559 : 131) ระบุว่าประเพณีแซนโถงตาเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 จนถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 นับตั้งแต่การเตรียมงาน พิธี “โฆดการเบ็ณฑ์ตูจ” พิธี “กันซ็อง” พิธี “ฉลองซ็อง” พิธี “แซนโถงตา” พิธี “จูนโถงตา” พิธี “จะกันเจอโถงตา” พิธี “โฆดการเบ็ณฑ์ทม” และ พิธี “จูนโถงตาลอบสรุก” ซึ่งการประกอบพิธีกรรมแซนโถงตาของชาวบ้านละลุมมีความแตกต่างในเรื่องลำดับขั้นตอนและระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม แต่ชาวบ้านละลุมก็ยังคงรักษาสาระสำคัญของพิธีกรรมแซนโถงตาไว้อย่างเหนียวแน่น

การประกอบพิธีกรรมแซนโถงตาสอดคล้องกับทฤษฎีสัมพันธสัญลักษณ์ คือมีการกระทำระหว่างกันของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีการแบ่งงานกันทำ ใครมีบทบาทหน้าที่อย่างไรบ้าง เช่น ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต้องเป็นผู้ที่อาวุโสสูงสุดในตระกูล ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ส่วนเพศหญิง จะช่วยกันจัดเตรียมข้าวของเครื่องเช่นไหว้ ทำความสะอาดภาชนะและบ้านเรือน เป็นต้น ซึ่งยังสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม กล่าวคือการประกอบพิธีกรรมแซนโถงตาจะใช้สถาบันครอบครัวเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม ควบคุมความประพฤติและเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม มีการกำหนดระเบียบแบบแผนของสังคม โดยเน้นเรื่องการเคารพนับถือบรรพบุรุษและผู้อาวุโส

2.2 แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโถงตาของจังหวัดสุรินทร์

แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโถงตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ สรุปแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโถงตาได้ 3 แนวทาง คือผู้ปกครองควรพาบุตรหลานของตนเองเข้าร่วมพิธีกรรมแซนโถงตาทุกปี เพื่อเป็นการปลูกฝังและให้ทราบขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง สร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจความเป็นท้องถิ่นให้กับบุตรหลาน ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโถงตา ให้นักเรียนได้เรียนรู้ตั้งแต่ช่วงวัยเรียน จะทำให้นักเรียนได้ความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และควรมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนโถงตาประจำชุมชน เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้ ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโถงตาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับเสาวภา ไพทยวัฒน์ (2538 : 228) ได้เสนอแนวทาง

และบทบาทในการดำเนินการรณรงค์และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย กล่าวคือ สถาบันครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเพื่อการปฏิบัติตนให้คนในครอบครัวตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี การรู้จักบาปบุญคุณโทษ โดยผู้นำครอบครัวควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างอันดีให้แก่บุตรหลาน สถาบันการศึกษา จะต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยให้เยาวชนทุกระดับ ได้มีส่วนร่วมในการรักษามรดกไทยและมีบทบาทในการชี้แนะและสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนถึง “แก่นแท้” ของวัฒนธรรมไทย และประชาชนซึ่งเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมไทยต้องรู้จักวัฒนธรรมของตนเอง วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เข้ามาและก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ไทย การปลูกฝังให้รู้จักและการอบรมสั่งสอน การสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนเป็นพลังสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

กล่าวโดยสรุปพิธีกรรมแซน โฉนตา เป็นพิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเขมร แม้ปัจจุบันจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง เพื่อความสะดวกและลดขั้นตอนลง อย่างไรก็ตามพิธีกรรมแซน โฉนตานั้นนับว่าเป็นพิธีกรรมที่เป็นจุดเด่น และเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ควรธำรงรักษาอนุรักษ์ไว้อย่างยิ่ง โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ยังคงมีพิธีกรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างแท้จริง ทั้งยังควรส่งเสริมในสังคมหรือหมู่บ้านที่ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนเป็นสังคมใหม่มากนัก ได้สืบทอดพิธีกรรมแซน โฉนตาให้คงอยู่คู่กับชาวไทยเชื้อสายเขมรต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

3.1.1 ควรมีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตา โดยใช้หน่วยงานราชการของรัฐ วัด และเอกชน รวมทั้งเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมแซน โฉนตาของจังหวัดสุรินทร์ด้วย เพราะเป็นการส่งเสริมให้เข้าถึงความเชื่อและพิธีกรรมของพิธีกรรมแซน โฉนตา ที่ถูกต้อง อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ ความสามัคคีของหน่วยงานกับชุมชนอีกด้วย

3.1.2 ควรมีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พิธีกรรมแซน โฉนตา โดยการเรียบเรียงเป็นตำรา เอกสารทางวิชาการ เพื่อสามารถนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้อย่างถูกต้อง และยังจะเห็นคุณค่าที่ยิ่งใหญ่ในการประกอบพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายเขมร ที่ส่งผลให้ความเชื่อดังกล่าวยังคงมีความศรัทธา สร้างความสามัคคีทางจิตใจให้แก่คนในสังคมมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.2.1 ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบกับประเพณีอื่นๆ ในจังหวัดสุรินทร์
- 3.2.2 ควรมีการศึกษาตีความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาใหม่ตามยุคสมัย ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแซน โฉนตา เพื่อพัฒนาสืบทอดและประยุกต์
- 3.2.3 ควรศึกษาผลกระทบของการจัดพิธีกรรมแซน โฉนตาที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกพร จิตรมานะโรจน์. (2553). *การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแซนโฎนตา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.
- กรมศิลปากร. (2547). *นานาสาระวัฒนธรรมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กราฟฟิก ปรีณดีังพรีเพลส ซิสเต็ม.
- กรรณิการ์ พันชนะ. (2537). *ภาษากับวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- กระทรวงมหาดไทย. (2526). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพฯ: เอเชียเพรส.
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). *วิถีไทย*. กรุงเทพฯ: เอิร์ดเว็ฟเอ็ดดูเคชั่น.
- กิ่งแก้ว อรรถากร. (2520) *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2523). อารยธรรม. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา*. หน่วยที่ 6-11 หน้า 1-29
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์.
- กิ่งแก้ว อรรถากร และชนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. (2528). *คติชนวิทยาสำหรับครู*. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8*. หน่วยที่ 8 – 15. น.262 - 267 นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
- ขนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาจังหวัดสุรินทร์. (2533) *แซมชายฉบับพิเศษ รวมประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์*. บุรีรัมย์: เรวัตการพิมพ์.
- คุณหญิงสุริยา รัตนกุล. (2531). *นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาคที่ 1 ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและตระกูลจีน-ทิเบต*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- งามพิศ สัตย์สวาง. (2548). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุณี สิริมังกลา. (2532). *การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- จาวรรรณ ธรรมวัตร. (2521). *คติชาวบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- _____. (2530). *คติชาวบ้าน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2533). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- จิรัสสา กษาชีวะ. (2527). *คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวร์ที่พบในประเทศไทย*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- จิราภรณ์ คชเสนีย์. (2549). *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2543). *สังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจริญ ไวรจันกุล. (2544). *อีสาน: รอยจารบนใบลาน*. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ. (2547). *พิธีกรรมแซนโดนตา บ้านบัวถนน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง
จังหวัดบุรีรัมย์*. (การศึกษาค้นคว้าปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
นเรศวร, พิษณุโลก.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2528). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. ใน *เอกสารการ
สอนชุดวิชาสังคมวิทยาการแพทย์*. หน่วยที่ 3 น.99-135 กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล และคณะ. (2548). *มนุษย์กับสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2531). ความเชื่อเรื่องกาลาอาคมในหมู่ชาวไทย-เขมร. *วารสารแซมชาย 4, 2*
(กรกฎาคม-ธันวาคม): 41-518.
- โชคชัย มาศสรรคัสกุล และคณะ. (2545). *วิเคราะห์ความเชื่อประเพณีถวายพระเพลิงพระบรมศพ
จำลองขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของชาวดำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัด
อุตรดิตถ์*. (การศึกษาค้นคว้าปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร,
พิษณุโลก.
- ณรงค์ชัย ปิฎกกรัษต์. (2555). *วัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย*. นนทบุรี: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์. (2557). *การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่ม
ชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*. (คุยฎีนิพนธ์
ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ดวงใจ ดำรงสุทธิพงษ์. (2542). *ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวมอญแห่งต่อพระบรม
ราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

- แดง ชมดี. (2546). แชนโดนตา เรื่องเล่าที่แฝงความเชื่อและศรัทธา. *จุลสารจอมสุรินทร์* 2,12 (มิถุนายน - กรกฎาคม): 32-36.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน. ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ* น.350. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2544). ประเพณี พิธีกรรมไทย. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา*. หน่วยที่ 8 -15 น.19 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชิวาส สาขาวิชาศิลปศาสตร์.
- เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2545). *พจนานุกรมฉบับใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- นิคม วงเวียน. (2526). *วัฒนธรรมช่วย (กุย) ด้านความเชื่อในจังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพฯ: โครงการศูนย์วัฒนธรรมร่วมกับหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- นัยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2550) *มนุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส
- บรรพต เปรมชู. (2522). *สมบัติอีสานใต้*. บุรีรัมย์: วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
- ปกรณ์ ปรียากร. (2528). *ทฤษฎีและแนวคิดทางการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิชย์.
- ประชิด สกณะพัฒน์. (2546). *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ประทีป แชรรัมย์. (2535). *พิธีกรรมมรดกของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-เขมร: กรณีศึกษาย่านตะโกราย ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์*. (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม.
- ประพัฒน์พงษ์ แก้วไชสงและคณะ. (2550). *พิธีกรรมแชนโดนตา: กรณีศึกษาย่านสระสองตอน หมู่ที่ 5 ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2536). คติความเชื่อ การละเล่นและพิธีกรรมของสังคมไทย. ใน *เพ็ญศรี คุ้มและคณะ บรรณาธิการ วัฒนธรรมพื้นบ้าน* น. 239-251 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก มุทเมธา. (2535). *คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระครูปริยัติสารการ. (2551). *รูปแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานระหว่างพุทธ พราหมณ์ และผี ต่อความมั่นคงของสังคมอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- พระมหาวิรุทธ ประสาทนอก. (2551). *การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

- พระยาอนุমানราชชน. (2508). *ประเพณีเบ็ดเตล็ด*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- _____. (2520) *ผีसांगเทวดา*. พระนคร: แสงนครการพิมพ์.
- _____. (2524). *วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- พระอธิการช่วง จิตโสภโณ (ตั้งอยู่). (2554). *ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซน โจนดา) ของจังหวัดสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวีโร (สิทธิศักดิ์). (2543). *ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาวอีสาน: กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2547). *แนวคิดทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิสมัย แสงจันทร์เทศ. (2536). *ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับมหะศักดิ์ อำเภอมโนไพรจังหวัดร้อยเอ็ด*. (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม.
- เพชรภรณ์ ไส่ลำภา. (2537). *พิธีกรรมแซนโค่นตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภอมโนไพรจังหวัดสุรินทร์*. (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม.
- ไพฑูริย์ พงสะบุตร. (2548). *วิธีการอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน*. ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) น.188 – 196.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2522). *ความเชื่อ*. สงขลา: มงคลการพิมพ์.
- ภูมิจิต เรื่องเดช. (2546). *ความเชื่อและการนับถือผีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- ม.จ.พูนพิสมัย ดิสกุล. (2518). *ประเพณีพิธีไทย : รวมประเพณีและพิธีต่างๆ ของไทยที่น่ารู้* กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- มณี พยอมยงค์. (2529). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- _____. (2536). *ความเชื่อของคนไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มรรยาท กิจสุวรรณ. (2526). *คติความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย*. *วารสารวัฒนธรรมไทย*. ม.ป.ท. 14-20.

- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มี หนั้นดี. (2542). สารทเขมร-แซนโดนตา. *วารสารเมืองโบราณ* 25,3 (กรกฎาคม-กันยายน), 107-112.
- เมธาวิ ศิริวงศ์. (2556). *ประเพณีประดิษฐ์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษางานเทศกาลประเพณีแซนโดนตา อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุพดี จรรย์านนท์. (2522). *การศึกษานิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์*. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- เรณู อรรถฐาเมศร์. (2539). *คติชนวิทยา*. เชียงใหม่: ภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วรรณา วุฒิตะกุล. (2538). *ผ้าจกกับวิถีชีวิตชาวไทย-ยวน: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลคูบัว อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี*. รายงานการวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร เกษประทุม. (ม.ป.ป). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วิลาวณิชย์ ประวาสุข คณิงนิตย์ ไสยโสภณ บุญยัง หนั้นดี. (2560). การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมแซนโดนตากลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารมนุษยศาสตร์ 15,1* (มกราคม-เมษายน): 145-156.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2548). *ทฤษฎีคติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร สุเมธารัตน์. (2543). ประเพณีแซนโดนตา (วันสารทหรือบุญเดือน 10). *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 6,1 (มิถุนายน-ตุลาคม) 24-35.
- ศิริรัตน์ แอดศกุล. (2545). *รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2545). *หลักสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- สนิท สมัครการ. (2545). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. (2536). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนสองแห่งในจังหวัดขอนแก่น: หมู่บ้านอัมพวันและหมู่บ้านคำแก่นคูณ*. รายงานการวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2546). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ัทธา อริยะธกัณฑ์. (2542). แชนโคندا (เช่นผีปูด-เขมร). ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน* เล่ม 4 น. 1225.
- สารที ขาวดี. (2559). ประเพณีแซนโฎนตา : การสืบทอดและการดำรงอยู่ในบริบทพื้นที่ดั้งเดิม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 7,2 (กรกฎาคม – ธันวาคม): 131-163.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2530). *ประเพณีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. (2534) *บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์*. สุรินทร์: สำนักงานจังหวัดสุรินทร์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2532). *เรื่องรำทำเพลง: คนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิงเนส.
- สุพัตรา สุภาพ. (2520). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2543). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุเมธ คงสวัสดิ์. (2531). *ความเชื่อของชาวบ้านพลวง*. (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม.
- สุรัชย์ รัตนพานิช. (2549). *การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโฎนตา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). *หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา*. อุดรธานี: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สุรัชย์ หวันแก้ว. (2535). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. ใน *สังคมและวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณ สุวรรณเวโซ (2546) *พื้นฐานความเชื่อของคนไทย* กรุงเทพมหานคร บรรณกิจ
- สุวัฒน์ เรืองศิลป์. (2552). *การอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำน้ำตาลโตนด: กรณีศึกษาบ้านแหลมวัง จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และสุขุมาวดี ขำหิรัญ. (2527). *ชื่อหมู่บ้านของอำเภอเมืองสุรินทร์*.

นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสรี พงษ์ภักย์. (2534). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านกำลังพัฒนา: ศึกษากรณีบ้านหนองเต่า ตำบลโคกศรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม.

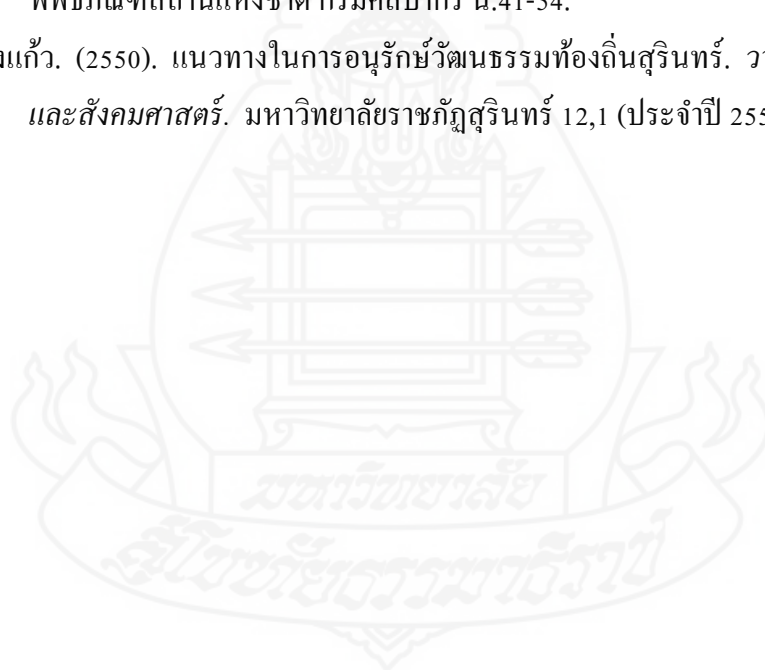
เสาวภา ไพทยวัฒน์. (2538). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานสถาบันราชภัฏ.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2543). *ประเพณีสารทเดือนสิบ*.

สารนครศรีธรรมราช ฉบับที่ 30 (10 ตุลาคม): 199-209.

อลิสรา रामโกมุท. (2552). *เล่าขานประเพณีบุญเดือนสิบ*. ใน *การสัมมนาตามโครงการสืบค้นคุณธรรม จริยธรรมในวันสารทไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย วันที่ 30-31 กรกฎาคม 2552* พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติการยูนานิกโยก ปทุมธานี: สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร น.41-54.

อารีย์ ทองแก้ว. (2550). *แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 12,1 (ประจำปี 2550) 53-62.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สืบราชสันตติวงศ์

ภาคผนวก ก
หนังสือนำ

ที่ ศธ 0522.15 (1)/ ๑ ๒๕๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๓๑ พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียน อำเภอ
ปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เนื่องด้วย นายบันเทิง บุตรเทศ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษา
พิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตา: กรณีศึกษาหมู่บ้านละลม ตำบล โลกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
A Study of the Ritual and Belief of Sandonta: A Case Study of Ban Lalom, Tambol Khok Yang, Prasat
District, Surin Province” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วิรุณินท์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสอบถามข้อมูลและสัมภาษณ์
นายเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิ ใน
เรื่อง พิธีกรรมและความเชื่อแซน โฉนตา: กรณีศึกษาหมู่บ้านละลม ตำบล โลกยาง อำเภอปราสาท จังหวัด
สุรินทร์ ในช่วงระยะเวลาวันที่ 15 ธันวาคม 2557 ถึงเดือนกันยายน 2558 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์และความสะดวกจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0-2504-8515-7

โทรสาร 0-2503-3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๑ ๑๓๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เจนนพกาญจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย นายบันเทิง บุตรเทศ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษา พิธีกรรมและความเชื่อแซน โจนตา: กรณีศึกษาหมู่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ A Study of the Ritual and Belief of Sandonta: A Case Study of Ban Lalom, Tambol Khok Yang, Prasat District, Surin Province” ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

๒

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ ๑๕๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๑ พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย
เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย นายบันเท็ง บุตรเทศ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษา
พิธีกรรมและความเชื่อแซนโถงตา: กรณีศึกษาหมู่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
A Study of the Ritual and Belief of Sandonta: A Case Study of Ban Lalom, Tambol Khok Yang, Prasat
District, Surin Province” ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และ
ได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความ
ครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความ
คิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำ
เรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/ 4 236

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๑๑ พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย
เรียน อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย นายบันเทิง บุตรเทศ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษา
พิธีกรรมและความเชื่อแซนโฎนตา: กรณีศึกษาหมู่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
A Study of the Ritual and Belief of Sandonta: A Case Study of Ban Lalom, Tambol Khok Yang, Prasat
District, Surin Province” ตามโครงการวิทยานิพนธ์ที่แนบมาด้วยนี้

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และ
ได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความ
ครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมศาสตร์ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความ
คิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นักศึกษาจะนำ
เรียนด้วยตนเอง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชิต)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15 (1)/ ๑๒๓๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๑ พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

เนื่องด้วย นายบัณฑิต บุตรเทศ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษา พิธีกรรมและความเชื่อแซนโฎนตา: กรณีศึกษาหมู่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ A Study of the Ritual and Belief of Sandonta: A Case Study of Ban Lalom, Tambol Khok Yang, Prasat District, Surin Province” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยะหะกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากการสอบถามข้อมูลและสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ในเรื่อง พิธีกรรมและความเชื่อแซนโฎนตา: กรณีศึกษา หมู่บ้านละลม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ในช่วงระยะเวลาวันที่ 15 ธันวาคม 2557 ถึง เดือนกันยายน 2558 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์และความสะดวกจากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

6

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสา วานิชดี)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0-2504-8515-7

โทรสาร 0-2503-3564

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
สกลนคร

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

แผ่นที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เวลา.....สถานที่สนทนา.....

ผู้ร่วมสนทนา.....

หัวข้อสนทนา/ข้อสังเกต.....

บันทึกรายละเอียด.....

สรุป/ข้อสังเกต.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(.....)

ประเด็นหัวข้อการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

- 1.ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
- 2.ลักษณะทางกายภาพ
- 3.โครงสร้างทางสังคม
- 4.โครงสร้างทางครอบครัวและเครือญาติ
- 5.ระดับเศรษฐกิจ
- 6.การเมืองการปกครอง
- 7.ความเชื่อศาสนา
- 8.ประเพณีต่างๆ
- 9.ประเพณีแซน โถนตา
- 10.ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแซน โถนตา

แบบสังเกตการณ์

1. กิจกรรมหรือพิธีกรรมเรื่อง.....
2. เวลาประกอบพิธีกรรม วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
3. ใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมนาน.....วัน.....ชั่วโมง.....นาที
4. ทำกิจกรรมในวัน.....เดือน.....ของแต่ละปี
5. สถานที่ประกอบพิธีกรรม.....
6. สาเหตุที่ประกอบพิธีกรรม.....
-
7. ความมุ่งหมายในการประกอบพิธีกรรม.....
-
8. องค์ประกอบของการจัดพิธีกรรม ได้แก่
 - 8.1 ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมมีฐานะทางสังคมคือ.....เพศ.....อายุ.....ปี
 - 8.2 ผู้ร่วมประกอบพิธีกรรม คือ.....เพศ.....อายุ.....ปี
 - 8.3 อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่.....
 -
9. ผลจากการประกอบพิธีกรรม
 - 9.1 ขั้นตอนของพิธีกรรม.....
 -
 -
 - 9.2 บรรลุวัตถุประสงค์.....
 - 9.3 ลักษณะและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม
 - สีหน้า.....
 - ท่าทาง.....
 - ความคิดเห็น.....
 - พฤติกรรมแสดงออกอื่นๆ.....
 - 9.4 ประโยชน์ของผู้ประกอบพิธีกรรม.....
 - 9.5 ประโยชน์ของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม.....
10. สัมภาษณ์เพิ่มเติม.....

ผู้สังเกต.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่องพิธีกรรมและความเชื่อชนโณนตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

คำชี้แจง

1.แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นมาของพิธีกรรม

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อที่มีต่อพิธีกรรม

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรม

ส่วนที่ 5 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรม

2.ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้จะเก็บไว้เป็นความลับและจะนำผลมาใช้เฉพาะการวิจัย

เท่านั้น

แบบสัมภาษณ์

เรื่องพิธีกรรมและความเชื่อแซนโถงตาของชาวบ้านละลม จังหวัดสุรินทร์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

อาชีพ.....ที่อยู่.....

1.เพศ

 ชาย หญิง

2.อายุ

 ต่ำกว่า 20 ปี 21-30 ปี 31-40 ปี 41-50 ปี 51-60 ปี 60 ปีขึ้นไป

3.ระดับการศึกษา

 ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญา ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

4.สถานภาพสมรส

 อยู่ด้วยกัน แยกกันอยู่ หม้าย โสด**ส่วนที่ 2** แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นมาของพิธีกรรมแซนโถงตา

1.พิธีกรรมแซนโถงตามีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2.พิธีกรรมแซนโถงตามีความหมายอย่างไร

.....

.....

.....

3.วัตถุประสงค์/เป้าหมายของพิธีกรรมแซน โฉนตาคืออะไร

.....

.....

.....

4.มีข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามอะไรบ้างในวันประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตา

.....

.....

.....

5.มีหลัก/กฎในการประกอบพิธีกรรมแซน โฉนตาอย่างไร

.....

.....

.....

6.มีนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแซน โฉนตาอย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อของพิธีกรรมแซน โฉนตา

1.ท่านเข้าร่วมพิธีกรรมแซน โฉนตาทุกครั้งหรือไม่

.....

.....

.....

2.เพราะเหตุใด ท่านจึงต้องเข้าร่วมพิธีกรรมแซน โฉนตา

.....

.....

.....

3.ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซน โฉนตาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าเมื่อท่านเข้าร่วมพิธีกรรมแซน โจนดาแล้วจะทำให้ท่านได้บุญหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

5. เมื่อท่านทำพิธีแซน โจนดาแล้ว ท่านปรารถนาอะไรบ้าง

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะกลับมารับส่วนบุญในพิธีกรรมแซน โจนดาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

7. ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับบายเบ็นหรือข้าวบิณฑ์ในพิธีกรรมแซน โจนดาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

8. การเข้าร่วมพิธีกรรม ท่านมีความเชื่อว่าจะมีผลต่อตนเอง ครอบครัว อย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมแซน โจนดา

1. สถานที่ประกอบพิธีกรรมแซน โจนดา มีที่ใดบ้าง

.....

.....

.....

2. อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆที่ใช้ประกอบพิธีกรรม มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3.วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้มาจากที่ใด

.....

.....

.....

4.โอกาสที่จะต้องประกอบพิธีกรรมแซนโถงตามีขึ้นเมื่อใดบ้าง

.....

.....

.....

5.วันเวลาที่ประกอบพิธีกรรมแซนโถงตามีความต้องการฤกษ์ หรือหาวันหรือไม่

.....

.....

.....

6.ก่อนประกอบพิธีกรรมแซนโถงตามีสิ่งใดเตรียมสิ่งใดบ้าง

.....

.....

.....

7.ผู้จัดเตรียมคือใคร

.....

.....

.....

8.ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมทำอย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 5 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโถงตาม

1.ปัจจุบันพิธีกรรมแซนโถงตามีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าในอนาคตพิธีกรรมแซนโฎนตาจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าประเพณีแซนโฎนตาควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าประเพณีแซนโฎนตาควรอนุรักษ์ไว้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

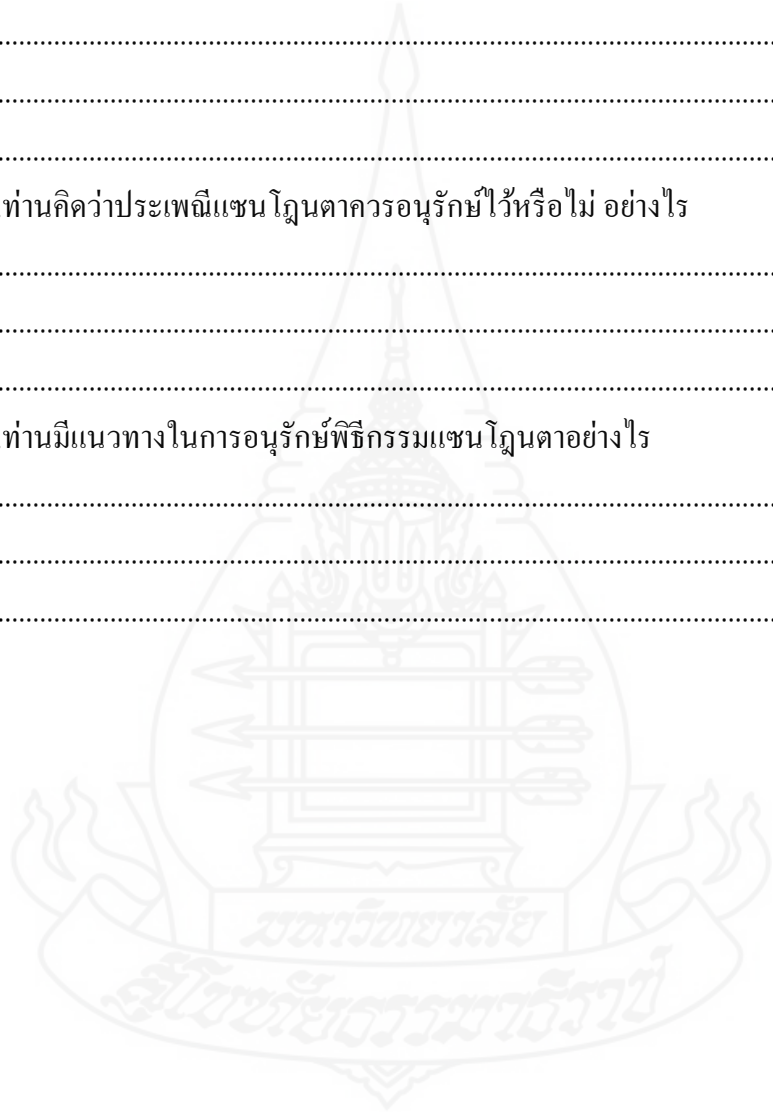
.....

5. ท่านมีแนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนโฎนตาอย่างไร

.....

.....

.....

แบบสำรวจชุมชน

คำชี้แจง แบบสำรวจชุมชนนี้ ใช้วิธีการสนทนา สอบถามจากผู้นำชุมชน ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปแล้วสรุปลงแบบสำรวจชุมชน

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....อาชีพ.....

ที่อยู่.....

2. ชุมชนที่สำรวจ

ชื่อชุมชน.....ตำบล.....อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ.....

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชื่อ.....

ประวัติความเป็นมา.....

ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ในบริเวณใด.....

ติดต่อกับหมู่บ้านใดบ้าง.....

ใครเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน.....

ที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้านคือ.....

คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มาจากที่ใด.....

สาเหตุของการย้ายเข้ามาอยู่รวมตัวเป็นหมู่บ้านได้อย่างไร.....

ตั้งหมู่บ้านเมื่อใด.....

ตระกูลหลักของหมู่บ้านมีตระกูลใดบ้าง.....

3. ลักษณะทั่วไปของตำบล

ที่ตั้งของตำบล.....

ลักษณะภูมิประเทศ.....

ขนาดของตำบล โดยประมาณพื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

ประชากร.....คน จำนวนบ้าน.....หลังคาเรือน

ลักษณะสำคัญ

-เป็นหมู่บ้านแบบใด.....

-ใกล้สถานที่สำคัญใดบ้าง.....

-อายุของหมู่บ้าน (เริ่มตั้งแต่ช่วงที่คนเริ่มย้ายเข้ามาอยู่เป็นชุมชน) โดยประมาณ...ปี

-ความหนาแน่นของประชากรมากน้อยเพียงใด.....

-สภาพของบ้าน โดยทั่วไปยังคงรักษาสภาพแบบเดิมหรือแบบใหม่.....

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

-การตั้งบ้านเรือนมีลักษณะอย่างไร.....

-สภาพบ้านเรือนมีลักษณะอย่างไร.....

ระบบความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติ

-ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยาย.....

การศึกษา

-ชาวบ้านได้รับการศึกษาจากแหล่งใด.....

-ส่วนใหญ่ชาวบ้านจบการศึกษาระดับใด.....

-จำนวนผู้ที่ศึกษาต่อมีเท่าใด.....

-โรงเรียนประจำหมู่บ้านชื่อ.....

-ปัจจุบันมีบุคลากรจำนวนเท่าใด.....

การปกครอง

-ทำเนียบรายชื่อผู้ใหญ่บ้านมีใครบ้าง.....

-ทำเนียบรายชื่อผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีใครบ้าง.....

-รายชื่อสมาชิก อบต.มีใครบ้าง.....

-รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน.....

-การปกครองแบ่งออกเป็นกี่คุ้ม.....

-กลุ่มกิจกรรมในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง ดำเนินการอย่างไร.....

4.แบบแผนการเศรษฐกิจ

คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพใดบ้าง.....

ฐานะของสมาชิกในหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....

แหล่งเงินกู้ของหมู่บ้านมีอะไรบ้าง อัตราดอกเบี้ยเท่าใด.....

ระบบคมนาคม

-ถนนที่ใช้คมนาคมมีกี่สาย.....

-สภาพถนนที่ใช้คมนาคมในหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....

-ถนนแต่ละสายสร้างขึ้นเมื่อใด ได้งบประมาณจากหน่วยงานใด.....

-ยานพาหนะที่ชาวบ้านใช้เดินทางมีอะไรบ้าง.....

-ระยะทางที่ติดต่อกับอำเภอ จังหวัดกี่กิโลเมตร.....

-รถโดยสารที่เดินทางผ่านหมู่บ้านมีกี่คันในแต่ละวัน.....

แบบแผนการเกษตรฤดูกาล

-ลักษณะการครอบครองที่ดิน/ที่อยู่อาศัยเป็นลักษณะใด.....

-ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของใครบ้าง.....

-ที่ดินเป็นของรัฐได้แก่.....

-ลักษณะดินเป็นอย่างไร.....

-ดินในหมู่บ้าน ชาวบ้านปลูกพืชใดมากที่สุด.....

-ลักษณะสภาพภูมิอากาศเป็นอย่างไร.....

-ในแต่ละฤดูอยู่ในช่วงเดือนใด.....

-ผลผลิตด้านการเกษตรใดบ้างที่สร้างรายได้ให้หมู่บ้าน.....

-ผลผลิตส่วนใหญ่นำมาเพื่อการเลี้ยงชีพหรือจำหน่าย.....

-คนในหมู่บ้านทำเกษตรกรรมแบบในอดีตอยู่หรือไม่.....

-การใช้วิธีเกษตรกรรมแบบใดในอดีตกับสมัยใหม่ให้ผลผลิตแตกต่างกันหรือไม่
อย่างไร.....

-วิธีการแบบใดที่นิยมใช้กันมากที่สุดในปัจจุบันเพราะเหตุใด.....

5.กลุ่มชาติพันธุ์

คนในหมู่บ้านอพยพมาจากถิ่นใดบ้าง.....

ภาษาหรือสำเนียงที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในหมู่บ้าน.....

สัญชาติ/เชื้อชาติใด.....

ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณีของชาวบ้านละลม

-ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาใด.....

-ในหมู่บ้านมีศาสนสถานหรือไม่ มีหน้าตาสีอย่างไรกับชุมชน.....

-วัดชื่ออะไร มีพื้นที่เท่าใด ใครเป็นเจ้าของ.....

-ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องใด.....

-ประเพณีใดที่ชาวบ้านยังคงปฏิบัติอยู่.....

-ประเพณีหลักของหมู่บ้าน ชาวบ้านยังคงปฏิบัติหรือไม่ อย่างไร.....

6.ลักษณะทางเศรษฐกิจ

แบบแผนอาชีพ

-ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันหรือไม่ อะไรบ้าง.....

-สถานะของกลุ่มโดยรวมเป็นอย่างไร.....

แหล่งที่มาของรายได้

- การประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองมีอะไรบ้าง.....
- อาชีพใดที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน.....
- มีคนในชุมชนออกไปทำงานต่างประเทศหรือไม่ ถ้ามีมีประเทศใดบ้างและรายได้เป็นอย่างไร.....
- รายได้เฉลี่ย/คน/ปี.....

การตลาด

- แหล่งจำหน่ายสินค้าหลักของหมู่บ้าน.....
- จำนวนแหล่งจำหน่ายสินค้าของหมู่บ้าน.....
- มีการวางแผนการผลิตผลิตภัณฑ์และแผนการผลิตล่วงหน้าหรือไม่ อย่างไร.....
- ปริมาณของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคหรือไม่.....

รายจ่าย

- รายจ่ายพอเพียงกับการดำรงชีวิตหรือไม่ อย่างไร.....
- หากรายจ่ายเกินกว่ารายรับมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร.....

คุณารับรายจ่าย

- มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มหรือไม่.....
- หากมีการจัดทำบัญชีมีจำนวนการทำเป็นรายเดือนหรือไม่ อย่างไร.....
- การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายช่วยให้การบริหารจัดการดีขึ้นมากน้อยเพียงใด.....

7.สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

แหล่งน้ำในหมู่บ้าน

- แหล่งน้ำธรรมชาติมีกี่แห่ง.....
- น้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคมาจากแหล่งใด เพียงพอหรือไม่.....
- ชาวบ้านใช้น้ำมาจากแหล่งใด.....
- น้ำดื่มมาจากที่ใดบ้าง.....
- ชาวบ้านมีวิธีการจัดเก็บน้ำดื่มอย่างไร.....

ไฟฟ้า

- การใช้ไฟฟ้าของชาวบ้านมาจากแหล่งใด.....
- ในหมู่บ้านมีไฟสาธารณะหรือไม่.....

ส้วม

- ทุกบ้านมีส้วมใช้หรือไม่.....

- ส้วมมีลักษณะเป็นอย่างไร.....
- ห้องส้วมส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่ใด.....
- การกำจัดของเสียจากส้วมใช้วิธีการใด.....

การกำจัดขยะ

- ชาวบ้านมีวิธีการกำจัดขยะอย่างไร.....

การระบายน้ำ

- การระบายน้ำของหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....
- ลักษณะทางระบายน้ำของหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....
- การระบายน้ำปลายทางลงที่ใด.....

8.สถานะทางสุขภาพ

- มีสถานอนามัย/อบต/ศูนย์ถ่ายทอดการเรียนรู้ต่างๆหรือไม่.....
- มีการฉีดวัคซีนให้กับคนวัยใดบ้าง.....
- มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือไม่.....
- มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคระบาดหรือไม่ อย่างไร.....
- หากเกิดโรคระบาดหน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลืออย่างไรบ้าง.....
- หมู่บ้านมีสถานที่ให้คนในชุมชนออกกำลังกายหรือไม่.....
- ถ้ามีการเจ็บป่วยส่วนใหญ่ป่วยด้วยโรคอะไรบ้าง.....

9.ทรัพยากรทางธรรมชาติ

- แหล่งน้ำสาธารณะที่มีในหมู่บ้าน.....
- ที่ดินสาธารณะมีหรือไม่ ใช้ประโยชน์อะไรบ้าง.....
- ทรัพยากรอื่นๆในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง (เช่นป่าชุมชน แร่ธาตุ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญา)
- ชื่อทรัพยากร.....

วันที่สำรวจเวลา.....

สถานที่สำรวจ.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูล

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจ

ภาคผนวก ค

บทสวดในพิธีกรรมแซนโถงนตา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สุโขทัยธรรมมาภิบาล

โสดเชิรแจว (Soud Jaw)

แหตุกาเทิมเน็ย โนวะแหตุกาเทิมเม็ย สะแหตุกาเทิมเม็ย อะแหตุกาเทิมเม็ย แหตุสั้มปะยุต
ดาเทิมเม็ย แหตุวิปะยุตดาเทิมเม็ย สะแหตุกาแจ้วะเทิมเม็ย แหตุกาแจ้วะเทิมเม็ย สะแหตุกาจ๊ะ
แหตุกาแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะแหตุ แหตุแจ้วะเทิมเม็ย แหตุสั้มปะยุตดาแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะแหตุ
แหตุวิปะยุตดา โขปันนิเทิมเม็ย สะแหตุกาเป็ะ อะแหตุกาเป็ะแหตุโก๊จจะกั๊งฯ

ล่ำบัจจะเย็ยเทิมเม็ย อะล่ำบัจจะเย็ยเทิมเม็ย สั๊งคะดาเทิมเม็ย อะสันนิคั้วสะนาเทิมเม็ย ล่ำ
ปัดคัยเทิมเม็ย อะล่ำปัดคัยเทิมเม็ย รูปีโนเทิมเม็ย อะรูปีโนเทิมเม็ย โลกียาเทิมเม็ย โลกุตตะราเทิม
เม็ย แกนนะจิวินิเย็ยเทิมเม็ย อะแกนนะจิวินิเย็ยเทิมเม็ย จะสันตะระตุ๊จั้ง อะสะวะล่ำปะยุตดาเทิมเม็ย
อะสะวะวิปะยุตดาเทิมเม็ย อะสะวาแจ้วะเทิมเม็ย อะสะวาล่ำปะยุตดาจ๊ะ อะสะวาล่ำปะยุตดาแจ้ว
วะเทิมเม็ย โนจ๊ะอะสะวะสะวาวิปะยุตดา โขปันนิเทิมเม็ย สาสะวาเป็ะ อะนาสะวาเป็ะ อะสะ
วะโก๊จจะกั๊งฯ

สุนโยจ้วนเน็ยเทิมเม็ย โนวะสุนโยจ้วนเน็ยเทิมเม็ย สุนโยจ้วนนิเย็ยเทิมเม็ย อะสุนโยจ้วนนิ
เย็ยเทิมเม็ย สุนโยจ้วนนะล่ำปะยุตดาเทิมเม็ย สุนโยจ้วนนะวิปะยุตดาเทิมเม็ย สุนโยจ้วนเน็ยแจ้ว
วะเทิมเม็ย สุนโยจ้วนนิเย็ยจ๊ะ สุนโยจ้วนนิเย็ยแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะ สุนโยจ้วนเน็ยสุนโยจ้วนเน็ย
แจ้วเน็ยวะเทิมเม็ย สุนโยจ้วนนะล่ำปะยุตดาจ๊ะ สุนโยจ้วนนะล่ำปะยุตดาแจ้วะเทิโดม็ย สุนโยจ้วน
นิเย็ยเป็ะ อะสุนโยจ้วนนิเย็ยเป็ะ สุนโยจ้วนนะโก๊จจะกั๊งฯ

กั๊วนเท็ยเทิมเม็ย โนวะกั๊วนเท็ยเทิมเม็ย กั๊วนทะนิเย็ยเทิมเม็ย อะกั๊วนทะนิเย็ยเทิมเม็ย กั๊ว
นทะล่ำปะยุตดาเทิมเม็ย กั๊วนทะวิปะยุตดาเทิมเม็ย กั๊วนเท็ยแจ้วะเทิมเม็ย กั๊วนทะนิเย็ยจ๊ะ กั๊วนทะนิ
เย็ยแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะกั๊วนเท็ย กั๊วนเท็ยแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะกั๊วนเท็ย กั๊วนทะวิปะยุตดาโขปัน
นิเทิมเม็ย กั๊วนทะนิเย็ยเป็ะ อะกั๊วนทะนิเย็ยเป็ะ กั๊วนทะนะโก๊จจะกั๊งฯ

ออกคัยเทิมเม็ย โนวะออกคัยเทิมเม็ย ออกนิเย็ยเทิมเม็ย อะ โนคะเย็ยเทิมเม็ย ออกคะล่ำปะ
ยุตดาเทิมเม็ย ออกคะวิปะยุตดาเทิมเม็ย ออกคัยแจ้วะเทิมเม็ย ออกคะนิเย็ยจ๊ะ ออกคะนิเย็ยแจ้ว
วะเทิมเม็ย โนจ๊ะออกคัย ออกคัยแจ้วะเทิมเม็ย ออกคะนิเย็ยแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะออกคัย ออก
คัยแจ้วะเทิมเม็ย ออกคะล่ำปะยุตดาจ๊ะ ออกคะล่ำปะยุตดาแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะออกคัย ออกคะวิ
ปะยุตดา โขปันนิเทิมเม็ย ออกคะเน็ยเย็ยเป็ะ อะ โนคะนิเย็ยเป็ะ ออกคะนะโก๊จจะกั๊งฯ

โยเค็ยเทิมเม็ย โนวะโยคัยเทิมเม็ย โยคะนิเย็ยเทิมเม็ย อะ โนคะนิเย็ยเทิมเม็ย โยคะล่ำปะยุต
ดาเทิมเม็ย โยคะวิปะยุตดาเทิมเม็ย โยคะแจ้วะเทิมเม็ย โยคะนิเย็ยจ๊ะ โยคะนิเย็ยแจ้วะเทิมเม็ย
โนจ๊ะโยเค็ย โยเค็ยแจ้วะเทิมเม็ย โยคะล่ำปะยุตดาจ๊ะ โยคะล่ำปะยุตดาแจ้วะเทิมเม็ย โนจ๊ะโยเค็ย
โยคะวิปะยุตดา โขปันนิเทิมเม็ย โยคะนิเย็ยเป็ะ อะ โยคะนิเย็ยเป็ะ โยคะนะโก๊จจะกั๊งฯ

ปะหาศัพพะเหตุกาติมเมยสะวัตักกาติมเมย อะวัตักกาติมเมย สะวิจารณ์เมย อะวิจารณ์เมย สะปีติกาติมเมย อะปีติกาติมเมย ปีติสะหะเคียตาติมเมย นะปีติสะหะเคียตาติมเมย อะปีติกาติมเมย ปีติสะหะเคียตาติมเมย นะปีติสะหะเคียตาติมเมย เสาะคะสะหะเคียติมเมย นะเสาะคะสะหะเคียตาติมเมย อุเปกขาสะหะเคียตาติมเมย นะอุเปกขาสะหะเคียตาติมเมย กามาวะจะราติมเมย นะกามาวะจะราติมเมย รูปาวะจะราติมเมย นะรูปาวะจะราติมเมย อะรูปาวะจะราติมเมย นะอะรูปาวะจะราติมเมย ประริเยวะจราติมเมย อะประริเยปันนาติมเมย นิเยนิกาติมเมย นิเยนิกาติมเมย อะนิเยนิกาติมเมย นิยะติมเมย อะนิยะตาติมเมย สะอุตตะราติมเมย อะนุตตะราติมเมย สะระนาติมเมย อะสะระนาติมเมยปีติทุกขังฯ

จันบพสวดเตยน

เตยนนะบรเมย เตยนนะอุปปะบรเมย เตยนนะบรมัดตะบรเมย เมตเตรียกรุณามูทิตา อุเบกขาสะลาติมเมย สัมมาสัมปคฺฐอทาวิทัวะสะเนยมมะภิกขะเวียเต็มเม โยจวน โกสิยา โมนิมมะเรยจเจียโนมะ หอศัททอ โประเตยตอ จันตียกุมมะรอนิรุทเวตะรุ เวสันตะรอ โพธิสัตตะตา ตัวะสะเจีย ตักขันตังคะเรยแต่ยตักสัททาเสยลอกะวิทู เนยมมะภิกขะเวีย อะหังเวือนเตย มีสัพเพยสอฯ

เสลเลกุมบรเมย เสลเลกุมอุปปะบรเมย เสลเลกุมปรมัดตะบรเมย เมตแมเรียกรุณามูทิตา อุเบกขากุสะลาติมเมย สัมมาสัมปคฺฐอทาวิทัวะสะเนยมมะภิกขะเวียเต็มเม โยจวน โกสิยา โมนิมมะเรยจเจียโนมะหอศัททอ โประเตยตอ จันตียกุมมะรอนิรุทเวตะรุเวสันตะรอ โพธิสัตตะตา ตัวะสะเจีย ตักขันตังคะเรยแต่ยตักสัททาเสยลอกะวิทู เนยมมะภิกขะเวีย อะหังเวือนเตย มีสัพเพยสอฯ

ปัญญาวิริยังบรเมย ปัญญาวิริยังอุปปะบรเมย ปัญญาวิริยังปอมัดตะบรเมยเมตเตรียกรุณามูทิตาอุเบกขากุสะลาติมเมย สัมมาสัมปคฺฐอทาวิทัวะสะเนยมมะภิกขะเวีย เต็มเทโยจวน โกสิยา โมนิมมะเรยจเจียโนมะหอศัททอ โประเตยตอจันตียกุมมะรอนิรุทเวตะรุ เวสันตะรอโพธิสัตตะตา ตัวะสะเจีย ตักขันตังคะเรยแต่ย ตัก สัททาเสยลอกะวิทู เนยมภิกขะเวีย อะหังเวือนเตย มีสัพเพยสอฯ

สัจจันแต่ยบรเมย สัจจันแต่ยอุปปะบรเมย สัจจันแต่ยปอมัดตะบรเมยเมตเตรียกรุณามูทิตาอุเบกขากุสะลาติมเมย สัมมาสัมปคฺฐอทาวิทัวะสะเนยมมะภิกขะเวีย เต็มเมโยจวน โกสิยา โมนิมมะเรยจเจียโนมะหอศัททอ โประเตยตอจันตียกุมมะรอนิรุทเวตะรุ เวสันตะรอ โพธิสัตตะตา ตัวะสะเจีย ตักขันตังคะเรยแต่ย ตัก สัททาเสยลอกะวิทู เนยมมะภิกขะเวีย อะหังเวือนเตย มีสัพเพยสอฯ

อุเบกขาตัวะบรรหมีย์ อุเบกขาตัวะสะอุปปะบรรหมีย์ อุเบกขาตัวะสะปอมัตตะบรรหมีย์
 เมตเตรัย กรุณามุทิตาเบกขากุสะลาธิมเมยัสสัมมาสัมปุตฺธอุทาวิตัวะสะเนยฺยมะจะเวย เต็มเมโยจวน
 โกลียา โมนิมมะเรยฺจเจยโนมะหอสัททอ โประเตยตอ จันเตยกุมมะรอ นีรุทเวตะรุ เวสันตะรอ โพธิ
 สัตตา ตัวะสะเจย ตั้งชันตะรังตะเรยฺแต่ยตึย สัททาเสยฺลอะกะวิทุ เนยฺยมะภิกกะเวย อะหังเวือนเตย มิ
 สัพเพยสอฯ

สิมิเต็ง สะบรรหมีย์ โยปะริตตัง อะตติง เวือนเตยนนะมิพุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิฯ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายบันเทิง บุตรเทศ
วัน เดือน ปีเกิด	19 กรกฎาคม 2529
สถานที่เกิด	อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทยและการสื่อสาร) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พ.ศ.2552 ศิลปศาสตรบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ.2552 ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2557
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนวัดศรีสำราญราษฎร์บำรุง (แหม่มประชาอุทิศ) จังหวัดสมุทรสาคร
ตำแหน่ง	ครูผู้ช่วย

